

Urbanitet og kunnskapsøkonomien

En undersøkelse av sammenhenger mellom byplanlegging og næringsutvikling i forslaget til kommunedelplan for byutvikling og bevaring i indre Oslo 2005–2020

Thorbjørn Geirbo

Masteroppgave i samfunnsgeografi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2008

*Man muss noch Chaos in sich haben,
um einen tanzenden Stern gebären zu können.*

Also sprach Zarathustra

Forord

Arbeid med en masteroppgave er, hvordan man enn vrir og vender på det, et ensomt arbeid. Likevel har mennesker og institusjoner vært viktige for meg i skriveprosessen, ikke minst i avslutningsfasen. Jeg benytter anledningen til å takke noen av dem som har hjulpet meg.

En stor takk til min engasjerte og tålmodige veileder Professor Terje Wessel.

Takk til Osloforskning som har støttet prosjektet finansielt.

Takk til Torben Skytte hos Plan- og bygningsetaten som velvilligst lot meg låne etatens kopimaskiner.

Gunnar Berglund skal ha takk for nyttige kommentarer underveis i skriveprosessen.

Takk til mine språkkonsulenter Marius Timmann Mjaaland, Hanne Cecilie Geirbo og Tore Geirbo som har hjulpet til i noen hektiske korrekturøkter.

Takk til mine foreldre Tore og Ellen Hanne Geirbo for deres omsorg og forståelse.

Jeg vil også takke ukjente mennesker i OpenOffice.org for gratis skriveprogram og regneark som jeg har brukt i arbeidet, likeså takk til Pierre Martineau for det bibliografiske verktøyet Bibus og takk til Center for History and New Media at George Mason University for Zotero, min svært nyttige digitale forskningsassistent.

Full av beundring er jeg for Peter Anker-Nilssens omsorg for sine venner, også når den forkler seg som en streng sjef som vil ha synlige fremskritt i skriveprosessen.

Karoline Faber har fulgt arbeidet på nært hold. Takk for all oppmuntring, omtenkksomhet og humør – takk også for den utålmodigheten jeg mangler selv.

Til sist vil jeg gi en anerkjennende klapp på min egen skulder:

Det har ikke vært lett. Men du har klart det.

Oslo, februar 2008

Thorbjørn Geirbo

Innhold

FORORD.....	5
1 INNLEDNING.....	10
1.1 Studieområde.....	11
1.2 Perspektiv.....	12
1.3 Problemstillinger.....	12
1.4 Oppgavens oppbygning.....	13
2 BYER I EN VERDEN I ENDRING.....	16
2.1 Produksjon av rom.....	17
2.2 Kunnskapsøkonomien.....	18
2.3 Nye byidealer.....	26
2.4 Implikasjoner.....	30
3 METODOLOGI, METODE OG DATA.....	33
3.1 Plandokumentene.....	33
3.2 Paradigme.....	34
3.3 Hermeneutikk.....	36
3.4 Kartdata og kvantitative data.....	39
3.5 Rastermodellen.....	40
3.6 Statistiske mål.....	41
4 HVA ER URBANITET?.....	43
4.1 Urbanitet og by.....	43
4.2 Mangfold.....	46
4.3 Endogen vekst.....	50
4.4 Modernitet.....	52
4.5 Det kreative indre Oslo.....	56
4.5.1 Navet.....	57
4.5.2 Ringen.....	59
4.5.3 Eikene.....	60
4.5.4 Teppebyen.....	62
4.6 Diskusjon av begrepet «urbanitet».....	63
5 HVOR FINNES URBANITETEN?.....	65
5.1 Operasjonalisering av grad av urbanitet.....	65
5.1.1 Fysisk tetthet i bebyggelsen.....	67

5.1.2 Arealutnyttelse.....	67
5.1.3 Handel.....	68
5.1.4 Kort avstand mellom tjenester.....	69
5.1.5 Differensiert næringsliv.....	70
5.1.6 Urbanitetsindeks.....	70
5.2 Indre sammenheng med sysselsettingsdataene.....	71
5.3 Romlig fordeling av urbanitet.....	72
5.4 Validitet og forklaringsverdi.....	75
5.4.1 Tilgjengelighet og sentralitet.....	76
5.4.2 Øst-vest-fordeling.....	77
6 HVOR ER KUNNSKAPSØKONOMIEN?.....	78
6.1 De kunnskapsintensive næringene.....	78
6.2 Statistisk kontekst.....	82
6.3 Fordeling etter grad av urbanitet.....	85
6.3.1 Næringsgrupper.....	93
6.4 Vurdering av funnene.....	95
6.4.1 Tilgjengelighet og sentralitet.....	97
6.4.2 Øst-vest-fordeling.....	97
7 AVSLUTNING.....	99
7.1 Det teoretiske grunnlaget.....	99
7.2 Det empiriske grunnlaget.....	101
7.3 Diskusjon.....	103
7.3.1 Tid og geografisk nivå.....	104
7.3.2 Arbeidssted/bosted/fritidsarena.....	105
7.4 Verdi som styringsgrunnlag.....	107
VEDLEGG	
Vedlegg 1: Sitatstatistikk for Michael E. Porter.....	108
Vedlegg 2: Sitatstatistikk for Richard Florida.....	110
Vedlegg 3: Sysselsatte uten arbeidsstedets koordinater oppgitt etter næringsgruppe og arbeidsgrunnkrets utenfor eller innenfor planområdet.....	111
Vedlegg 4: Indre Oslos bymessige egenskaper.....	112
Vedlegg 5: Offentlighet og fordeling av urbanitet.....	113
Vedlegg 6: Sysselsatte i kunnskapsintensive næringer innenfor planområdet.....	114
Vedlegg 7: Forretningsmessig tjenesteyting i Oslo 1998, 2000 og 2004.....	115
Vedlegg 8: Arbeidsplasser i finans-, forsikring-, eiendoms- og konsulentvirksomhet.....	116

Vedlegg 9: Arbeidsplasser i media.....	117
Vedlegg 10: Arbeidsplasser i høyteknologi og IKT.....	118
Vedlegg 11: Arbeidsplasser i forsknings- og utviklingsvirksomhet.....	119

Tabeller

Tabell 4.1: Plankategorier og -områder og roller i kunnskapsøkonomien.....	63
Tabell 5.1: Plankategorier og -områder og grad av urbanitet.....	73
Tabell 6.1: Arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer i planområdet og i Oslo. Antall og andel.....	85
Tabell 6.2: Fordeling av arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer i og utenfor planområdet.....	85
Tabell 6.3: Plankategorier og planområder etter grad av urbanitet og andel arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer.....	89
Tabell 6.4: Uventede observasjoner av arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer i forhold til grad av urbanitet.....	90
Tabell 6.5: Antall arbeidsplasser etter grad av urbanitet. Totalt og kunnskapsintensive næringer. Lokaliseringskoeffisienter relativt til antall arbeidsplasser i alle næringer.....	91
Tabell 6.6: Korrelasjoner mellom grad av urbanitet, arbeidsplasser og arbeidsplasser utenom enkeltstående arbeidsplasser. Antall og andeler av totale arbeidsplasser. Kendalls τ	91
Tabell 6.7: Kunnskapsintensive næringers andel av totalt antall arbeidsplasser etter urbanitet. Lokaliseringskoeffisienter.....	94
Tabell 6.8: Korrelasjoner mellom grad av urbanitet og arbeidsplasser etter næringsgrupper. Antall og andeler av totalt antall arbeidsplasser. Kendalls τ	94
Tabell 6.9: Grad av urbanitet og andel av arbeidsplasser relativt til total antall arbeidsplasser i hele byen. Lokaliseringskoeffisienter.....	98

Figurer

Figur 1.1: Kart over Oslo med planområdet.....	15
Figur 3.1: Prosessen fra fysisk virkelighet til kart medfører forenklinger	40
Figur 3.2: Naboskapsanalyse basert på gjennomsnitt.....	42
Figur 4.1: Plankart med utviklingsstrategi.....	58
Figur 5.1: Fordeling av urbanitet.....	74
Figur 6.1: Arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer.....	88
Figur 6.2: Fordeling av uventede observasjoner.....	92

Tekstrammer

Tekstramme 6.1: De kunnskapsintensive næringene.....	82
--	----

1 Innledning

Det hevdes at den internasjonale økonomiske konkurransen ikke lenger først og fremst står mellom land, men mellom storbyregioner. Forklaringer på dette finnes i endringene i verdensøkonomien, i det som gjerne omtales som et skifte fra en industriøkonomi til en postindustriell økonomi. Den masseproduserende industrien har mistet sin rolle som den næringen som bidrar vesentligst til verdiskapningen i Vesten. Produksjon av varer og tjenester med kunnskap som den viktigste innsatsfaktoren ansees å være den strategien som bør velges for å sikre sysselsetting og økonomisk vekst i Vesten. Denne sektoren av økonomien refererer jeg til som «kunnskapsøkonomien».

Overgangen fra en industriøkonomi til en postindustriell økonomi faller sammen med en endring av referanserammene for foretakene¹. Både den globale og den lokale økonomien har fått økende betydning på bekostning av det nasjonale økonomiske systemet. Ikke minst gjelder dette foretakene i kunnskapsøkonomien som opererer i et internasjonalt marked, men er avhengige av kunnskap som besittes av mennesker, som i motsetning til mange andre innsatsfaktorer er lokalt forankret og ikke uten videre kan flyttes utenlands.

Endringer av økonomiens referanserammer har gjort det lokale politiske nivået bevisst på muligheten av å utarbeide sin egen næringspolitikk for å ta hånd om sin egen fremtid. Interessen er stor for teorier som forklarer hvorfor kunnskapsøkonomien lykkes noen steder, og teoretikerne som peker på nye strategier for kunnskapsbasert næringsutvikling får raskt stjernestatus også utenfor akademiske miljøer. Ulike tilnæringer til kunnskapsbasert næringsutvikling er presentert, men det synes i hvert fall sikkert at kunnskapsøkonomien er dominert av storbyene, og at planarbeid i storbyene gir mulighet for å legge til rette for kunnskapsbasert næringsutvikling (Vatne 2005).

---

¹I oppgaven skilles det mellom foretak og bedrifter etter Statistisk sentralbyrås definisjon på deres nettsider: «Føretak er den juridiske eininga. Eksempel på føretak er aksjeselskap, enkeltpersonføretak, ansvarlig [sic] selskap, etc. (...) Bedrift er ei lokalt avgrensa eining som hovudsakeleg driv verksemd innan ei bestemt næringsgruppe» (Statistisk sentralbyrå 2008a, udatert, temaside om bedrifter og foretak under ordforklaringar).

Politiske beslutningstagere i Oslo er bevisst behovet for å tilrettelegge for fremveksten av kunnskapsøkonomien. Byrådsleder Erling Lae tale om byens tilstand i januar 2005 hadde et fokus på hvilken næringspolitikk Oslo må føre for å lykkes i kunnskapsøkonomien (Lae 2005). I visjonen til den aktuelle kommuneplanen heter det at «Oslo skal være blant de mest innovative i Europa, og gi rom for kreativitet og verdiskaping» (Oslo kommune 2004b, s. 6).

Forslaget til Kommunedelplanen for byutvikling og bevaring i indre Oslo 2005–2020 (Oslo kommune 2005a), som ble lagt ut til offentlig høring av Plan- og bygningsetaten i 2005, følger opp denne visjonen. Denne oppgavens tema er koblingen mellom byutvikling og kunnskapsbasert næringsutvikling i denne planen.

1.1 Studieområde

Oppgavens studieområde sammenfaller med planens avgrensning som vist på figur 1.1. Planområdet følger grovt sett Oslos grenser mot Aker før byutvidelsen i 1948. Området faller dermed mer eller mindre sammen med det man oppfatter som den tette byen dominert av murbebyggelse. Planområdet omfatter bydelene Sagene (3), St. Hanshaugen (4) og det administrative området Sentrum (16), dessuten deler av bydelene Gamle Oslo (1), Grünerløkka (2) og Frogner (5). Noen små deler av bydel Ullern (6) og Nordre Aker (8) hører også til planområdet.

Siden byutvidelsen har området gjennomgått en uttynningsprosess der store deler av befolkningen flyttet ut i forstedene og industriarbeidsplassene fulgte etter eller ble nedlagt. Rundt 1990 nådde befolkningen i området sitt bunnpunkt med 132 000 innbyggere, mindre enn halvparten av befolkningen i rekordåret 1946 (Oslo kommune 2005c, tabell 2.1). Frem til 2005 steg befolkningstallet med 27 000 (Oslo kommune 2005c, tabell 2.1).

I Hovedrapporten vedlagt kommunedelplanen forutsetter Plan- og bygningsetaten at reurbaniseringen vil fortsette de kommende 15 årene (Oslo kommune 2005b). Selv om mye av presset på området kan absorberes av gamle havne-, transport- og

industriarealer, ventes endringskreftene å ha innvirkning på hele området. Planens hensikt er å avklare forholdet mellom byutvikling og bevaring.

1.2 Perspektiv

Oppgaven plasserer seg innenfor en samfunnsgeografisk tradisjon som ser bearbeidelse av rommet som en dialektikk mellom sosiale, materielle og idémessige størrelser. I dette perspektivet vil jeg undersøke sammenhengen mellom teorier om næringsutvikling og den praktiske anvendelsen av disse. Teoriene jeg vil undersøke befinner seg innenfor et paradigme om endogen vekstteori. Det er stor variasjon innenfor forskningsfeltet, men det hersker enighet om at egenskaper ved lokale miljøer er viktig for lokal næringsutvikling. Gjennom en empirisk etterprøving av forestillinger i kommunedelplanen, som synes å ha dette paradigmet som teoretisk grunnlag, belyses enkelte retninger innenfor dette paradigmet. Dette leder over i en ny vurdering av disse retningene og en tilbakekobling til innsikter fra et eldre paradigme.

1.3 Problemstillinger

Det overordnede spørsmålet oppgaven skal svare på er dette: Hva kjennetegner behandlingen av kunnskapsøkonomien i den nye kommunedelplanen for indre Oslo? Hvilket teoretisk og empirisk grunnlag ligger til grunn for sammenkoblingen av urbanitet og kunnskapsøkonomien?

Dette spørsmålet vil jeg tilnærme meg med tre problemstillinger:

1. Hva legges i begrepet «urbanitet» i planen? Hvordan henger denne forestillingen om urbanitet sammen med nyere teorier om kunnskapsøkonomien?
2. Hvilke byrom i planområdet har høyest grad av urbanitet? Hvilke har mindre grad av urbanitet?

3. Har byrom med høy grad av urbanitet en opphopning av arbeidsplasser innenfor kunnskapsintensive næringer? Finnes det eventuelt opphopninger av arbeidsplasser innenfor kunnskapsintensive næringer i andre deler av planområdet?

1.4 Oppgavens oppbygning

Kapittelet om byer i en verden i endring redegjør for teori som jeg senere skal benytte i oppgaven. En teoretisk bakgrunn innebærer en strukturert virkelighetsforståelse som man kan innordne observasjoner i. Selv om dette er nødvendig for å produsere et vitenskapelige arbeid, innebærer det også en styring av analysen mot visse sammenhenger og samtidig muligheten for at andre interessante sammenhenger overses. Jeg har derfor først satt meg godt inn i plandokumentene og funnet spor etter forestillinger og teoretiske ansatser, før jeg har arbeidet med relevant litteratur. Deretter har jeg undersøkt om det er et sammenfall mellom teorien i faglitteraturen og forestillingene i planen.

I kapittel 3 gjør jeg rede for kildematerialet jeg bygger undersøkelsen på og metodene jeg har brukt for å besvare problemstillingene. For å besvare problemstilling 1 har jeg analysert plantekstene med hermeneutisk metode for å avdekke og klargjøre sammenhenger. I dette arbeidet har jeg benyttet paradigmebegrepet som ble introdusert av Kuhn (2002), og denne tilnærmingen presenteres og diskuteres. I arbeidet med problemstillingene 2 og 3 har jeg også brukt hermeneutisk metode, men denne gangen i den hensikt å klargjøre saksforhold ved planens objekt, indre Oslo, for med dette å kunne vurdere validiteten til operasjonaliseringen av urbanitet. Kartdataene og nærings- og sysselsettingsdataene den kvantitative analysen bygger på presenteres, og behandlingen av disse i mitt geografiske informasjonssystem gjøres rede for. Til sist presenteres de statistiske målene som benyttes i analysen.

Målet med kapittel 4 er å undersøke det teoretiske grunnlaget for sammenkoblingen mellom urbanitet og kunnskapsøkonomi ved å besvare problemstilling 1. Jeg

konsentrerer meg om tre hovedpunkter i forestillingen om urbanitet i planen: urbanitet som en karakteristikk av *deler* av byen, urbanitet som mangfold og urbanitet som modernitet. Underveis analyserer jeg hvordan disse momentene er knyttet til forestillingen om kunnskapsøkonomien. I siste del av kapitlet ser jeg på hvordan sammenkoblingen mellom urbanitet og kunnskapsøkonomi gir seg uttrykk i en differensiering av planområdet.

I kapittel 5 gjør jeg rede for operasjonaliseringen av urbanitet som en indeks bestående av fem parametere avledet av planens definisjon av urbanitet. Geografisk nivå og metodiske valg diskuteres for de enkelte parametrene. Siden sammenfallet av grad av urbanitet og arbeidsplasser i kunnskapsøkonomi skal analyseres, vurderer jeg i hvilken grad disse parametrene er avhengige av hverandre. Dernest besvarer jeg problemstilling 2 og vurderer på bakgrunn av resultatet operasjonaliseringens validitet i forhold til forestillingen om urbanitet i planen. Til sist kommenterer jeg fordelingen av urbanitet i planområdet i forhold til tilgjengelighet og sentralitet og i forhold til fordelingen i en øst-vest-dimensjon.

I kapittel 6 operasjonaliseres kunnskapsøkonomien som kunnskapsintensive næringer. Etter en presentasjon av den statistiske konteksten for disse næringene besvares problemstilling 3 ved hjelp av operasjonaliseringene av urbanitet og kunnskapsøkonomien. Sammenkoblingen mellom urbanitet og kunnskapsøkonomi undersøkes med henblikk både på de kunnskapsintensive næringene under ett og på fire undergrupper.

Kapittel 7 inneholder en sammenfatning av oppgaven og en diskusjon av funnene. Planens verdi som styringsgrunnlag kommenteres til slutt kort.

- Planområdet
- Utvalgte næringsområder som er nevnt i oppgaven
- T- og jernbanestasjon
- 2 Bydelsnummer
- Bydelsgrenser
- Grøntområder

Figur 1.1: Kart over Oslo med planområdet

2 Byer i en verden i endring

En plan er en representasjon av byen. Gjennom tekst og kart fremstilles bestemte sider ved byen gjennom bestemte perspektiver. Representasjonene av byen vi finner i kommunedelplan for bevaring og byutvikling i indre Oslo 2005–2020 har et slektskap med andre representasjoner av byer. Teorier om næringsutvikling og idealer for byutvikling er eksempler på slike representasjoner. I min lesning av planen har jeg støtt på utsagn som har minnet meg om Michael Porters (1995, 1998, 2001) og Richard Floridas (2004) teorier om utvikling av kunnskapsøkonomi i byer, og dessuten utsagn som minner om et nytt ideal om byer, som vanskeligere kan knyttes til bestemte personer, men som løsere kan relateres til kulturelle endringer i samfunnet.

I kritisk samfunngeografi er det en grunnleggende antagelse at slike representasjoner av byen som vinner anerkjennelse til bestemte tider på bestemte steder ikke er tilfeldige. For å knytte de ulike representasjonene sammen med sin materielle og idémessige kontekst benytter jeg Henri Lefebvres teori om produksjonen av rommet.

Storbyene har imidlertid endret seg siden Lefebvre skrev *Production de l'espace* (Lefebvre 1991) i 1974. David Harvey har, inspirert av Lefebvres teorier, forsøkt å forstå sammenhengene mellom de økonomiske og kulturelle endringene som har foregått de siste 30 årene (Harvey 1990). Spesielt har han hatt fokus på hvordan dette har gitt seg uttrykk i måten man erfarer og former byer på. I dette kapittelet belyses dette først med henblikk på teoriene om næringsutvikling og dernest med henblikk på den mer tradisjonelle byutviklingens fagfelt. I kapittelets siste avsnitt vil jeg oppsummere og antyde hvordan det teoretiske overblikket kapittelet har gitt vil ha betydning for analysen.

2.1 Produksjon av rom

For den franske sosiologen Lefebvre er teorien om samfunnet samtidig en teori om menneskers bruk og forming av rommet (Lefebvre 1991). Han bygger på Karl Marx, men korrigerer de marxistiske teorier der den romlige organiseringen av samfunnet betraktes som avledet av dypereliggende strukturer og derfor er uten dialektisk betydning. Der den dialektiske materialismen fokuserer på sammenhengen mellom samfunnet og produksjonsforholdene, supplerer Lefebvre denne historiefilosofien med en romlig dimensjon. Lefebvre knytter an til tradisjonen etter Hegel og Marx og forbinder ontologi og epistemologi. Til hver produksjonsmåte svarer ikke bare et politisk system, men også en måte å erfare og organisere rommet på, og dette spesifikke rommet virker tilbake på produksjonsmåten og det politiske systemet. Denne teorien er et godt utgangspunkt for å analysere endringer av planleggingspraksis fordi den åpner for å relatere denne endringen til økonomiske forhold.

Utgangspunktet for Lefebvres teori er menneskers produksjon av rom, med andre ord deres bearbeidelse av sine omgivelser. Lefebvre operer med tre forskjellige måter rommet bearbeides på, det første er den romlige praksis, eller, enklere sagt, menneskers *bruk av byen*. Gjennom bruken av byen gis ulike områder forskjellige funksjoner som produksjon, handel, rekreasjon og utdanning. Oppdelingen av byen er samtidig en organisering av samfunnet, og gjennom bruken danner mennesker seg *bykjennskap*, som omfatter kjennskap både til rommet og til samfunnet. Bruken av byen er både et resultat av tidligere organisering av byen og en mulighet til å endre denne organiseringen.

Ved siden av den kunnskapen som oppstår gjennom bruken av byen finnes «romekspertenes» kunnskap, den kunnskapen som blant andre byplanleggere og samfunnsgeografer tilegner seg ved å innordne enkeltfenomener i byen under håndterlige begreper. Dette begrepsliggjorte rommet² er karakterisert av kunnskap, abstraksjon, generalisering og kvantitet. For å gjøre det enklere og understreke at

---

²«Conceived space» i engelsk oversettelse (Lefebvre 1991).

dette er et epistemologisk begrep velger jeg begrepet *byforståelse*. Byforståelsens deskriptive moment, det som sier noe om hvilke trekk ved byen som er de vesentlige, ledsages av et normativt moment som sier hvordan byen bør være og hvordan den skal formes. Som referanse til dette normative momentet bruker jeg begrepet *byideal*.

Byidealet virker tilbake på byen gjennom romekspertenes arbeid. Denne formen for romlig bearbeidelse kaller Lefebvre representasjon av rommet³, og denne formen for bearbeidelse er den dominerende i alle samfunnsformer.

Det tredje momentet i Lefebvres teori om produksjonen av rommet er knyttet til vurderinger og symboliseringer som brukerne av byen foretar seg gjennom hverdagslivets bruk av rommet. Dette aspektet ved romlig epistemologi er *levd rom*, og er knyttet sammen med en bearbeidelse av byen gjennom rommets representasjoner⁴. Vi kan forstå det som en symbolsk bearbeidelse av rommet gjennom myteskapelse. Denne bearbeidelsen er sjelden av offentlig karakter, men kommer ofte til samfunnets overflate når det oppstår strid om bruken av byområder, slik som ved sanering av hus og tilbygging av friområder.

Lefebvre understreker at de tre aspektene ved bearbeidelsen av rommet utgjør en enhet. Produksjonen av rommet er et resultat av en dialektisk prosess der alle tre aspektene ved produksjonen av rommet kan inngå. I denne oppgaven er fokuset imidlertid på de to første aspektene ved bearbeidelsen av rommet.

2.2 Kunnskapsøkonomien

Den økonomiske geografien har endret seg betydelig fra 1970-tallet og frem til i dag. Denne endringen kjenner flere navn: globalisering, skifte fra industriell til postindustriell økonomi, overgang fra fordristisk produksjon til fleksibel eller postfordristiske produksjon og fremvekst av en reflektiv økonomi. Jeg vil gi en kort

---

³«Representations of space» i engelsk oversettelse (Lefebvre 1991). Pløger (2001) oversetter dette med «rommets representasjoner», mens Ellefsen (2005) bruker «representasjon av byens rom». Jeg følger sistnevnte.

⁴«Representational spaces» i engelsk oversettelse. Pløger (2001) bruker oversetter dette med «representasjonenes rom», mens Ellefsen (2005) bruker «rommets representasjoner». Jeg følger igjen sistnevnte.

fremstilling av denne endringen med vekt på kunnskapsøkonomien, den kunnskapsintensive sektoren av økonomien, og relatere denne endringen til storbyen som økonomisk arena. Deretter vil jeg fokusere på responsen på disse endringene i næringspolitikken og i det beslektede akademiske fagfeltet. Til sist vil jeg referere til kritikk av noen dominerende teorier innen dette paradigmet.

Globaliseringen har skjerpet konkurransen mellom foretak. Industrielandene dominerer ikke lenger industriproduksjonen, og flere industrisektorer er avviklet i industrielandene og i storbyene spesielt og ført videre i utviklingslandene. Samtidig har produksjonssystemene blitt globale: underleverandører kan ofte like gjerne befinne seg i Asia som i samme by. Parallelt med avindustrialiseringen av Vesten har volumet og spekteret av både personlig og forretningsmessig tjenesteyting vokst, men også deler av tjenestesektoren i industrielandene er utsatt for konkurranse fra utviklingslandene.

Nyvinninger innenfor produksjonsteknologi og et mer krevende marked har åpnet opp for konkurransedyktig nisjeproduksjon i Vesten. Slike spesialiserte produkter kan imidlertid ofte kopieres og fremstilles ved standardisert produksjon, derfor er stadig nyskaping viktig for å opprettholde konkurranseevnen. For å kunne foreta nyskaping kreves det arbeidskraft med spesialisert kunnskap. Siden overføring av kunnskap mellom mennesker krever mye ressurser og denne kunnskapen i tillegg ofte har en tidsbegrenset nytte, er kunnskapsintensiv produksjon en viktig strategi.

Stadige nyskaping og vekslende trender har gjort tid til en kritisk faktor i kunnskapsøkonomien. Behovet for å kunne respondere raskt på endringer har betydning for lokaliseringen av visse funksjoner i kunnskapsøkonomien, som blant andre kontrollen med de finansielle markedene. Markedene har samtidig blitt mer omskiftelige som følge av en skjerpet internasjonal konkurranse, en høyere nyskapsningstakt og et bredere spekter av varer og tjenester. Dette krever en form for kunnskap som handler om «å reflektere over framtidig utfall av egne handlinger og å lese omgivelsenes påvirkning av egen posisjon» (Vatne 2005, s. 39). Denne refleksive kunnskapen er også viktig i det varer og tjenester ved siden av bruksverdien har blitt

tillagt en tegnverdi som markør av sosiale og kulturelle forskjeller. De aktørene som utøver disse refleksive funksjonene; hovedkontorene i store foretak, markedsføringssektoren og forskning og utvikling, har storbyene som foretrukket lokalisering.

Disse beskrivelsene av en endret territoriell arbeidsdeling forsterkes av den endrede organisatoriske arbeidsdeling som er beskrevet som overgangen fra fordristisk til postfordristisk eller fleksibel produksjon. De store fordristiske foretakene der ett foretak omfattet hele produksjonsprosessen, har blitt splittet opp i mindre foretak med spesialiserte produkter. En fordel ved dette er at produksjonssystemer med mindre og spesialiserte foretak raskere kan omstille seg enn store fordristiske foretak. Når ordretilgangen fra et foretak går ned kan produksjonen holdes oppe ved produksjon for et annet foretak. Tilsvarende kan et foretak ved produksjonstopper raskt finne underleverandører utenom de vanlige samarbeidspartnerne. Denne nye organisatoriske arbeidsdelingen krever hyppigere kontakt mellom de selvstendige foretakene i produksjonssystemet, og dette behovet har gitt seg utslag i klyngedannelser, der foretak lokaliserer seg slik at daglig kontakt med de viktigste kundene er mulig. I slike klynger inngår ofte flere foretak i samme bransje, som på tross av konkurranse seg i mellom har nytte av samlokalisering.

Endringene i verdensøkonomien har endret næringspolitikken. Fokuset er flyttet fra industrien som dominerende sektor til en satsning på kunnskapsøkonomien. En reduksjon av det nasjonale økonomiske systemets betydning har endret mulighetene for en nasjonal næringspolitikk. Makroøkonomiske virkemidler som statsbudsjetter, subsidier, rente- og lønnsnivå har mindre effekt i møte med en globalisert konkurranse enn i en nasjonalt basert økonomi. Samtidig har fremveksten av lokale, spesialiserte klynger åpnet mulighetene for en regional eller lokal næringspolitikk. Markedet for teorier om næringsutvikling i en global økonomi har økt i volum og i bredde i takt med etterspørselen fra næringsutviklere. De nye teoriene om næringsutvikling kan grupperes innen et paradigme om endogen vekst, med andre ord

vektlegges egenskapene ved det lokale miljøet i næringsutviklingen. Michael E. Porter sammenfatter skiftet i teori om næringsutviklingen som en overgang

- fra makroøkonomi til mikroøkonomi
- fra produktivitet til nyskapning
- fra hele økonomien til klynger
- fra indre til ytre kilder for foretaks suksess
- fra skille av økonomisk og sosial politikk til integrasjon av disse feltene
- og fra statlig/mellomstatlig til regionalt og lokalt fokus (Porter 2001).

Ellers varierer teoriene med hensyn til vektlegging av internasjonale koblinger, spesialisering versus mangfold og fokus på foretak versus arbeidskraft.

I det følgende vil jeg presentere noen teorier innenfor dette paradigmet og vektlegge betydningen for kunnskapsøkonomien i storbyene. Porter (1995) finner fire viktige lokaliseringsfortrinn i kjernen av storbyen: strategisk lokalisering, lokal etterspørsel, kobling til regionale klynger og humanressurser. Med kortere tidshorisonter utgjør nærheten til konsentrasjoner av bedrifter en strategisk lokalisering. Dette kan suppleres med mer generelle stordriftsfordeler ved byen som lokalisering. Flyplasser og annen transportinfrastruktur muliggjør hyppig kontakt og sikre leveranser til kunder utenfor regionen (Vatne 2005). I storbyene finnes dessuten spesialiserte tilbydere av forretningsmessig tjenesteytelse og kunnskapsinstitusjoner som kunnskapsøkonomien har nytte av.

Den lokale etterspørselen i storbyene innebærer en mulighet for nisjeproduksjon rettet mot spesialiserte markeder som byen i kraft av sin størrelse har. Storbyene har også et fortrinn ved at internasjonale trender spres fra sentrum til periferi.

Klyngedannelser er sentrale i Porters teori og forklaringen av dem inkluderer teorier om lokaliseringsfordeler. Dette er eksterne stordriftsfordeler som oppstår «når andre aktører i egen bransje og produksjonssystem er lokalisert innenfor en radius som gjør at daglig kontakt er mulig i form av leveranser eller personlige møter» (Vatne 2005, s. 25). I sin diamantmodell sammenfatter Michael Porter (1998) faktorene som gjør en

klynge konkurransedyktig. De fire faktorene er etterspørselsforhold (krevende kunder), konkurranseforhold, faktorforhold (tilgang på kompetent arbeidskraft og kapital) og relaterte virksomheter (underleverandører og kunnskapsinstitusjoner). Der disse faktorene samspiller, utvikler klyngen seg best. Den siste faktoren understreker at selv om klyngene bør være spesialiserte rundt noen produksjonsområder, bærer de med seg muligheter for knoppskyting og utvikling av konkurransedyktige foretak i relaterte bransjer. Storbyforetak som ønsker å koble seg til klyngen som underleverandører kan utnytte sin nærhet til etablerte foretak i klyngen som et konkurransefortrinn (Porter 1995).

I faglitteraturen legges det særlig vekt på klyngenes kunnskapseksternaliteter som en viktig kilde til foretakenes konkurranseevne (Vatne 2005). Når arbeidstagerne skifter jobb tar de med seg opparbeidet kunnskap som kan anvendes i andre foretak, og sørger for sunn konkurranse mellom foretakene eller at kunnskapen kan anvendes på nye måter og dermed bidra til nyskapning i relaterte bransjer. Kunnskapsoverføringen som skjer i sosiale nettverk av lokale samarbeidspartnere og tidligere kolleger utenfor den egentlige arbeidssituasjonen kan også føre til nyskapning, en mekanisme Michael Storper og Anthony J. Venables omtaler som «buzz» (Vatne 2005). Et annet forhold som trekkes inn som positivt for nyskapning og knoppskyting er kompetansen om næringene som oppstår hos lokale kredittinstitusjoner, og som fører til lavere risikopremier.

Teorien om stiavhengighet vektlegger hvordan steder følger økonomiske utviklingsbaner (Vatne 2005). Den økonomiske aktiviteten utstyret steder med lokal kompetanse og materielle strukturer tilpasset visse produksjonsområder. Ved nedlegging av et skipsverft vil det være lettere for et utpreget industristed å bruke lokal kompetanse innen metallarbeid og fabrikklokalene til å starte produksjon av andre metallvarer enn å åpne en fabrikk for produksjon av ferdigmat.

Til tross for Porters anbefalinger om å utnytte og utvikle lokale koblinger, understreker han likevel at det i et internasjonalt marked kun er klynger som kan konkurrere internasjonalt som er levedyktige (Porter 1998). Klyngene er derfor

avhengig av internasjonale koblinger. Disse kan oppnås gjennom direkte kontakt med aktører i utlandet, eller ved å fange opp kulturelle og teknologiske impulser via konsulenter. Porters strategi kombinerer altså det lokale med det globale i en globaliserings-strategi.

Mens Porters klyngeteori vektlegger spesialisering innen noen bransjer, peker Jane Jacobs (1992) på den kunnskapsoverføringen som oppstår der mennesker med ulik kompetanse møtes. Denne formen for kunnskapseksternaliteter, såkalte jacobs-eksternaliteter, oppstår der muligheten for møter mellom mennesker med ulik bakgrunn er størst, nemlig i storbyene. For Jacobs er det en implisitt forutsetning at det fysiske mangfoldet skaper sosialt mangfold, som igjen er et gode med henblikk på samhandling og nyskaping. Hun er derfor ganske detaljert når hun skriver hvilke planmessige parametere som må til for at et kreativt mangfold skal oppstå:

To generate exuberant diversity in a city's streets and districts, four conditions are indispensable:

- 1. The district, and indeed as many of its internal parts as possible, must serve more than one primary function; preferably more than two. These must insure the presence of people who go outdoors on different schedules and are in the place for different purposes, but who are able to use many facilities in common.*
- 2. Most blocks must be short; that is, streets and opportunities to turn corners must be frequent.*
- 3. The district must mingle buildings that vary in age and condition, including a good proportion of old ones so that they vary in the economic yield they must produce. This mingling must be fairly close-grained.*
- 4. There must be a sufficient dense concentration of people, for whatever purpose they may be there. This includes dense concentration in the case of people who are there because of residence. (Jacobs 1992, s. 150-151)*

Jacobs' ideer, som ble presentert for offentligheten på 1960-tallet, er fanget opp av paradigmet om endogen vekst. Paul Krugman beskriver henne som «a patron saint of the new growth theory» (siteret i Taylor 2006, s. 1981). Hennes teori blitt nyansert av Richard Florida (2004). I forhold til Jacobs nedtoner han betydningen av det fysiske mangfoldet. Denne justeringen kan sees i sammenheng med forskning som påviser ulike typer brudd mellom fysisk og sosialt mangfold (for eksempel Boyer 1993, Knox

1993, Zukin 1997). Florida reserverer kapasiteten for den økonomisk vesentlige nyskapningen til den kreative klassen, «people who add economic value through their creativity» (Florida 2004, s. 68). Disse utgjør rundt 30 prosent av de amerikanske arbeidstagerne. Kreativiteten denne klassen har henger sammen med det sosiale miljøet de er forankret i.

Selv om Porter er opptatt av humanressursene som befinner seg i lokale miljøer mener Florida at Porter har oversett menneskers preferanser i klyngedannelsene:

(...) the real force behind this clustering is people. Companies cluster in order to draw from concentrations of talented people who power innovation and economic growth. The ability to rapidly mobilize talent from such concentrations is a tremendous source of competitive advantage for companies in the time-driven Creative Economy. (Florida 2004, s. 220)

I et arbeidsliv der ansettelsesforhold veksler ofte og med ditto omskiftelighet på hjemmebane hevder Florida at høyt utdannede arbeidssøkere velger bostedsregion før de velger arbeid. Florida hevder ikke at Porter-inspirerte strategier er gale, men at de overser det viktigste: «The bottom line is that cities need a *people climate* even more than they need a business climate» (Florida 2004, s. 283, original utheving). De tre T'ene, teknologi, talent og toleranse, kjennetegner områder med høy grad av teknologisk nyskapning. «Toleranse», som innbefatter åpenhet og mulighet til å leve ut en livsstil, er en stedskvalitet som tiltrekker seg høyt utdannede. Denne finnes i store byer, men ikke i alle. «Teknologi» og «talent» viser til at de kunnskapsintensive foretakene lokaliserer seg der tilgangen til høyt utdannet arbeidskraft er stor, samtidig som denne arbeidskraften tiltrekkes av spennende jobber i disse foretakene.

Det er vanskelig å fastslå, men Porters og Floridas teorier synes å være markedsledende i segmentet teorier for næringsutvikling. Porter er i følge ISI-indeksen⁵ sitert i 7 689 vitenskapelige artikler mellom 1978 og 2008 (se vedlegg 1). Toppårene er slutten av 1990-tallet. Floridas «The rise of the creative class» har siden den kom ut i 2002 blitt «den nye 'kult-teorien' for regionalforskere og politikk-

---

⁵ISI-indeksen er en anerkjent indikator på forskning av høy kvalitet.

utformere» (Isaksen 2005, s. 3). Denne boken er i den samme indeksen sitert i 387 vitenskapelige artikler frem til i dag (se vedlegg 2).

Teoriene har de siste årene blitt utsatt for kritikk både på teoretisk og empirisk grunnlag. Michael Storper og Michael Manville (2006) hevder at teoriene om kunnskapsoverføring, nyskapning og stedskvaliteter har åpenbare mangler. Jacobs, Porter og Florida kan si noe om hvorfor vellykkede næringsklynger opprettholdes, men lite om hvorfor og hvor de oppstår. Storper og Manville viser til eksempler på at både «nye», bilbaserte byer i det amerikanske «Sunbelt» og «gamle», industrielle byer i «Rustbelt» er nyskapende. For å forklare dette kan man ikke kun sammenligne hvordan generelle preferanser ved visse grupper arbeidstagere henger sammen med «objektive» kvaliteter ved byer. En nøyere undersøkelse av arbeidstagere og husholdningers livsstil må kombineres med undersøkelser av hvordan disse preferansene avstemmes i forhold til konkrete valg av bosted og arbeidssted.

Dominic Power og Mats Lundmark (2004) kritiserer den antatte effekten av tilfeldig kunnskapsutveksling. Først og fremst, hevder de, utveksles kunnskap mellom bedrifter ved at sysselsatte skifter jobber innen samme bransje. Undersøkelsen av IKT-klyngen i Stockholm, som bygger på et stort tilfang av svenske registerdata om utdanning og ansettelsesforhold, svekker Porters klyngeteori, men først og fremst Floridas teori om stedskvaliteter:

«Thus the article positions itself against a growing literature that focuses on rather diffuse and vague notions that knowledge reside 'in the air' or in 'the buzz' of urban life. Instead the underlying hypothesis is that in many sectors and industries such things as a cosmopolitan street life or accidental face-to-face encounters play relatively little part in the flow of experiences, knowledge and innovation. Rather it is in the workplace that these exchanges and flows are located» (Power og Lundmark 2004, s. 1025).

Med dette avsnittet har jeg gjort rede for endringer i organiseringen av produksjonen og jeg har relatert denne endringen til nye teorier om kunnskapsøkonomien. I Lefebvres terminologi har endringen av romlig praksis presset frem en ny representasjon av rommet og en ny måte å forstå og tilrettelegge økonomien på.

Denne konstellasjonen har jeg omtalt som paradigmet om endogen vekst. Selv om paradigmet holdes sammen av en grunnleggende virkelighetsforståelse, presenteres stadig nye teorier som suges til seg av et marked av planleggere og politikere som vil differensiere sin by fra andre. I den forstand speiler fagfeltet den økonomiske virkeligheten den beskriver.

2.3 Nye byidealer

Tar vi utgangspunkt i Lefebvres teorier om produksjon av rommet er det logisk at endringer i organiseringen av produksjonen av varer og tjenester fører med seg en ny måte å fange rommet i begreper på, og at denne nye byforståelsen har innvirkning på byplanleggingen. I det følgende vil jeg belyse hvordan de dominerende byidealene har endret seg, og sette dette i forbindelse med endringene i det økonomiske systemet og det kulturelle skiftet som refereres til som en overgang fra modernisme til postmodernisme.

Byen som sosial form har opptatt sosiologien siden faget oppstod. Georg Simmel undersøkte moderniseringens uttrykk i Berlin rundt 1900, og hvordan omskifteligheten, pengeøkonomien og tilstedeværelse av den Fremmede formet bybeboerens tenke- og handlemønster (Simmel 1981). I sitt essay «Urbanism as a way of life» utgitt i 1938 definerer Simmels amerikanske elev Louis Wirth byen som en sosiomateriell form bestemt av tre karakteristikk: befolkningsstørrelse, tetthet og sosial heterogenitet (Wirth 1996). Ut fra disse karakteristikkene ved byen fremstiller han empirisk etterprøvbare teorier om disse faktorenes påvirkning på livsformen i byen og på «the urban personality». Wirths konklusjoner er at bylivet skaper anonymitet, blaserhet, overfladiskhet og nytte-tilnærming i møtet mellom mennesker. Wirth ser positive trekk ved bylivet, slik som toleranse, men artikkelen er pessimistisk med hensyn til bylivet: familien forringes, mennesker blir lette å manipulere og bymenneskets mangel på orientering fører til mentale sammenbrudd, selvmord, kriminalitet, korrupsjon og uorden.

Denne pessimismen overfor byen delte Wirth ikke bare med andre sosiologer, men også med forfattere, politikere og planleggere. Frykt for at arbeiderklassens moral skulle undergrave samfunnet kan leses av i både offentlighetens opprørthet og sosiologenes teoretiseringer. I denne diskursen om by og moral fungerer landsbygda som motsatsen til byen. Landsbygda er idealisert som et samfunn preget av sunnhet, fellesskap og personlige relasjoner. Imidlertid var det åpenbart at landsbygda som økonomisk system var passé, og ikke kunne sørge for den velstandsutviklingen man hadde sett i byene og som man hadde store forhåpninger til.

Forsøkene på syntese mellom by og land var svar på denne utfordringen. De finnes i planleggingshistorien helt fra utopistenes byer på begynnelsen av 1800-tallet via Ebenezer Howards hagebyer rundt 1900 til le Corbusiers mønsterbyer i etterkrigstiden. Disse kan betraktes som forsøk på å bruke de nye prinsipper fra organiseringen av produksjonen til å rydde opp i et kaotisk og ulevelig byrom. Løsningen ble å dele opp byen i soner etter forskjellige funksjoner skilt av rikelig med lys og luft, ordne bevegelsene mellom sonene, og dermed sikre en effektiv produksjon og et harmonisk samfunn. De idémessige sammenhengen med nyvinningene i produksjonssfæren gjenspeiles i le Corbusiers beundring for masseproduksjonen og Walter Gropius' utsagn om at moderne bygg skal bekrefte maskinalderen (Ley 1996).

Lefebvre (1991) beskriver denne representasjonen av rommet som et abstrakt rom som gjenspeiler den standardiserte produksjonsprosessen i kapitalismen. Idealet om byens oppdeling i soner med avgrensede, homogene områder for ulike funksjoner som bolig, rekreasjon, handel, industri, administrasjon og transport svarer til økonomiens krav til effektivitet, og avspeiler samlebåndproduksjonen som er organisert i standardiserte sekvenser i en fast rekkefølge. De standardiserte blokkene med ensartede, funksjonelle leiligheter uten unødvendig ornamentikk tilsvarer de masseproduserte varene på samlebåndet, de er strippet for personlig preg og har kun en bruksverdi. Byidealene uttrykker modernismens grunnleggende trekk som tanke fremfor kroppslighet, renhet fremfor mangfold, klarhet fremfor flertydighet; askese

og arbeid fremfor sanselighet og konsum, universalitet fremfor særpreg, fremskritt fremfor historie, og tid fremfor rom.

Denne modernistiske arkitekturen støtte på problemer i møte med det fysiske rommets treghet og motstand med bakgrunn i det levde rommet. Det ble den mindre sofistikerte løsningen på bylivets problemer med forsteder med «reproduksjonsfunksjoner» (bolig, småhandel, skole, fritid) for de bemedlede som ble den dominerende utviklingen. Bysentrene ble til soner med næringsformål med innfelte enklaver av boligområder for arbeidere og andre inntektssvake grupper. Disse bysentrene kom til å materialisere alt det modernismen så som usunt: manglende romlig orden, tetthet og hindringer for transporten, produksjonen og fremskrittet. Dette bildet bygget opp under den antiurbane representasjonen av byen.

Det synes imidlertid som om antiurbanismens hegemoni er på hell. Men det er ikke Simmels (1981) og Wirths (1996) observasjoner av bylivet som har endret seg mest, men derimot målestokken for moralske dommer. I overgangen fra industrisamfunnet til det postindustrielle samfunnet⁶ har verdiene endret seg. For industrisamfunnets borgerskap var orden, konformitet og vekt på arbeid og forpliktelse overfor fellesskapet den moralske målestokken, med frykten for massene som bakgrunn. Den nye økonomien er derimot organisert rundt nye klasser med andre verdier (Ley 1996, Florida 2004). Floridas (2004) kreative klasse har en blanding av borgerlige verdier og «bohem-verdier» som lek, fleksibilitet, individualisme, særpreg og meritter. Nyttelighetsnærming og løse sosiale tilknytninger, som Wirth så som skadelige trekk for bymennesket, kan fremstå som både nødvendige og positive i næringsssammenheng. Der følelsen av anonymitet i en by av fremmede ble forstått som et problem i etterkrigstiden, hevder Florida at de kreative aktørene i kunnskapsøkonomien ser dette som et ettertraktet trekk ved storbyene.

David Ley viser at gentrifisering er et uttrykk for et verdimeslig skifte som henger sammen med økonomiske endringer i samfunnet (Ley 1996). I dette skiftet er

---

⁶Begrepet er anvendt på grunn av dets forståelighet og skal ikke forstås som en utelukkende referanse til Daniel Bells tese om «det postindustrielle samfunnet». Denne overgangen er også belyst fra andre synsvinkler blant andre av David Harvey (1990), Paul Knox (1993), David Ley (1996) og Richard Florida (2004).

kunstneren en viktig figur som kilden til den sanselige-estetiske holdningen som gradvis fortrenger modernismens materielle-etiske kultur. Ley ser i gentrifiseringen spirer til en frigjørende postmodernisme som mobiliserer myter fra det levde rommet som motstand mot det abstrakte rommet. Slike myter er personlige erfaringer, historiske fragmenter og lokale tradisjoner som representerer byrommene med affektuell verdi. Disse rommene fremstilles som steder man kan føle seg knyttet til, steder der man kan føle seg hjemme og unike steder som ikke kan byttes ut. Råmaterialene for disse mytene finnes særlig i de historiske og mangfoldige områdene i indre by som modernismen aldri fikk ryddet opp i. Imidlertid utvikler denne verdimeslige ladningen av rommet seg videre til å bli et salgbart produkt. Postmodernismen forflates til forbrukerkultur som bruker mangfoldet i rommet som et middel i estetiseringen av hverdagslivet, og mytene spinner et nett som dekker over byens harde realiteter (Ley 1996).

Ser man bort fra Leys tilbøyelighet til å tale domsord mot en gudløs tid, må han gis rett i mange av sine observasjoner. Floridas intervjupersoner fra den kreative klassen uttrykker at identitet, livsstil og autentisitet er viktige steds-kvaliteter (Florida 2004). Medlemmer av den kreative klassen trenger ikke nødvendigvis å ha disse steds-kvalitetene i sitt eget nabolag og kan i stedet velge å bosette seg i tradisjonelle forsteder, men det er likevel tydelig at bosteder i indre by er et ideal for flertallet i den kreative klassen. Imidlertid må det tilføyes at også transportøkonomiske hensyn spiller en rolle i gentrifiseringen og dermed i oppvurderingen av indre by (Hjorthol og Bjørnskau 2003).

Innenfor planleggingen har Jane Jacobs (1992) kritikk av antiurban planlegging, utgitt i 1962, overtatt hegemoniet. Som Susan Fainstein kritisk bemerker synes mangfold nå å være svaret på alle byens utfordringer:

«According to this view, diversity attracts human capital, encourages innovation, and ensures fairness and equal access to a variety of groups. Indeed, by this logic, the competitive advantage of cities, and thus the most promising approach to attaining economic success, lies in enhancing diversity within the society, economic base, and built environment» (Fainstein 2005, s.4).

I et bredere perspektiv kan den nye representasjonen av byen sees som et uttrykk for endringen fra fordistisk til postfordistisk produksjon (Harvey 1990). Verdsettelsen av indre byområder med førkrigsarkitektur og et sosialt og bruksmessig mangfold innebærer en verdsettelse av egenart, historie og identitet som forbrukerne kjenner igjen fra andre produkter der varens tegnverdi er markedsført som viktigere enn dens bruksverdi. Slik den fordistiske produksjonen og modernismen har standardiseringen felles, deler postfordismen utnyttelsen av differensieringen med postmodernismen. Når en type potetgull iscenesettes gjennom en historie om hvordan familieforetaket startet opp på kjøkkenet hjemme og at den originale oppskrift fra 1930-tallet er i bruk⁷, bør man ikke overraskes over at differensiering også spiller inn ved planlegging av byer. Historiserte og særpregede rom selger fordi de utstråler trygghet og lokal forankring i en omskiftelig verden. Imidlertid er dette et falskt ferniss som skjuler at postfordismen ikke representerer noen fundamental endring av kapitalismen, bare en et nytt skritt i en prosess der steder knyttes tettere til hverandre.

2.4 Implikasjoner

Ovenfor har jeg gjort rede for de økonomiske endringene som har ført med seg et paradigmeskifte innenfor det akademiske fagfeltet som omhandler næringsutvikling og innenfor dets praktiske motsvarighet i offentlige etater. Noen av teoriene som tilhører dette nye paradigmet har gjort rede for ovenfor. Endringen i verdensøkonomien har jeg forbundet med endringer i måten byer oppleves på, og disse har jeg knyttet til et skifte av idealer for byplanlegging. I det følgende vil jeg

---

⁷Jeg sikter til Maarud Original chips.

oppsummere hvilke implikasjoner kunnskapsøkonomien og det nye byidealet har for byplanleggingen, og nevne tre antagelser jeg vil ta med meg i analysen.

For det første synes de sektorielle grensene mellom næringsutvikling og andre offentlige fagfelter å bli mindre skarpe, særlig synes dette å bety at nærings- og byutvikling planlegges med et samlet perspektiv. Dette betyr ikke at næringsutvikling er byplanleggingens eneste mål, men det har blitt et viktig mål eller kanskje det viktigste målet for byutvikling. Konvergensen mellom de to myndighetsområdene skyldes også at implikasjonene fra de ledende teoriene på begge fagfelt peker i samme retning.

For det andre peker teoriene om næringsutvikling mot en spesialisering av byøkonomien. Satsningen på kunnskapsøkonomien, den økonomiske aktiviteten som har kunnskap som viktigste innsatsfaktor, er bare et grovt trekk ved denne spesialiseringen. Teoriene om næringsutvikling peker mot at næringsutviklingen bør ha et fokus på noen få bransjer der foretakene i byen skal være markedsledende.

For det tredje har byplanleggingen endret sine idealer. Dette henger sammen med økonomiske og kulturelle endringer som fremhever verdier som individualisme, mangfold, lek og estetisert konsum. Det nye byidealet innebærer vekt på tilpasning til forskjellige livsstiler og preferanser, flerfunksjonalitet og bymiljøer med liv store deler av døgnet.

For det fjerde har dette gitt et nytt geografisk fokus, nemlig indre by-områder. Ved siden av å ha stedskvaliteter som passer med det nye byidealet, har områdene en strategisk lokalisering med hensyn til nærhet til økonomiske tyngdepunkter og transportinfrastruktur med høy regional, nasjonal og internasjonal tilgjengelighet. Man kan derfor forvente en ny tilnærming i planleggingen av disse områdene.

Kapittelet åpner også for noen antagelser om sammenhenger som jeg vil ta med meg i analysekapitlene. Som jeg har redegjort for i dette kapittelet er det et slektskap mellom måten verdensøkonomien er organisert på og måten byer oppfattes på og de idealene de planlegges etter. Endringene i økonomien innebærer en ny

oppmerksomhet rundt geografisk nivå. Fokuset på det lokale og det globale nivået kan vi forvente å finne igjen i idealene byer planlegges etter.

Vektlegging av spesialiseringen i økonomien peker mot en ny differensiering av byrommet. Anleggelse av næringsparker med spesialiserte bransjer er en mulig tolkning av Porters (1998) klyngeteori som innebærer en ny funksjonell oppdeling av byer, om enn etter andre kriterier enn modernismens sonedeling.

Paradigmet om endogen vekst, som jeg har hentet eksempler fra, vektlegger den lokale kontekstens betydning for næringsutviklingen. Fagfeltet selv er imidlertid nesten universelt omgripende og har en høy produksjon av nye tilnærminger til næringsutviklingen. Man kan spekulere på om slike universelt utformede teorier likevel gjør planleggingen stedløs, siden de samme strategier tas i bruk i storbyer over hele kloden. Et eksempel på slik misforstått bruk av teori er politikere som har lest Floridas (2004) bestselger og bygger næringspolitikken på å lokke unge homofile til deres byer (Storper og Manville 2006). Et annen spekulasjon er at pågangen av teorier gjør at tregheten i den lokale konteksten overses i iveren etter å anvende siste nytt. Som Lefebvre understreker er prosessen der byen produseres ikke alene tankens verk, men en dialektikk der også det fysiske og levde rom spiller inn (Lefebvre 1991).

3 Metodologi, metode og data

Oppgavens utgangspunkt er forslaget til kommunedelplan for byutvikling og bevaring for indre Oslo 2005–2020. Denne presenteres kort før jeg gjør rede for den kvalitative metoden jeg skal bruke. Paradigmebegrepet presenteres og diskuteres. Deretter redegjøres det for den hermeneutisk metoden.

I den kvantitative analysen skal den teoretiske sammenhengen mellom urbanitet og næringsutvikling som planen bygger på undersøkes empirisk i et geografisk informasjonssystem. Disse dataene presenteres kort, deretter gjør jeg rede for grunntrekkene for hvordan virkeligheten modelleres i en rastermodell. Mer spesifikke metodiske spørsmål rundt operasjonaliseringene jeg gjør bruk av vil besvares i kapitlene 5 og 6. Jeg gjør også rede for de statistiske målene jeg bruker i analysen.

3.1 Plandokumentene

Forslaget til kommunedelplanen for byutvikling og bevaring for indre Oslo ble lagt frem til offentlig høring den 12. mai 2005. De primære kildene i analysen er saksfremlegget, hovedrapporten og plankartene. Disse regner jeg som en enhet siden de ble lagt frem samtidig og vi må anta at de har samme forfattere. Saksfremlegget består av en del med bestemmelser og retningslinjer og en del som redegjør for grunnlaget for planen. Hovedrapporten gir en enda bredere redegjørelse for dette, og det er først og fremst denne kilden jeg bruker. Som vedlegg til planen finnes fem kart, hvorav selve plankartet har hatt størst betydning for oppgaven.

I tillegg består plandokumentene av et forprosjekt og delutredninger, som har blitt til gjennom det seks år lange arbeidet med planen. Delutredningene er skrevet til dels av Plan- og bygningsetaten og til dels av eksterne konsulenter. Dette gjør at det ikke trenger å være samsvar mellom forestillingene og vurderingene i delutredningene og de primære kildene. Likevel er delutredningene interessant bakgrunnstoff om de primære kildene fordi de vitner om planarbeidet og fordi de utdyper analysen i

hovedrapporten. Særlig interessant er Delutredning III om Oslos særegne karakter og urbane kvaliteter (Oslo kommune 2002b) og Delutredning IV: Endringskrefter og utviklingsområder (Oslo kommune 2003).

3.2 Paradigme

Vitenskapsteoretikeren Thomas S. Kuhn (2002) mener med paradigmer et fremherskende tankemønster i en bestemt tid. Paradigmene gjenspeiler en konsensus i grupper om antagelser og forestillinger som gjør det mulig å finne løsninger på et mangfold av vitenskapelige problemstillinger. Kuhn fremstiller de naturvitenskapelige disiplinenes historie som en rekke av paradigmer som avløser hverandre gjennom paradigmeskifter.

Kuhn identifiserer strukturer som kjennetegner paradigmeskiftene innen naturvitenskapen. Et eksempel er skiftet mellom newtonsk mekanikk og Einsteins relativitetsteori. Perioden da det ikke ble stilt spørsmål ved Newtons fysikk, og denne utgjorde tolkningsrammen for alle observasjoner, kaller Kuhn fasen med normalvitenskap. Observasjoner som ikke kunne forklares med den gamle mekanikken innledet krisen i fysikken. Denne utfordringen ble møtt med to strategier. Den ene var å forsvare det gamle paradigmet ved å introdusere nye antagelser laget for at teorien skulle passe. Den andre strategien var utviklingen av revolusjonær vitenskap som forklarte de nye fenomenene med nye teorier og forkastet det gamle paradigmet. I konkurranse med den newtonske mekanikken og med ulike former for revolusjonær vitenskap vant etterhvert Einsteins relativitetsteori anerkjennelse blant de fleste fysikere og innledet en ny epoke med normalvitenskap der relativitetsteorien tas for gitt.

Paradigmeskifter innebærer ny virkelighetsorientering. Fysikernes teoretiske forståelsen av virkeligheten endret seg for eksempel ved at Einstein satte strek over Newtons forestillinger om et absolutt rom og en absolutt tid ved å betrakte tid og rom

som relative størrelser. Det nye paradigmet inneholdt dessuten føringer for den vitenskapelig praksis idet det ga svar på følgende spørsmål:

- hva skal undersøkes?
- hvilke spørsmål skal man stille med hensyn til et tema?
- hvordan skal disse spørsmålene stilles?
- hvordan skal resultatene fra de vitenskapelige undersøkelsene tolkes? (Kuhn 2002)

Kuhn utviklet sin teori for å beskrive naturvitenskapens historie, men samfunnsvitenskapene var for ham en ansporing til refleksjon ved at han observerte at hans samfunnsvitenskapelige kolleger syntes å mangle den grunnleggende enigheten om spillets regler som han selv kjente fra fysikken (Kuhn 2002). Paradigmebegrepet har likevel siden introduksjonen i 1962 funnet veien inn i de fleste kunnskapsfelter. Douglas Lee Eckberg og Lester Hill jr. oppsummerer en diskusjonen om bruken av begrepet i sosiologien med at:

«If paradigms (exemplars) exist in the discipline of sociology, they are difficult to find. Moreover, if they exist, they (1) must not be discipline-wide, (2) must be found within substantive areas of research, (3) must have communities of practitioners which coalesce around them, and (4) must be used to both generate and solve puzzles and thus generate a visible research tradition.» (Eckberg og Hill 1979, s. 935)

I denne oppgaven postulerer jeg eksistensen av et samfunnsvitenskapelig paradigme om endogen vekst som som faller innunder Eckberg og Hills kriterier. Dette paradigmet ikke bare definerer normalvitenskap blant forskere innenfor feltet teori om næringsutvikling, men dette akademiske fagfeltets nærhet til miljøer som omsetter denne kunnskapen i handling gjør at paradigmet også har betydning for planleggere.

David Harvey er kritisk til idealismen i Kuhns teori, og mener at den overser innvirkningen av forhold utenfor vitenskapens elfenbenstårn (Peet 1998). Som kapittel 2 vitner om har jeg et perspektiv på utviklingen av teori om næringsutvikling som åpner opp for en dialektikk mellom sosiale, materielle og idémessige forhold, og

integrerer bruken av paradigmebegrepet i dette perspektivet. Jeg har valgt å bruke begrepet fordi det kan beskrive tankemønstre innen et fagfelt som peker mot visse forståelsesmåter og utelukker andre. Men muligheten for refleksivitet, menneskers mulighet til å reflektere over eget kunnskapsgrunnlag, er likevel tilstede. I Kuhns fortelling kan fysikerne på begynnelsen av 1900-tallet intellektuelt vurdere Newton, Einstein og annen revolusjonær fysikk opp mot hverandre og foreta et valg blant annet basert på rasjonalitet.

Overført på planleggeres praksis betyr dette at man kan tenke seg situasjoner der planleggere i den grad er bundet av paradigmet at andre forståelser og handlingsalternativer automatisk sjaltes ut, men man kan også forestille seg situasjoner der planleggerne har kunnskap om flere paradigmer og forholder seg refleksivt til dem. Av metodologiske og etiske grunner vil jeg holde meg til det siste alternativet. Uten observasjoner av resepsjons- og handlingsmønsteret hos planens forfattere har jeg ikke belegg for å trekke slutninger om at visse handlingsmønstre nærmest er en automatisk adferd som reflekter paradigmet, mens andre handlingsalternativer like automatisk er sjaltet ut. Også av etiske grunner vil jeg være forsiktig med å trekke slutninger om automatisk adferd. Det filosofiske barmhjertighetsprinsippet pålegger diskusjonspartnere å ha som utgangspunkt at den annen handler konsistent og rasjonelt, og at man først etter flere forfeilede forsøk på å finne konsistens og rasjonalitet kan slutte at handlingen ikke er det (Elster 1989).

3.3 Hermeneutikk

Gitt barmhjertighetsprinsippet er hermeneutikk som fortolkningsmetode et nærliggende valg. Innenfor samfunnsvitenskapen brukes hermeneutikk som en metode for å fortolke fenomener som tekst, malerier eller kart. Siden dette er fenomener som er produsert av mennesker med en bestemt hensikt er hermeneutikkens mål ikke forklaring, men forståelse.

Hermeneutikkens metode beskrives med ulike hermeneutiske sirkler. En versjon er bevegelsen mellom fortolker og tolkningsobjekt, der fortolkerens forventninger til teksten gjør at han stiller bestemte «spørsmål» til teksten. Svaret på spørsmålene leder til ny forståelse og formulering av nye spørsmål. En annen sirkel er bevegelsen mellom helhet og del: et verk må forstås utfra helheten av delene, og delene må forstås utfra helheten. Et verk er også del av en kontekst (forfatterens samlede verker eller hennes samtid) og må forstås ut fra denne samtidig som verket kan kaste lys over konteksten.

Jon Elster (1989) sammenligner denne prosessen med en type hypotetisk-deduktiv metode der hypoteser formuleres, testes, reformuleres og testes igjen. Min fortolkning av planen kan også beskrives innenfor dette rammeverket: En forventning til planen har vært at forfattere har kjent til teori om næringsutvikling, med andre ord har jeg hatt en hypotese om et bestemt samsvar mellom tekst og kontekst. Etter å ha funnet felles begrepsbruk i utsagn i planen og i teorier om næringsutvikling, har jeg formulert en ny hypotese om at dette samsvaret ikke er tilfeldig, men at planen har et teoretisk grunnlag som svarer til teorier om næringsutvikling som jeg kjenner til. En videre hypotese er at disse teoriene om næringsutvikling har så mye til felles at de kan betraktes som et paradigme og at planens teoretiske grunnlag også befinner seg innenfor dette paradigmet.

I denne prosessen er prinsippet om meningens koherens rettesnoren for bekreftelse av fortolkningen (Alvesson og Sköldberg 1994). I mitt tilfelle innebærer dette at de forestillingene om næringsutvikling som jeg presenterer som forfatterens egne skal være i tråd med alle anvendelser av begrepet og med den bredere tenkning rundt fenomenet som kommer til syne i plandokumentene. At en tekst er uten indre motsigelser er imidlertid ikke selvsagt, men igjen forholder jeg meg til barmhjertighetsprinsippet.

I hermeneutikken er det høy bevissthet rundt fortolkerens bidrag til fortolkningen. På den ene side er fortolkerens forventninger til teksten og hans oppsamlede erfaring en ressurs for å få en bred forståelse av teksten; ja, all forståelse betinger forforståelse.

Ved lesningen av planen benytter jeg aktivt min forforståelse som stammer fra diverse arenaer der jeg har lært byen å kjenne, blant annet som byboer, som tidligere ansatt hos Oslo kommune – Byantikvaren og som leser av lokalavisen Aften.

På den annen side kan det være et problem for forståelsen av planen om jeg kun søker bekreftelse av min egen forventning til teksten og sjalter ut de delene av teksten som ikke passer med denne. En farbar vei mellom behovet for fortolkerens forforståelse og prinsippet om objektets hermeneutiske autonomi er fortolkerens *kongenialitet* med prosessene som ligger bak skrivingen av teksten (Alvesson og Sköldberg 1994). I dette tilfelle handler det om å sette seg inn i arbeidet med planen. Metodene og fasene i planarbeidet er det gjort rede for i Hovedrapporten (Oslo kommune 2005b). Selv har jeg vært engasjert i periferien til arbeidet med planen gjennom tegning av Byantikvarens innspill kart T2 og T3, som er vedlagt saksfremstillingen. Dette arbeidet var av nokså teknisk art, men det medførte likevel en viss innsikt i bakgrunnen for og prosessen bak planen. Denne forforståelsen kan brukes fruktbart hvis jeg fokuserer på de trekk ved min forforståelse som svarer til de trekkene som vektlegges i redegjørelsen for planens metode.

Plandokumentene tjener som kilder til to ulike lag av virkeligheten. Med problemstilling 1 spør jeg etter det innholdet Plan- og bygningsetaten legger i begrepet urbanitet, og dernest om hvordan dette innholdet forholder seg til nyere teorier om kunnskapsøkonomien. Problemstillingen handler med andre ord om intertekstualitet: hvordan forholder en tekst seg til andre tekster?

I problemstilling 2 er derimot temaet forholdet mellom et tegn i planen, «urbanitet», og dets referanse i et fysisk rom. For å bestemme dette forholdet vil innsikt fra arbeidet med problemstilling 1 hjelpe, men i tillegg vil jeg ha nytte av utsagn som knytter byforståelsen til referanser i det fysiske rom. Et eksempel er «gateliv», et begrep som i planen forbindes med urbanitet. Beskrivelser i planen av områder i Oslo som har mye eller lite gateliv bidrar til å forankre forestillingen om urbanitet i et fysisk rom. Selv om disse beskrivelsene ikke er objektive, men farget av forfatterne, forventer vi likevel at det er et samsvar mellom det som skrives om Oslo i planen og

andre observasjoner av byen. Anthony Giddens har betegnet dette forholdet mellom fortolker, tekst og fortolket virkelighet som dobbel hermeneutikk: Fortolkeren produserer en tekst som er fortolkning av en tekst, som selv er en fortolkning av den fysiske virkeligheten (Alvesson og Sköldbberg 1994). Bevissthet rundt dette gjør at jeg ikke kan ta beskrivelsene av hvor gatelivet befinner seg i Oslo som objektive sannheter, men at jeg må fortolke dem utfra det jeg vet om forfatterens hensikt med planen og vurdere hvordan denne hensikten filtrerer virkeligheten.

3.4 Kartdata og kvantitative data

Forenklet grunnkart 1:5 000 og oversiktskartet beregnet på 1: 10 000 fra 2005 er levert av Oslo kommune – Plan- og bygningsetaten. Data om arealutnyttelse er hentet fra samme etats gate-adresse-bolig-databank (GAB) fra samme år. Dataene antas alle å ha god troverdighet.

Nærings- og sysselsettingsdata for Oslo- og Akershus inneholder arbeidskommune, arbeidsstedets grunnkrets, arbeidsstedets koordinater og femsifrede næringskoder for personer som hadde Oslo og Akershus som arbeidssted per fjerde kvartal 2004. For seks prosent av arbeidstagerne i Oslo er arbeidsstedet lokalisert kun som angivelse av grunnkrets, mens arbeidsstedets koordinater mangler. Denne feilkilden er imidlertid mindre innenfor planområdet enn utenfor, og den er så liten for de kunnskapsintensive næringene innenfor planområdet at den kan ses bort fra (se vedlegg 3). Dataene antas ellers å ha god troverdighet og er referert til som «egne data».

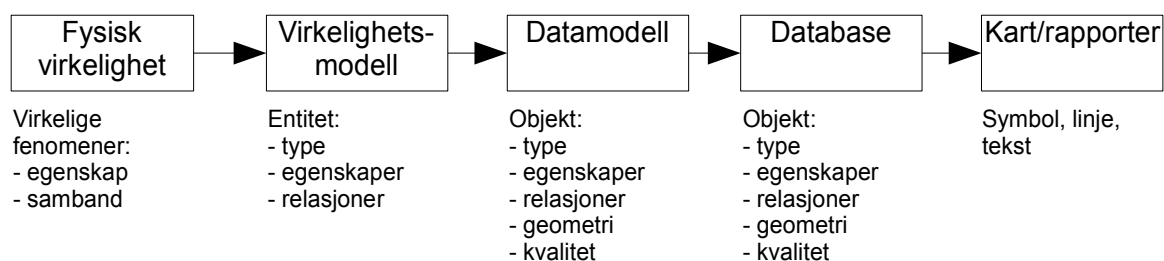
Parallelt med analysen av arbeidsplassenes lokaliseringer har jeg gjort analyser av bedrifters lokalisering basert på det samme datagrunnlaget. Funnene fra denne analysen viser samme hovedtrekk som funnene fra undersøkelsen av arbeidsplassene. Disse funnene har jeg valgt å ikke legge ved fordi de ikke viser noe nytt, og fordi dataene har lavere validitet.

Næringskodene er hentet fra Standard for næringsgruppering (Statistisk sentralbyrå 2002) som er basert på NACE rev. 1.1.

3.5 Rastermodellen

Bernhardsen (2000) beskriver produksjonen av data til et geografisk informasjonssystem (GIS) som en prosess i fem trinn fra den fysiske virkeligheten til ferdige kart og rapporter. Hvert trinn mot høyre tilsvarer et ledd i representasjonen av de fysiske fenomenene, og innebærer forenkling og generalisering. I denne oppgaven modelleres og representeres urbanitet og kunnskapsøkonomi i et geografisk informasjonssystem gjennom gjennom en tilsvarende prosess som i figur 3.1.

I virkelighetsmodellen identifiseres visse trekk ved den erfarte virkeligheten (som jeg foretrekker som betegnelse fremfor Bernhardsens «fysiske virkelighet») som de vesentlige. Dette tilsvarer en teoretisk definisjon der komplekse fenomener defineres av andre mer håndgripelige fenomener. Et eksempel er at det komplekse fenomenet urbanitet defineres av mer håndgripelige størrelser som fysisk tetthet og detaljhandel; et annet at kunnskapsøkonomien defineres ved antall sysselsatte innen visse næringer.

Figur 3.1: Prosessen fra fysisk virkelighet til kart medfører forenklinger (etter Bernhardsen 2000, figur 3.1).

Både urbanitet og kunnskapsøkonomi er fenomener i den erfarte virkeligheten som oppfattes som kontinuerlige fenomener: graden av urbanitet og involveringen i kunnskapsøkonomien varierer gradvis gjennom rommet. Et tilsvarende fenomen er høyde over havet: alle tenkelige punkter på landoverflaten vil ha sin unike høyde over havet, men det er en sammenheng mellom punktene. For å representere dette i en datamodell må kontinuerlige fenomener knyttes til diskrete (avgrensede) geografiske objekter. I rastermodellen knyttes verdier fra den erfarte virkeligheten til diskrete objekter i et rutenett. Disse cellene har identisk størrelse og det gjør analysen av kontinuerlige fenomener enklere med rastermodellen enn med vektormodellen, der arealet på analyseenhetene kan variere.

Naboskapsanalyse er en metode som er brukt for å jevne ut lokale forskjeller og forsterke de overgripende trekkene. Med denne metoden beregnes verdiene for hver celle ved hjelp av celler i nærheten. Naboskapsanalyse kan både basere seg på verdier i punkter innenfor en definert avstand eller på verdier i naboceller eller som figur 3.2 viser.

3.6 Statistiske mål

I kapitlene 5 og 6 gjøres det rede for operasjonaliseringen av urbanitet og kunnskapsøkonomi som henholdsvis grad av urbanitet etter en urbanitetsindeks og arbeidsplasser innen kunnskapsintensive næringer. Det enkleste målet på sammenheng mellom disse variablene er over- og underrepresentasjon. Dette vil analyseres både med absolutte tall (antall arbeidsplasser) og med relative tall (andel arbeidsplasser i forhold til totalt antall arbeidsplasser i analyseenheten). Denne overrepresentasjon uttrykkes i en lokaliseringskoeffisient.

Et annet mål på samvariasjon mellom urbanitet og kunnskapsøkonomi er Kendalls korrelasjonskoeffisient τ . Dette er et relativt enkelt statistisk mål basert på rangering av observasjonene som er egnet fordi urbanitetsindeksen er et parameter på ordinalnivå.

	7	-	5	
	5	7	1	
	2	6	0	

2	5	-	3	9
6	7	-	5	8
7	5	7	1	8
4	2	6	0	5
9	4	5	1	0

Figur 3.2: Naboskapsanalyse basert på gjennomsnitt. I venstre figur blir verdien i midterste celle 4,1, i høyre figur blir verdien i midterste celle 4,7. Celler uten data regnes ikke med.

Siden det statistiske målet refererer seg til et statistisk univers og ikke kun et utvalg, er det ikke behov for noen signifikanstest.

4 Hva er urbanitet?

Forslaget til kommunedelplan for byutvikling og bevaring i indre Oslo 2005–2020 har to hovedmål: å «sikre indre Oslos urbanitet» og å «ivareta og utvikle indre Oslos romlige karakter»(Oslo kommune 2005a, s. 7). I dette kapittelet skal jeg undersøke hva Plan- og bygningsetaten, som har skrevet planen, legger i begrepet «urbanitet». Med referanse til teorikapittelet forstår jeg «urbanitet» som et byideal som Plan- og bygningsetaten gjennom planens retningslinjer og bestemmelser vil virkeliggjøre. Idealet uttrykkes i planen gjennom en variasjon av utsagn fra konkrete plantekniske parametere som funksjonblanding til utsagn som vitner om abstrakte forestillinger om modernitet. Byidealet vil belyses gjennom avsnitt om mangfold og modernitet, som synes å være sentrale bestanddeler i idealet om urbanitet.

Underveis gjør jeg rede for hvordan idealet om urbanitet henger sammen med nyere teorier om kunnskapsøkonomien. På slutten av kapittelet fortolker jeg differensieringen innen planområdet som uttrykk for ulike roller i kunnskapsøkonomien før jeg oppsummerer og diskuterer begrepet «urbanitet».

4.1 Urbanitet og by

I målformuleringen har Plan- og bygningsetaten tatt i bruk et begrep som har vært nokså lite brukt i norsk språk. «Urbanitet» har latinsk opprinnelse og betegner opprinnelig en dannelsesnorm (Pløger 2001). Slår man opp i en formodentlig oppdatert ordbok på Internett finner man at ordet «urbanitet» er forklart med «kultivert opptreden» (Søk i elektroniske ordbøker 2008). I plandokumentene brukes derimot ikke begrepet om personer, men om fysiske omgivelser. Dette er en betydningsreferanse som ennå ikke er fanget opp av ordbokredaktørene, men som finnes på tysk, hvorfra begrepet antagelig har kommet inn i de skandinaviske språkene.⁸

⁸«Urbanität: Bildung, weltmännische Art; städtische Atmosphäre» (dannelse, verdensvanhet; bymessig atmosfære; egen oversettelse fra Duden (1996)).

I byteorien er begrepet lite brukt, men bruken peker mot en byspesifikk, menneskelig væremåte (Pløger 2001). Begrepet «urbanism» er derimot velkjent fra angloamerikansk bysosiologi der det «har å gjøre med kultur, med betydning, symboler, hverdagslivets mønstre, tilpasningsprosesser til bymiljøet, men også med konflikter, gatens former for politiske organiseringer, nærmiljø, og byplan» (Pløger (1997), s. 19, siterer Mark Gottdiener: *The new urban sociology*). Innenfor arkitektfaget brukes dette begrepet derimot om arkitekturpraksis eller byplanleggingspraksis (Pløger 1997). En mulig grunn til at Plan- og bygningsetaten har valgt det mindre kjente «urbanitet» fremfor det mer kjente «urbanisme» kan være at man ønsket et begrep for å beskrive bymessige erfaringer som skiller seg fra kunsten å bygge byer.

En tolkning av begrepet «urbanitet» er å sette det synonymt med «bymessig». Men setter vi denne oversettelsen inn i planens målsetning, skurrer det litt. «Å sikre indre Oslo urbanitet» kan omskrives til «å sikre byen bymessighet», men da melder spørsmålene seg: Hva kan da en «bymessig by» være annet enn en pleonasme (med andre ord: smør på flekk)? Og hva kan i så fall en «ikke-bymessig by» være utenom en selvmotsigelse? Denne bruken av begrepet urbanitet er ikke en enkeltstående forekomst. Lignende formuleringer er «styrking av byens urbanitet» og «byens urbane egenskaper» (Oslo kommune 2005b, s. 33 og s. 42).

Det finnes tilsvarende konstruksjoner på norsk som etymologisk sett er pleonasmer, men som like fullt er aksepterte som meningsfulle utsagn, for eksempel uttrykket «en mandig mann». I dette utsagnet betyr «mandig» noe annet enn «mannlig». Mens «mannlig» betyr det å tilhøre klassen menn som kan skilles fra klassen kvinner etter enkle biologiske kriterier, refereres det med «mandig» til trekk ved et ideal om mannlighet. I synonymordboken assosieres «mandig» med en rekke egenskaper som tilhører en idé om mannens vesen, slik som viril, faderlig, rak(rygget), stiv, flott, staut, stolt, fast og myndig (Cappelens synonymordbok 1981). Tankegangen kan beskrives som en forestilling om autenticitet, på norsk egentlighet, altså det å være seg selv lik. Mandige menn er i vårt språk biologiske menn som i stor grad fremtrer i

tråd med slike dominerende forestilling som sitatet fra synonymordboken er et eksempel på. Disse autentiske/egentlige mennene har sin motsetning i umandige menn, som er biologiske menn som oppfattes å ha betydelige mangler i forholdet til dette idealet og derfor ikke er *egentlige* menn.

Forestillingen om urbanitet i planen er analog med denne logikken. Funksjonene og egenskapene som er særegne for byer er forsøkt identifisert av Refsum (2002), og Plan- og bygningsetaten har deretter målt Oslo mot denne listen (se vedlegg 4). Denne listen er sammenfattet i definisjonen av begrepet «urbanitet» som lyder slik:

En konsentrasjon av bymessige funksjoner og egenskaper som fysisk tetthet i bebyggelsen i tillegg til offentlighet, handel, intensiv arealutnyttelse, modernitet, differensiert næringsliv, mobilitet i arbeidsmarkedet, korte avstander mellom tjenester, mangfold av tjenester og organisasjoner m.m. Grad av urbanitet kan vurderes mht. tilstedeværelse [av funksjonene] og egenskapene. (Oslo kommune 2005b, s. 100. Sitatet er som vist korrigert for en åpenbar trykkfeil.)

Slike konsentrasjoner kan i prinsippet måles: «Med urbanitet menes i denne planen konsentrasjoner av noen spesifikke bymessige egenskaper. Jo flere og jo mer intenst disse er til stede på samme sted, desto høyere grad av urbanitet» (Oslo kommune 2005b, s. 22). I planen beskrives sentrum som området med høyest grad av urbanitet. Urbaniteten beskrives som «å stråle ut fra sin største fortetning, sin kjerne ved Karl Johans gate, mot tilliggende områder, strøksgater og knutepunkter» (Oslo kommune 2002b, s. 187).

Med idealet om urbanitet kan også de uegentlige byområdene skilles fra de egentlige byområdene, slik som mannsidealet skiller de umandige menn fra mandige. I Christian Refsums bidrag til Delutredning III om Oslos særegne karakter og urbane kvaliteter identifiseres drabantbyene i Groruddalen og områder rundt varehusene ved de store innfartsårene til Oslo som områder uten urbanitet (Refsum 2002). Disse uegentlige byområdene får ellers lite trykksverte i plandokumentene, men spiller likevel en viktig rolle i planen som et holdepunkt byidealet i planen kan defineres mot.

Sammenhengen mellom de to geografiske nivåene, by og byområder, er interessant fordi den tyder på et paradoks ved idealet om urbanitet. Når deler av byen skal inneholde det samme spekteret av bymessige funksjoner og egenskaper som hele byen, må de bymessige funksjonene og egenskapene defineres like snevert som i definisjonen og i vedlegg 4 for at regnestykket skal gå opp. Arealkrevende virksomhet, som logistikk og grossisthandel, må holdes utenfor definisjon av det bymessige, selv om dette er nødvendige funksjoner for den urbane funksjonen handel. Definisjonen underslår at «den egentlige byen» trenger «den uegentlige byen» for å fungere. Idealet om urbanitet rammes dermed av den samme kritikken av overfladiskheten som er rettet mot gentrifiseringen og andre postmoderne uttrykk (Harvey 1990, Boyer 1997, Zukin 1997, Ley 1996).

4.2 Mangfold

En sentral forestilling i planen knyttet til begrepet urbanitet er mangfold. Leser man nøye delmålene som skal sikre indre Oslos urbanitet, finner man en forestilling om mangfold i alle delmålene:

- *Kreativitet: En positiv forventning til det nye slik dette har fått uttrykk også gjennom historien.*
  - *Sosiokulturelt mangfold: En åpen og multikulturell profil.*
  - *Offentlig romlighet: Gode offentlige byrom som gjør indre Oslo til et betydningsfullt møtested for alle.*
  - *Balansert næringsliv: En god arena for innovasjon og kreativitet med et differensiert og kunnskapsbasert næringsliv.*
  - *Mangfoldig kultur: En bred arena for utdanning, rekreasjon og kulturell utfoldelse.*
  - *Variert handel: Et attraktivt, mangfoldig og differensiert handelstilbud.*
  - *Balansert boligtilbud: Et variert og kvalitativt godt botilbud.*
- (Oslo kommune 2005a, s. 8)

Forestillingen om mangfold kan grupperes i fysisk mangfold (flerfunksjonalitet, historisk og stilmessig variasjon), økonomisk mangfold (balansert og differensiert næringsliv) og sosiokulturelt mangfold (multikulturell profil, variert handel,

mangfoldig kultur). Definisjonen av urbanitet (sisert i avsnittet ovenfor) er i seg selv en liste over det mangfoldet av egenskaper og funksjoner som et urbant område skal ha.

Som hos Jacobs (1992) er beskrivelsen i planen av det bymessige mangfoldet nært knyttet til handel, møteplass og kultur. Men i tråd med det nye byidealet, sees ikke lenger en samling av mange mennesker på et sted til samme tid som en beklagelig følge av handels- og transportfunksjoner, men som noe attraktivt. Handlegatene i indre Oslo er «levedyktige som handelsstrøk, sannsynligvis på grunn av deres attraktivitet som urbane årer med høy intensitet, funksjonsblanding og levende gatemiljø» (Oslo kommune 2005b, s. 41).

Vektleggingen av sosiokulturelt mangfold og konsum som underholdning minner om erfaringer med gentrifisering. Jonny Aspen (2005) har undersøkt hvordan media omtaler det samfunnsvitenskapen betegner som gentrifisering. Han finner at dette fenomenet behandles innenfor en diskurs om konsum og livsstil, og at «særlig etnisk eller flerkulturelt mangfold inngår (...) som en viktig ingrediens i gentrifiseringsdiskursen generelt» (Aspen 2005, s. 141). Gjennom sin opinionsdannende funksjon kan mediene ha styrket befolkningens interesse for urbant konsum og rekreasjon og ha bidratt til et nytt byideal. Idealet om et sosiokulturelt mangfold er imidlertid ikke utelukkende knyttet til handel og opplevelse, men er også knyttet til et etisk-politisk ideal om offentlighet. Et demokratisk samfunn trenger et byrom som er tilgjengelige for alle (Oslo kommune 2005b).

Som et sentralt element i forestillingen om urbanitet er intensjonen i planen om at mangfoldet også skal prege de andre plankategoriene. Målet om å sikre indre Oslo urbanitet innebærer en differensiering av urbanitet mellom de ulike plankategoriene, men målet er samtidig at alle områder skal bli mer urbane. Middelet for å oppnå dette er at det funksjonelle mangfoldet fra handleområdene forsøkes overført til resten av planområdet. I Hovedrapporten er Plan- og bygningsetaten bevisst på at handelsfunksjonene må konsentreres i handleområdene og ikke kan smøres tynt utover hele byen, men tilretteleggingen for gateliv gjennom flerfunksjonalitet peker

likevel i denne retningen (Oslo kommune 2005b). I planens bestemmelser og retningslinjer har alle områder fått vide arealbruksformål som tillater forretninger, kontor og bevertning i alle områder og en variasjon i boligandel mellom minimum 10 og maksimum 80 prosent. Dernest skal et levende gatemiljø fremmes ved at «sokkeletasjer mot offentlige gater skal ha publikums- eller boligrelaterte funksjoner.» (Oslo kommune 2005a, Bestemmelser og retningslinjer, §1.2 punkt K, s. 38).

Sannsynligheten for å møte et sosiokulturelt mangfold skal økes i utviklingsområdene (U-områdene⁹) ved strengere bestemmelser om at «første etasje mot offentlige gater [skal] tilrettelegges for forretninger, restauranter, forsamlingslokaler o.l der dette anses som formålstjenlig for områdets karakter» (Oslo kommune 2005a, Best. og retn. §2.4 pkt. E, s.44). Dertil kommer en høyere intensitet i bruken ved høyere arealutnyttelse og mindre boligandel enn de omkringliggende boligdominerte konsolideringsområdene (K-områdene). Tilsvarende virkemidler er også nedfelt i bestemmelsene for sentrumsområdet (S-områdene).

En ledetråd til betydningen av mangfold er å finne i arkitektbyrået LPOs oversikt over historiske byidealer og deres avtrykk i byen, som er deres bidrag til Delutredning III (Engh, Claussen og Salvesen 2002). 1960-tallets avtrykk har LPO gitt tittelen «Bilbyen» på grunn av de «store sår i bylandskapet» som ble forårsaket av «overdrevne trafikkplaner» (Engh, Claussen og Salvesen 2002, s. 97). Den overdrevne tilretteleggingen for effektiv transport ved hjelp av privatbiler har gang på gang symbolisert denne logikken ved sanering av gammel bebyggelse for å gi plass til motorveier for at folk kan komme seg unna byen. Ideen om sonedeling hører også til idealet om bilbyen. Begrunnelsen for sonedelingen bunner i en tankegang om effektivitet, nemlig at oppdeling av byen i soner med ensartet bruk er mer effektivt enn funksjonsblanding. Denne modellen er hentet fra forstedene og bilbyen kan forstås som et forsøk på å sivilisere indre by etter modell av forstedene. Det er lett å kjenne igjen dette byidealets grunnlag i arkitekturens modernistiske bevegelse.

---

⁹Begrepet «utviklingsområder» er tvetydig i planen,. Det brukes som betegnelse på en av plankategoriene (U-områder) og mer generelt om områder som skal endres (innbefatter dermed også institusjonelle utviklingsområder og transformasjonsområder).

I de neste epokene i LPOs historiske fremstilling har indre by funnet anerkjennelse (Engh, Claussen og Salvesen 2002). Dette knyttes til en «politisk radikaliserings bl.a. uttrykt gjennom studenter på Arkitektthøgskolen, ulike boligaksjoner, okkupasjoner, kampen mot riving av Hammersborg skole etc.» (Engh, Claussen og Salvesen 2002, s. 99). Linjene kan trekkes fra Oslo til en større internasjonal bevegelse knyttet til motstand mot modernistisk planlegging, oppvurdering av indre by og historiske bygningsmiljøer og politisk radikaliserings generelt. De to mest innflytelsesrike teoretikerne for ettertidens byforskning, Jane Jacobs og Henri Lefebvre, kan knyttes til denne bevegelsen. Enda viktigere er imidlertid den kulturelle endringen som denne radikale bevegelsen igangsatte, nemlig gentrifiseringen (Ley 1996).

Vi er da tilbake i et terreng som ble presentert i kapittel 2. Omtalen og vektleggingen av mangfoldet i planen stemmer godt med den allmenne representasjonen av byen og det planfaglige byidealet som har vunnet frem de siste årene. Som jeg har gjort rede for i kapittel 3 kan jeg kun antyde muligheten for at planens forfattere er bundet av disse virkelighetsoppfatningene, og derfor har sjaltet ut andre forståelser av byen som kunne vektlagt andre forhold ved byen. Men dette kan også være resultatet av et veloverveid valg.

Idealet om mangfold bryter med den nåværende planen for området. «Soneplanens svake sider er at (...) den legger opp til en streng form for sonedeling av byen, en funksjonsdeling som ikke lenger svarer til byens multifunksjonelle natur» (Oslo kommune 2005b, s. 105). Vi kan imidlertid spørre oss om pendelen har svingt for langt i forsøket på å distansere seg fra «dumhetene fra 60-tallet» (Engh, Claussen og Salvesen 2002, s. 97). Det er gode teoretiske grunner til å hevde at byen har en multifunksjonell natur, men det betyr ikke at dette må gjelde som norm på alle geografiske nivåer. En kritikk av Jacobs (1992) er at kjøpekraften i byer neppe vil bli stor nok til å opprettholde det samme mangfoldet og den samme tettheten av butikker i en hel by (Hill 1988). På den annen side er det også bymessige funksjoner som ekskluderes fra mangfoldet og fra planområdet. Havneområdene i planområdet skal urbaniseres og havnevirksomhetens areal reduseres til et minimum. Som nevnt

ovenfor er disse nødvendige funksjonene også ekskludert fra forestillingen om urbanitet.

4.3 Endogen vekst

Vektleggingen av mangfold er ikke bare viktig i kommunedelplanen, men er sentral i all strategi for Oslo kommune:

«Oslo skal være en åpen og inkluderende hovedstad med rom for mangfold og livsutfoldelse. Oslo skal være blant de mest innovative i Europa, og gi rom for kreativitet og verdiskaping. Fjorden og marka gir Oslo et blågrønt særpreg som skal bevares og styrkes.» (Oslo kommune 2004b, s. 6)

Sitatet fra visjonen i kommuneplanen peker på to begrunnelser for vektleggingen av mangfold: at det gjør byen til en god by å bo i og at det styrker byens økonomiske grunnlag. Kommunedelplanen har det samme målet om utvikling av kunnskapsøkonomien, og forestillingen om mangfold er på flere måter del av strategien for en kunnskapsbasert næringsutvikling.

Vektleggingen av det sosiokulturelle og historiske mangfoldet, som er nevnt i avsnittet ovenfor, peker mot en tilrettelegging for bolig- og rekreasjonsområder for at nøkkelpersonell i kunnskapsøkonomien skal bosette seg i Oslo. Som vist i avsnitt 4.2 skal det legges til rette for dette mangfoldet gjennom flerfunksjonelle planformål og bestemmelser som fremmer gatemiljøet. Flerfunksjonaliteten trekkes også frem som et ideal for næringsdominerte områder: «nye næringer [klumper] seg sammen i kjerner og områder med god tilgjengelighet og servicetilbud integrert i den tette byen» (Oslo kommune 2005b, s. 39). Dette kan tolkes som en funksjonell tilpasning til det kunnskapintensive næringslivets behov. Å ha et mangfoldig tilbud av private tjenester og restauranter tilgjengelig i noenlunde nærhet av arbeidsplassen kan være viktig for rekrutteringen av denne arbeidskraften. Disse forholdene er fanget opp i definisjonen av urbanitet som «handel, (...) korte avstander mellom tjenester, mangfold av tjenester» (Oslo kommune 2005b, s. 100).

Vektleggingen med denne typen mangfold minner om tilretteleggingen for et «people climate» som Florida (2004) understreker, men noen direkte referanser til hans teorier finne ikke i planen. Selv om det er høyst sannsynlig at forfatterne av planen kjente teoriene i hans populære bok, kom den ut fem år etter at planarbeidet startet og tre år før dets slutførelse. En annen tolkning er at både planen og Florida er varianter av det samme dominerende paradigmet om kunnskapsøkonomien og byutvikling, men at bare Florida setter de to inn i en teoretisk sammenheng.

Forestillingen om at mangfold av sosiokulturell og økonomisk art fører med seg nyskaping ser også ut til å inngå i forestillingen om urbanitet. Men slike jacobs-eksternaliteter knyttes først og fremst til sentrum og dets funksjon som landets viktigste offentlige rom. Eksponeringen for mangfoldet i sentrum synes imidlertid ikke kun å påvirke bedriftene som er etablert der, men jacobs-eksternalitetene får regionale og nasjonale effekter: «Et aktivt, attraktivt og dynamisk sentrum er en forutsetning for nasjonal fornyelse innenfor politikk, næringsliv og kultur» (Oslo kommune 2005b, s. 43).

På et lavere geografisk nivå synes derimot idealet å være økonomisk spesialisering og ikke mangfold, når vi da holder den virksomheten unna som betjener de sysselsatte i kunnskapsøkonomien med handel og privat tjenesteyting. Plan- og bygningsetaten ønsker kopiering av suksesskriteriene fra 90-tallets næringsområder i indre Oslos randsone til nye næringsdominerte områder innenfor planområdet.

En annen form for tilpasning til et spesialisert næringsliv er bestemmelser for å opprettholde billige næringslokaler:

«Eldre næringsområder har i lengre tid imøtekommet gründeres behov for rimelige næringslokaler i vekst- og knoppskytingsfaser. Slike områder er, i følge kommuneplanen, viktige supplement til de mer etablerte og høyprofilerte næringsområdene» (Oslo kommune 2005b, s. 37).

Plan- og bygningsetaten gjentar her Jacobs' (1992) argument.

Forestillingen i planen om mangfold som en kilde til kunnskapseksternaliteter avhenger av hva slags type mangfold og hvilket geografisk nivå det er tale om. Effekten av et sosiokulturelt og funksjonelt mangfold på kvartalsnivå synes å være positivt i et næringsperspektiv fordi arbeidstagere i kunnskapsøkonomien setter pris på det.

Målet om et «balansert næringsliv [som] en god arena for innovasjon og kreativitet med et differensiert og kunnskapsbasert næringsliv» (Oslo kommune 2005a, s. 7) synes derimot å være mer dekkende på et høyt geografisk nivå. Dette stemmer bedre med Floridas (2004) oppfatning enn med Jacobs' (1992), som synes å forestille seg at disse positive effektene ved et mangfold av næringer kan opptre selv på kvartalsnivå. På dette nivået synes forestillingene i planen å passe bedre med Michael Porters klyngeteori (Porter 1998). Denne teorien er dessuten fremtredende i næringsdelen av byforskningsprogrammet (Storbyene i kunnskapsøkonomien 2005), et prosjekt som Plan- og bygningsetaten har bidratt til.

En pussig effekt av sammenkoblingen mellom urbanitet og kunnskapsøkonomien er at «mobilitet i arbeidsmarkedet» er en del av definisjonen av urbanitet. Fenomenet har fått oppmerksomhet for sin funksjon i spredningen av kunnskap i kunnskapsøkonomien og blant annet blitt undersøkt i byforskningsprogrammet (Stambøl 2005). Mobiliteten i arbeidsmarkedet er antagelig større i byregioner enn landregioner, men å fremheve dette som et viktig kjennetegn ved urbanitet virker søkt. Det geografiske nivået et arbeidsmarked kan analyseres på er dessuten et helt annet enn det resten av forestillingen om urbanitet indikerer.

4.4 Modernitet

Ideen om modernitet synes å være svært viktig i planen. Dette kommer frem i bejaelser av det nye: «En positiv forventning til det nye» (Oslo kommune 2005a, s. 7). Ordet modernitet finnes i definisjonen av urbanitet, men ellers forekommer det sjelden, og det er derfor vanskelig å få tak i innholdet kun ved å lese Hovedrapporten.

I sitt forsøk på en bestemmelse av urbanitet i delutredning III vier Christian Refsum begrepet stor plass. Refsum oppsummerer modernitet som:

- *byen som et sted der man har tilgang på det nyeste*
- *byen som stedet **der det skjer** (økonomi, politikk, kultur)*
- *byen som mulighetenes sted, der det nye kan oppstå (Refsum 2002, s. 155, original utheving).*

Sitatet peker på at moderniteten er noe som har både med tid og rom å gjøre. Det handler både om en plassering langs en utviklingsakse og om en plassering i et internasjonalt hierarki. Det siste kan relateres til sentralstedsteori der byer og tettsteder inngår i hierarkiske nettverk. Oslo er landets transportknutepunkt, senter for den økonomiske aktiviteten og node for kommunikasjonen mellom regioner i Norge og ut av landet. Den nasjonale dagsordenen som settes i Oslo får betydning for resten av landet, og impulsene fra utlandet kommer ofte først til Oslo før de spres videre i landet. Ikke minst sikrer konsentrasjonen av media Oslo en viktig funksjon som filter, fortolker og formidler av informasjon ut i landet.

I planen identifiseres Oslos plass i nettverk på flere nivåer, fra et europeisk via et nasjonalt og regionalt til et lokalt. Innenfor Oslo er ti knutepunkter utpekt til å avlaste sentrum med regionale knutepunktsfunksjoner. For de tre av disse som ligger helt eller delvis innenfor planområdet legger planen opp til en forsterkning av urbaniteten. Imidlertid er Plan- og bygningsetaten i planen klar på at de regionale sentrene må supplere og ikke konkurrere med sentrum:

Et sterkt og vitalt sentrum i Oslo regionen er en grunnleggende forutsetning for byens, regionens og landets utvikling. Dette kan vanskelig understrekes sterkt nok. Det må legges til rette for å opprettholde og styrke sentrums posisjon som landets mest intense og mangfoldige urbane område, hvor offentlige funksjoner og funksjoner av stor allmenn interesse samles, styrkes og fornyes. (Oslo kommune 2005b ,s. 44)

Oslos plass i byhierarkiet er en mulighet for moderniteten, men for å virkeliggjøre den kreves møter mellom mennesker. «Gode offentlige byrom som gjør indre Oslo til et

betydningsfullt møtested for alle» skal sikre at kreativitet oppstår av mangfoldet (Oslo kommune 2005b, s. 24).

«Sentrum skal ikke bare manifestere hovedstaden som symbol, men også fungere som det stedet hvor viktige beslutninger fattes, viktige ideer unnfanges og nye allianser bygges. Sentrum må fungere som en moderne smeltedigel mellom posisjon og opposisjon og hvor ulike interessegrupper og kulturaktiviteter ser det hensiktsmessig å utfolde seg. Sentrum må legge til rette for dagens og fremtidens demokrati» (Oslo kommune 2005b, s. 43)

Ut av dette mangfoldskomplekset oppstår kreativiteten som skaper «nasjonal fornyelse innenfor politikk, næringsliv og kultur» (Oslo kommune 2005b, s. 43).

Oslos modernitet handler om plasseringen i forhold til en utviklingsfront. I planen hevdes det at «arkitektur uttrykker den samtiden den blir produsert i. Den fremstiller ulike elementer av tekniske, kulturelle og sosiale drivkrefter på et gitt tidspunkt.» (Oslo kommune 2005b, s. 54). Gjennomgangen av indre Oslos historiske arkitektur viser at internasjonale ideer og forbilder er blitt fanget opp og tilpasset den lokale situasjonen. I den forstand har Oslo en tradisjon for å være moderne.

Moderniteten er en mindre forutsigbar størrelse enn kreativiteten. Det handler ikke bare om at *noe skjer*, men like mye at det som skjer oppfattes som å være moderne. Refsum understreker at det er en kamp om å fremstå som moderne. «Byen kan forsøke å iscenesette seg selv som moderne ved på sende ut modernitetssignaler. Her er arkitekturen et sentralt virkemiddel» (s. 165). Ideen gjentas i hovedrapporten: «Modernitet i arkitekturen er ett av mange signaler om en kreativ kraft i en by.» (s.23)

Denne logikken er utdypet i et annet dokument fra Plan- og bygningsetaten der bygging av nye høyblokker i Oslo er temaet:

*«Et annet argument er ønsket om å bruke høyhus for å **symbolisere modernitet** og etablere nye landemerker. Nye symbolverdier kan være med på å uttrykke tidsmessig dynamikk og endringskraft og gjennom det øke Oslos attraktivitet og konkurransevne. Vertikalitet kan uttrykke modernitet ved å symbolisere og være et visuelt uttrykk for utvikling. Høyhus i Central Business Districts er i mange tilfeller et logisk svar på*

næringslivets kombinasjon av krav til sentralitet og ønske om synlighet. Denne tendensen ses mange steder i verden og kan sies å være uttrykk som en global modernitet.» (Oslo kommune 2002a, s. 14, opprinnelig utheving)

Sitatet bekrefter ideen om en nødvendig sammenhengen mellom modernitet, sentralitet, utvikling og økonomi som har vært diskutert i dette avsnittet, samtidig som det foreslås at arkitektur kan brukes som markedsføring. Effekten av slik markedsføring er vel verdt en diskusjon, men den må jeg her la ligge. Uansett tyder sitatet på at arkitektur som skal fange internasjonale økonomiske aktørers oppmerksomhet må kommunisere med et språk de kjenner. Enten man bruker høyblokk-metaforer fra Manhattan eller annen signalarkitektur, refererer de til en global modernitet. Byggverk som i Hovedrapporten fremheves som moderne – «Vaterland og Aker Brygge og ulike offentlige byggverk som ny opera, universitetsbiblioteket og flytogterminalen» (Oslo kommune 2005b, s. 23) – kunne ha ligget i en hvilken som helst by i verden. Anthony King (2004) hevder at den globale målestokken, og dermed også det stedløse, er implisitt i moderniteten.

I planen legges det opp til at «bygg og anlegg av offentlig eller stor allmenn nytte eller som har en særskilt fremtredende plassering skal gis en høy estetisk utforming og tiltakets betydning skal markeres i bylandskapet.» (Oslo kommune 2005a, Bestemmelser og retningslinjer, §1.2, pkt. D, s. 38). Ideen om at arkitekturen skal skille seg ut og gi uttrykk for en global modernitet tilsvarer tankegods fra den arkitektoniske modernismen. Vektleggingen av modernitet står dermed i fare for å gjenta noen av syndene fra denne epoken.

Tenkningen rundt urbanitet i planen tyder på at urbanitet, i likhet med moderniteten, er noe essensielt globalt. De to settene med mål for planen peker i denne retningen. Det ene målet er å «sikre indre Oslos urbanitet», mens det andre målet er å «ivareta og utvikle Indre Oslos romlige karakter» (Oslo kommune 2005a, s. 7). Plan- og bygningsetaten stiller disse to målene opp mot hverandre der det første målet identifiseres med «urbanitet» og «utvikling» og det andre målet med «karakter» og «tilstand» (Oslo kommune 2005b, s. 22). En tolkning av denne dualiteten i planen er

at den uttrykker den samtiden den er produsert i: en økonomi der både de globale koblingene og egenskapene ved det lokale miljøet er kilder til konkurransefortrinn.

4.5 Det kreative indre Oslo

Jeg har ovenfor gjort rede for hvordan mangfold og modernitet er viktige elementer i forestillingen om urbanitet i planen, og hvordan disse elementene også er knyttet til en forestilling om kunnskapsøkonomien. Forestillingene i planen om urbanitet er ikke utelukkende knyttet til kunnskapsøkonomien. Planen har også et bredere siktemål enn å fremme den kunnskapsbaserte næringsutviklingen. Opprettholdelse av handelsområdene i planområdet, sikring av et godt boligtilbud og offentlige rom og ikke minst en helhetlig strategi for bevaring av kulturminner er viktige aspekter ved planen uavhengig av deres implikasjoner for kunnskapsøkonomien. Likevel fremstår tilpasning og tilrettelegging for en kunnskapsbasert næringsutvikling som det viktigste målet i planen.

Plan- og bygningssetaten er bevisst på at by- og næringsutvikling er relatert til hverandre:

«Vi ser en klar sammenheng mellom næringspolitiske målsettinger, bærekraft og byutvikling. Målet er å øke konkurransekraften gjennom å utvikle sterke og intense byregioner og bysystemer. Idéen om den ensidige forskningsparken (Silicon Valley konseptet) er nå forlatt til fordel for den flerfunksjonelle kreative byen, eller, rettere sagt, kreative byer i dynamisk samspill» (Oslo kommune 2005b, s. 35).

Som jeg har gjort rede for, henger forestillingen om urbanitet sammen med forestillingen om kunnskapsøkonomien, og jeg tolker styrking av indre Oslos urbanitet som et viktig element i den kommunale strategien for kunnskapsbasert næringsutvikling. I planen er det også andre momenter som understøtter den kunnskapsbaserte næringsutviklingen i planområdet, men som ikke er knyttet til forestillingen om urbanitet. Vektleggingen av næringsutvikling i områder med god tilgjengelighet og tilrettelegging for klyngedannelser hører til i denne kategorien.

I tilretteleggingen for kunnskapsbasert næringsutvikling ligger det implisitt at urbaniteten og de andre egenskapene ved området innebærer konkurransefortrinn for kunnskapsintensive foretak. I planen finner jeg forestillinger om fire lokaliseringsfortrinn for de kunnskapsintensive næringene:

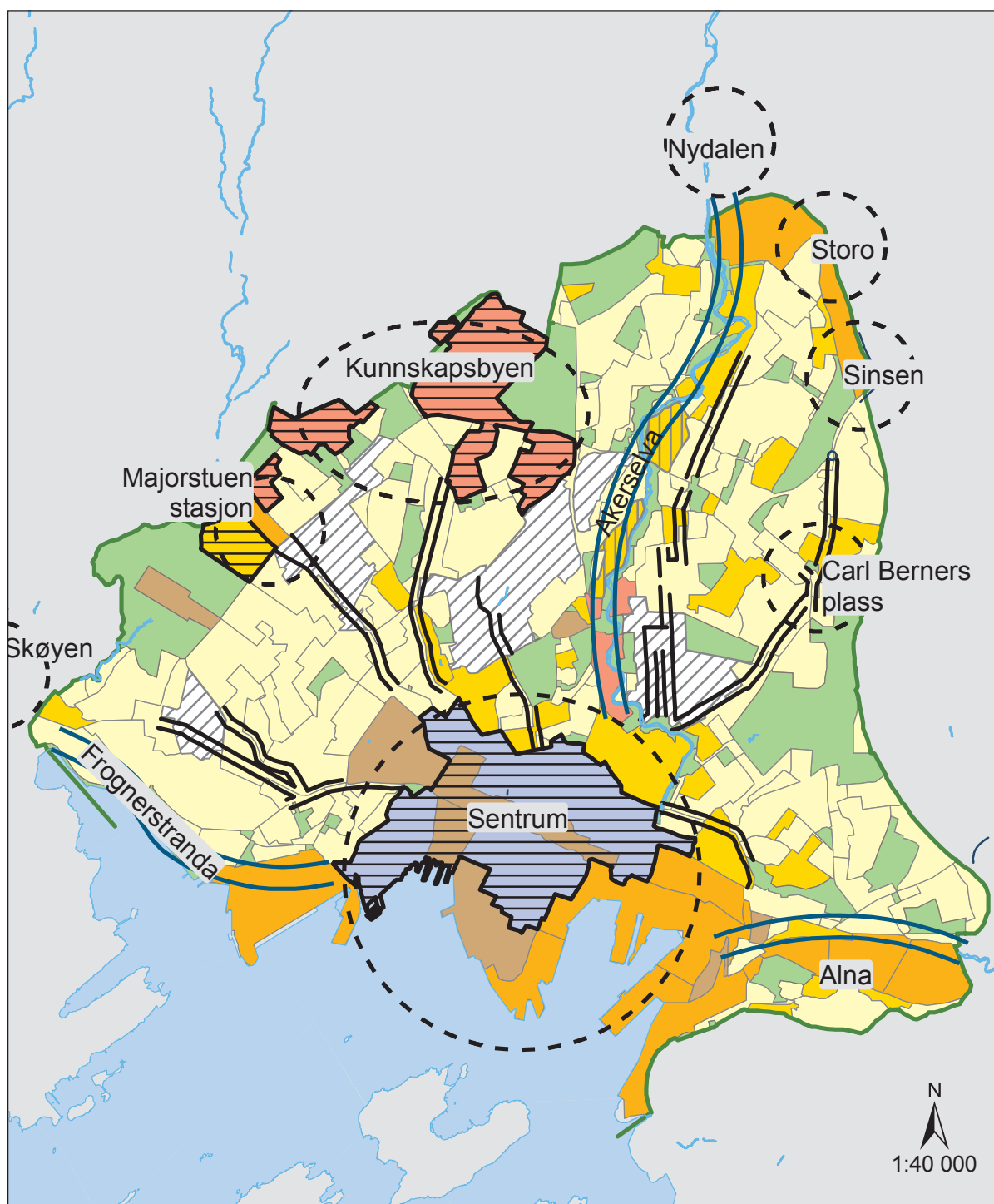
- Tilgang til høyt utdannet arbeidskraft (herunder attraktivitet som bosted og arbeidssted for disse)
- Sentralitet og tilgjengelighet (herunder nærhet til offentligheten)
- Jacobs-eksternaliteter og klyngedannelser (herunder nærhet til utdannings- og forskningsinstitusjoner)
- Pris og andre eiendomsforhold

Disse lokaliseringsfortrinnene kan tolkes slik at alle kunnskapsintensive foretak i Oslo og nærmeste omland vil kunne nyte godt av dem, eller de kan relateres til delområder innenfor planområdet. I planen synes begge forestillinger å være tilstede. Idealet om flerfunksjonalitet i planen betyr ikke at ideen om en indre differensiering av byen er forlatt. Det er tydelig i planen at ulike byområder skal ha forskjellige funksjoner og ulik grad av urbanitet. I det følgende vil jeg gjøre rede for hvordan forestillingen om disse lokaliseringsfaktorene uttrykker seg i den indre differensieringen av planområdet.

I planen foreskrives et grunnleggende strukturelt grep for indre Oslo som ligner et hjul der sentrum er navet, utviklingskorridorer og strøkgater er eiker og knutepunkter langs T-baneringen samt andre knutepunkter utenfor planområdet utgjør hjulringen. Navet, eikene og ringen har ulike egenskaper og svarer til ulike kategorier i planen.

4.5.1 Navet

Sentrum og de sentrumsnære havneområder utgjør «navet i den nasjonale, regionale og bymessig utviklingen» (Oslo kommune 2005bs. 72). Området stipuleres å gi rom til rundt 30 prosent av de 80 000 nye arbeidsplassene som beregnes etablert i Oslo frem til 2020. Sentrum skal fortsatt ha den høyeste graden av urbanitet i byen. Av

- T - Transformasjonsområder
- S - Sentrum
- I - Institusjonelle utviklingsområder
- U - Utviklingsområder
- K - Konsolideringsområder
- H - Historiske kjerneområder
- F - Friområder og gravlunder
- B - Områder som skal båndlegges

Hjulstrukturen

Navet og hjulringen

- Sentrum og knutepunkter
- Antatt attraktiv næringslokalisering
- Antatt mindre attraktiv næringslokalisering

Eikene

- Strøkgater
- Utviklingskorridorer

Figur 4.1: Plankart med utviklingsstrategi

elementene i urbaniteten er det områdets funksjon som offentlighetens arena og flerfunksjonaliteten som synes å være de viktigste lokaliseringfaktorene sentrum kan tilby kunnskapsintensive foretak. Den viktigste fordelene ved sentrum som lokalisering er imidlertid den høye tilgjengeligheten fra hele regionen og landet, men denne dimensjonen har fått liten plass i fremstillingen av urbanitet i planen.

4.5.2 Ringen

Ringen utgjøres av to typer områder med ulike roller i kunnskapsøkonomien. Det ene området er Kunnskapsbyen som inngår i plankategorien institusjonelle utviklingsområder. Denne plankategorien skal først og fremst sikre at institusjoner som Universitetet, NRK, Veterinærhøyskolen, Ullevål og Lovisenberg sykehus får utført sine samfunnstjenende funksjoner. Disse institusjonene spiller i tillegg en viktig rolle i kunnskapsøkonomien ved å produsere kunnskap som kan kommersialiseres. Dette får effekter lokalt, gjennom gründervirksomhet og etablert kommersiell virksomhet i Gaustadbekkdalen, og regionalt, gjennom koblinger ut av området. Igjen er det den regionale tilgjengeligheten som trekkes frem som lokaliseringens fremste fortrinn. Graden av flerfunksjonalitet blir derimot i følge bestemmelsene nokså lav. Disse områdene svarer derfor i liten grad til idealet om urbanitet. Likevel stipuleres det 10 000 nye arbeidsplasser i dette området frem til 2020.

De andre typene områder er utviklingsområder ved regionale knutepunkter. Planen bygger her på erfaringer med etableringer de siste tiårene:

«Vi ser videre at nye næringer, knyttet til service og kunnskap, -vekststrukturen på 90-tallet, klumper seg sammen i klynger ved indre Oslos ytterkanter og i sentrum. Et slikt bilde er ikke unikt for indre Oslo, men er i samsvar med en rekke post-industrielle byer i Europa» (Oslo kommune 2005b, s.38).

Utviklingen på Skøyen, Bryn og i Nydalen ønskes kopiert til knutepunktene innenfor planområdet, som består av Majorstuen stasjon, den sørlige delen av Nydalen, Storo og Sinsen stasjon. Med sin gode tilgjengelighet langs T-baneringen skal disse området

i likhet med knutepunktene utenfor planområdet betjene hele regionen og avlaste sentrum ved å utføre næringsrelaterte sentrumsfunksjoner. I Nydalen/Storo/Sinsenområdet stipuleres det 11 000 nye arbeidsplasser frem mot 2020, rundt knutepunktet Majorstuen kun 500. Men som det fremgår i kapittel 6, er det allerede store konsentrasjoner av kunnskapsintensive arbeidsplasser i dette området.

Områdene skal ha en høy grad av flerfunksjonalitet, blant annet med en stor boligandel, og svarer i stor grad til idealet om urbanitet. Planen tyder på en forestilling om at et lokalt mangfoldig tjenestetilbud for de ansatte og foretak er en attraktiv steds kvalitet for kunnskapsintensive næringer. Derimot finnes det ikke belegg i planen for å hevde at det lokale mangfoldet kan føre til kunnskapseksternaliteter som bare lokale foretak kan gjøre seg nytte av.

Carl Berners plass nordøst i planområdet er også markert som knutepunkt på plankartet. Selv om det i planen legges opp til en styrking av handelen og flerfunksjonaliteten i området, regnes det ikke med at denne styrkingen av urbaniteten gir seg utslag i næringsutvikling. 1 000 nye boliger er stipulert frem til 2020, men ingen nye arbeidsplasser (Oslo kommune 2005b). Området er en motsvarighet til Majorstuen, selv om det har en mindre trafikal betydning, men den manglende forventningen til næringsutvikling ligger antagelig i det observerbare faktum at Vestkanten foretrekkes som lokalisering fremfor indre by øst (Bowitz og Pettersen 2005). Da hjelper det ikke at Carl Berners plass ligger i gangavstand til det gentrifiserte Grünerløkka og har næringslokaler som er egnet for foretak i oppstartsfasen.

4.5.3 Eikene

«Strøgsgater er gater utenfor sentrum med høy grad av sentralitet og et variert handelstilbud supplert med øvrige urbane funksjoner og egenskaper (høy grad av urbanitet)» (Oslo kommune 2005b, s. 100). Strøgsgatene og utviklingskorridorene langs Frognerstranden, Akerselva og Alna skal forbinde navet med de regionale knutepunktene og Kunnskapsbyen. Strøgsgatene har, i likhet med de regionale

knutepunktene, en høy regional tilgjengelighet, men som handleområder har områdene en større grad av flerfunksjonalitet og dermed også en høyere grad av urbanitet.

Strøksgatene skulle derfor ha kvaliteter som gjør dem til attraktive lokaliseringer av kunnskapsintensive foretak, men det forventes likevel ingen vesentlig næringsutvikling der. En grunn som nevnes er at strøksgatene ofte har eldre og uhensiktsmessige kontorlokaler. Tilrettelegging for nybygg langs strøksgatene, med høyere utnyttelse og byggehøyder enn områdene rundt, kan derfor tolkes som et tiltak for å opprettholde gatene som gunstige kontorområder. Disse lokalene vil imidlertid også være attraktive for handel og boliger og dermed i fremtiden kunne begrense nyetablering av foretak i kunnskapsøkonomien.

Planen går lite i detalj rundt områdene som må planlegges fra bunnen av, deriblant utviklingskorridorene langs Frognerstranden og langs Alna. Opprustningen av områdene langs Akerselva trekkes frem som et eksempel på suksessfull synergi mellom by- og næringsutvikling.

«Ved siden av de miljømessige intensjonene fikk prosjektet og området betydelige næringsmessige effekter. Området hadde meget gunstige lokaliseringsbetingelser og har opplevd en sterk vekst innen det en i dag kaller KIFT-næringer (Kompetanse Intensiv Forretningsmessig Tjenesteyting)» (Oslo kommune 2005b, s. 45).

De gunstige lokaliseringsbetingelsene synes til dels å være knyttet til koblinger mellom lokale foretak og institusjoner og til dels å ligge i tilgangen på billige næringslokaler:

«Eldre næringsområder har i lengre tid imøtekommet gründeres behov for rimelige næringslokaler i vekst- og knoppskytingsfaser. Slike områder er, i følge kommuneplanen, viktige supplement til de mer etablerte og høyprofilerte næringsområdene» (Oslo kommune 2005b, s. 37).

Tilgjengeligheten til disse områdene vil derimot aldri bli spesielt god og planen legger heller ikke opp til et innslag av handel og en grad av flerfunksjonalitet som ville gi

området en spesielt høy grad av urbanitet. Denne utviklingskorridorens rolle synes å være å huse foretak tidlig i deres livssyklus eller foretak som ellers foretrekker billige lokaler.

4.5.4 Teppebyen

Mellom eikene i hjulet finnes konsolideringsområdene og områdene båndlagt for regulering til bevaring, som begge har bolig som dominerende funksjon. Innimellom finnes også en type utviklingsområder bestående av gamle industriområder. Bakteppet skal ha mindre grad av urbanitet enn områdene i hjulstrukturen, men i forhold til hele byen har området likevel en moderat grad av urbanitet. Bakteppets rolle synes derfor i likhet med utviklingskorridoren langs Akerselva, å være å huse foretak som foretrekker billige lokaler enten det er i boliger eller i tidligere industri- eller butikklokaler.

Tabell 4.1: Plankategorier og -områder og roller i kunnskapsøkonomien.

Område/ områdekategorier	Rolle i kunnskapsøkonomien	Lokaliseringsfaktorer
<i>Navet</i> - Sentrum (S, H4, H3)	Foretak med høy prestisje Hovedkontorer Offentlighet	Svært høy tilgjengelighet Offentlighet Flerfunksjonalitet
<i>Eikene</i> - Strøkgatene (U5) - Akerselva (U4, I6)	Mellomstore foretak Foretak med middels prestisje Knoppskyting fra forskningsmiljøer Oppstartsfase Mindre foretak Lav prestisje	Høy tilgjengelighet Flerfunksjonalitet Klyngeeffekter Billige lokaler
<i>Ringen</i> - Kunnskapsbyen (I1,2,3,4) - Knutepunktet Majorstuen stasjon (U2, I5), Knutepunktet Nydalen/Storo (T9) - Knutepunktet Carl Berners plass (U2)	Grunnforskning Knoppskyting fra forskningsmiljøer Foretak med høy prestisje Kunnskapsintensiv tjenesteyting –	Høy tilgjengelighet Klyngeeffekter Høy tilgjengelighet Flerfunksjonalitet Klyngeeffekter –
<i>Teppebyen</i> - Sentrumsranden (U1) - Utviklingsområder innenfor konsolideringsområder (U3) - Båndleggingsområder (B) - Konsolideringsområder (K)	Oppstartsfase Foretak med lav prestisje	Billige lokaler

4.6 Diskusjon av begrepet «urbanitet»

I dette kapittelet har jeg vist at «urbanitet» må forstås som en egenskap ved deler av byen. Mangfold og modernitet er viktige elementer i forståelsen av urbanitet i planen, og disse elementene forbinder tenkingen om urbanitet med forestillingen om kunnskapsøkonomien. Videre har jeg vist hvordan forestillingen om mangfold gir seg utslag i planen ved vektlegging av flerfunksjonalitet.

Hjulstrukturen, som er presentert i avsnittet ovenfor, viser hvilke områder som skal ha høyest grad av urbanitet. Denne strukturen faller grovt sett sammen med et bilde av tilgjengeligheten i planområdet. Jernbanetorget og Nationaltheateret stasjon ligger ved Ring 1 og er knutepunkter for kollektivtrafikk og flytog, noe som gir hele navet høy tilgjengelighet. Ringen utgjøres av knutepunkter ved hovedveiene Ring 3, E6, E18 og riksvei 4, som også har hyppige avganger med T- og jernbane til sentrum og innad i byen. Strøkgatene er viktige kollektivåre for trikker og busser fra sentrum og utover. Utviklingskorridorene (Akerselva, Alna og Frognerstranda) er derimot områder der tilgjengeligheten fra sentrum og til andre deler av byen ikke er spesielt god.

Tilgjengelighet er en viktig faktor i romlig differensiering av byer. Høyest tilgjengelighet vil normalt medføre størst handels- og tjenestetilbud og flest arbeidsplasser. Dette vil igjen gi seg uttrykk i høy arealutnyttelse og høy tetthet i bebyggelsen. Med høy tilgjengelighet og stor økonomisk aktivitet er det opplagt at også flest møter mellom ulike mennesker finner sted. I den grad offentlighet og modernitet kan identifiseres med og lokaliseres på kvartalsnivå, vil disse egenskapene normalt også samvariere med tilgjengeligheten. Uten å gjøre antagelser om årsakssammenhengene, synes det i hvert fall som om de viktigste egenskapene som utgjør urbanitet normalt vil samvariere med tilgjengelighet.

Denne sammenhengen har imidlertid fått liten plass i plandokumentene. Selv om begrepene skulle vise seg å referere til de samme områdene, åpner begrepet «urbanitet» opp for vektlegging av andre egenskaper i planleggingen enn det funksjonalistiske begrepet «høy tilgjengelighet». I en undersøkelse av lokalisering av næringsaktivitet bør imidlertid tilgjengelighet vurderes som en selvstendig lokaliseringsfaktor.

5 Hvor finnes urbaniteten?

Ett av de to målene med planen er å sikre indre Oslos urbanitet. Likevel finnes ingen kartfesting i plandokumentene av områder etter grad av urbanitet. Forestillingen om at urbanitet kan differensieres innad i planområdet er likevel vesentlig for tankegangen i planen. Definisjonen av urbanitet i planen er et utgangspunkt for å kartfeste urbaniteten. Et slikt kart vil gi et bilde av hvordan urbaniteten fordeler seg i planområdet hvis de forestillingene om urbanitet som jeg har funnet i planen legges til grunn. Dette kartet vil deretter tjene som grunnlag for å etterprøve om det finnes en romlig sammenheng mellom urbanitet og kunnskapsøkonomi, en antagelse planen bygger på.

Grunnleggende spørsmål rundt hvordan man skal operasjonalisere graden av urbanitet blir først behandlet før de enkelte delene av definisjonen operasjonaliseres. Flere av elementene i definisjonen av urbanitet viser til byers økonomiske funksjoner og må operasjonaliseres med nærings- og sysselsettingsdataene som grunnlag. Når sammenhengen mellom urbanitet og kunnskapsøkonomien skal undersøkes, utgjør dette en metodisk utfordring som avklares i avsnitt 5.2.

Fordelingen av urbanitet i planområdet fremkommer på figur 5.1 og kommenteres. Dette danner også utgangspunkt for en diskusjon operasjonaliseringens validitet. Dataenes troverdighet kommenteres kort. Operasjonaliseringens verdi sammenlignes til slutt med tilgjengelighet og sentralitet og diskuteres kritisk.

5.1 Operasjonalisering av grad av urbanitet

Som vi har sett i kapittel 4, brukes urbanitet i planen som en egenskap ved deler av en by, men det finnes ingen klare indikasjoner på hvilke geografiske nivåer det for planens forfattere gir mening å bruke begrepet urbanitet om. Planen inneholder vurderinger av enkelte områders grad av urbanitet. For eksempel kan vi lese at «Karl Johans gate fra Egertorget til Slottet peker seg ut som et urbant byrom i særklasse»

(Oslo kommune 2005b, s. 25), mens «det ligger en betydelig utfordring i å styrke de urbane kvalitetene i Kvadraturen» (Oslo kommune 2005b, s. 27). Det er tvilsomt om det med Plan- og bygningsetatens forståelse av urbanitet også gir mening å beskrive urbanitet for celler på 100 meter · 100 meter, men jeg har likevel valgt denne oppløsningen. En grunn til dette er at en høy oppløsning gjør det lettere å redusere innvirkningen fra områder uten bebyggelse, slik som parker og sporområder. Med en lavere oppløsning ville for eksempel cellene rundt Slottsparken fått redusert urbanitet på grunn av lav fysisk tetthet og lav samlet arealutnyttelse. Celler uten bebyggelse, operasjonalisert som celler uten adressepunkter fra GAB-databanken, er holdt utenfor beregningen.

En annen grunn til høy oppløsning er at det er med rasterdata som med rasterte bilder: høyere oppløsning gir skarpere bilder. Med en høy oppløsning kan man lettere identifisere meningsfulle mønstre. Når slutninger fra resultatene skal trekkes, må derimot oppløsningen tas med i betraktningen.

Definisjonen av urbanitet lister opp en rekke funksjoner og egenskaper hvis tilstedeværelse bestemmer områdets grad av urbanitet: Fysisk tetthet i bebyggelsen, offentlighet, handel, intensiv arealutnyttelse, modernitet, differensiert næringsliv, mobilitet i arbeidsmarkedet, korte avstander mellom tjenester, mangfold av tjenester og organisasjoner. Jo større konsentrasjon av disse elementene desto høyere er graden av urbanitet. Sett bort fra offentlighet, modernitet og organisasjonsmangfold er dette fenomener som enkelt lar seg operasjonalisere. Mobilitet i arbeidsmarkedet kunne la seg enkelt operasjonalisere hvis datamaterialet hadde tidsdimensjon, men uansett ville dette ikke gitt mening med den målestokken som er valgt. Det er i det hele tatt tvilsomt om det gir mening å måle dette for geografiske områder mindre enn arbeidsmarkedsregionen.

Det gir mening å relatere fysisk tetthet i bebyggelsen og arealutnyttelse til celler på 100 m · 100 m. For de andre funksjonene og egenskapene må det tenkes annerledes. Målet blir da ikke en beskrivelse av den enkelte cellens iboende egenskap, men et mål

på cellens omgivelser. Dette gjelder også for graden av urbanitet. Denne fremgangsmåten er beskrevet som naboskapsanalyse i avsnitt 3.5.

5.1.1 Fysisk tetthet i bebyggelsen

Tett bebyggelse er den enkleste definisjon på by, eller rettere, tettsted. I definisjonen har denne egenskapen fått en privilegert plass som et ufravikelig kriterium. Tett bebyggelse inngår i idealet om urbanitet som motsatsen til modernismens ideal om lys og luft. Tett bebyggelse begrenser de åpne rommene og tvinger fremmede mennesker til å være fysisk nær hverandre. Som vist er dette et grunnleggende trekk ved storbyen som Jacobs (1992) gjentar etter bysosiologiens pionerer som Simmel (1981) og Wirth (1996).

Med fysisk tetthet i bebyggelsen forstår jeg fravær av åpne rom, og jeg har derfor operasjonalisert egenskapen som andel bebygget areal delt på totalt areal. Operasjonaliseringens validitet kunne vært høyere hvis graden av offentlighet også hadde kommet inn i regnestykket. Det meste av førkrigsbebyggelsen i Oslo danner sluttede kvartaler og dermed intime gaterom, men bakgårdene, som har privat karakter, bidrar til å gi områdene enn lavere fysisk tetthet enn de ellers ville hatt.

Det synes meningsfullt å operasjonalisere fysisk tetthet med en oppløsning på 100 m · 100 m. Beregningen bygger på bygningsfilen i forenklet grunnkart.

5.1.2 Arealutnyttelse

En høy arealutnyttelse er en forutsetning for at et område kan tilby et kvantitativt og kvalitativt stort tilbud av bymessige funksjoner. Det kreves en høy arealutnyttelse for at et område kan ha både boliger, kontorer, handel og serveringssteder i en slik mengde og indre variasjon som det i planen legges opp til i enkelte områder.

Arealutnyttelsen er operasjonalisert som totalt bruksareal delt på cellens totale areal.

Arealutnyttelsen henger sammen med fysisk tetthet i bebyggelsen, men de to

egenskapene peker på ulike kvaliteter ved byen og har også en noe ulik geografisk fordeling.

Det synes meningsfullt å operasjonalisere arealutnyttelse med en oppløsning på 100 m · 100 m. Dataene er hentet fra adressepunkter i GAB-databanken. For enkelte store virksomheter er dataene om bruksareal derfor samlet i et punkt og blir tilskrevet kun én celle selv om virksomheten i virkeligheten er spredt over et større område. Ullevål sykehus er det mest påfallende eksempelet, der én celle får en voldsomt høy arealutnyttelse, mens resten av cellene på sykehusområdet ikke får noen arealutnyttelse. Dette har gitt misvisende mange urbanitetspoeng noen få steder. I forhold til analysen av sammenhengen mellom kunnskapsøkonomien og grad av urbanitet får dette uansett liten betydning, da sysselsettingsdataene også er registrert på virksomhetens adressepunkt. Få virksomheter i planområdet er like arealkrevende som Ullevål sykehus, og derfor er feilkilden nokså liten.

5.1.3 Handel

Konsentrasjon av handel kan vi forestille oss både kvalitativt som et mangfoldig handelstilbud på et lite areal og kvantitativt som stor omsetning på et lite areal. Et mangfoldig handelstilbud kan dessuten både tenkes som et mangfold av butikktyper (klær, dagligvarer, jernvarer) eller som mange separate butikker (H&M, Dressmann, Lindex, Rimi, Rema, Bunnpris). Siden jeg må begrense meg til én operasjonalisering av handel, velger jeg den siste forståelsen, som er et kompromiss mellom den kvalitative og kvantitative forståelsen.

Gangavstand mellom butikker anser jeg å være et viktig kriterium for bestemme et handleområdes utstrekning. I kart 5.4 i Delutredning IV (Oslo kommune 2003) opererer konsulentene med sirkler med 500 m radius for å vise tilgjengelighet til kollektivknutepunkter. Logikken synes å være at i indre Oslo er 500 m akseptabel gangavstand; er avstanden lengre velger man et annet transportmiddel. Jeg har valgt denne avstanden som grense for tilgjengelighet av butikker. Funksjonen handel er

operasjonalisert som antall unike kombinasjoner av koordinater og femsifrede næringskoder innenfor detaljhandel¹⁰ i inntil 500 m fra cellens senter.

Der butikker med samme næringskode er registrert på samme adresse, vil disse bli telt sammen, men denne feilkilden er antagelig svært liten. Operasjonaliseringen favoriserer områder med små butikker i forhold til varehus med stort varespektrum, men det mener jeg må være i tråd med forestillingene om urbanitet som fremkommer i planen.

5.1.4 Kort avstand mellom tjenester

Et mål på kort avstand mellom tjenester gir ikke mening hvis man kun tar hensyn til de tjenestebedriftene som befinner seg innenfor cellen. For at dette skal gi mening, må man definere egenskapen som tilgjengeligheten til tjenester innenfor det som er definert som kort avstand.

Utvikling av kunnskapsbaserte næringer er sentral i planen, og i hovedrapporten trekkes utviklingen langs indre Oslos randsoner frem. Disse områdenes suksess forklares blant annet med «servicetilbud som er integrert i den tette byen» (Oslo kommune 2005b, s. 39). «Servicetilbud» kan tolkes som personlig tjenesteyting som fungerer som en tilrettelegging for de ansatte slik Florida (2004) legger vekt på, eller det kan tolkes som lokal forretningsmessig tjenesteyting som er en del av en klynge.

At servicetilbudene er integrert i *den tette byen*, tolker jeg som et uttrykk for at servicetilbudene finnes innenfor gangavstand i disse næringsområdene. Disse områdene tjener derfor som eksempler på hva kort avstand er. Av de nye næringsområdene langs randsonen har Nydalen den største utstrekningen på 1100 m fra Kristoffer Aamodts vei i sør til badedammen i nord. Næringsområdene på Sjølyst, Hoff, Forskingsparken, Helsefyrtårnet og Bryn holder seg derimot innenfor 500 m i tverrsnitt. Kort avstand mellom tjenester er operasjonalisert som antall unike

---

¹⁰Næringskode 52 «Detaljhandel, unntatt med motorvogner. Reparasjon av husholdningsvarer og varer til personlig bruk», med unntak av 52.61 «Postordrehandel», 52.62 «Torghandel» og 52.63 «Detaljhandel utenom butikk ellers» (Statistisk sentralbyrå 2002)

kombinasjoner av koordinater og femsifrede næringskoder innen tjenestesektoren,¹¹ innenfor sirkler med radius på 500 m fra cellenes senter.

En operasjonisering av «mangfold av tjenester» ville fulgt samme logikken, med antall tjenestebedrifter innenfor et definert område som resultat. Denne operasjoniseringen ville imidlertid blitt identisk med operasjoniseringen av «korte avstander mellom tjenester» fordi der det er mange tjenestebedrifter innenfor et område, vil også avstanden mellom dem være kort. En mulig operasjonisering av tjenestemangfoldet som i større grad vektlegger det kvalitative mangfoldet, vil være å telle bedrifter med unike næringskoder innenfor et område. Men siden tjenestesektoren er den klart største i planområdet (63 prosent av alle bedrifter), ville den i stor grad sammenfalle med operasjoniseringen av «differensiert næringsliv». Jeg har derfor ikke foretatt en egen operasjonisering av tjenestemangfoldet.

5.1.5 Differensiert næringsliv

Et differensiert næringsliv passer inn i teorien om jacobs-eksternaliteter som synes å ligge til grunn for planen. I klyngeteorien vektlegges derimot lokal spesialisering. En klynge bør ha tyngdepunkter innenfor enkelte næringer. Det kan derfor være tvilsomt om en veldig høy grad av næringsmangfold på et lavt geografisk nivå er i tråd med forståelsen av urbanitet som fremkommer i planen. Jeg har derfor valgt å bruke sirkler med radius 500 m fra cellens senter i operasjoniseringen. Innenfor sirklene med radius 500 m er antallet unike næringskoder telt opp.

5.1.6 Urbanitetsindeks

Definisjonen sier ingenting om hvilke verdier som kreves for at en egenskap eller funksjon bidrar til områdets urbanitet. Jeg har derfor valgt å dele opp observasjonene av hvert enkelt parameter innenfor planområdet med ett standardavvik i klassebredde. En observasjon innenfor $-0,5 - +0,5$ standardavvik har gitt 1 poeng og deretter ytterligere 1 poeng per hele standardavvik. For hver av de fem operasjoniseringene

---

¹¹Næringskoder fra og med 55 og oppover.

er det dermed dannet et raster. Ved å legge rastrene oppå hverandre og summere urbanitetspoengene i hvert lag, har jeg kommet frem til et midlertidig raster med urbanitetspoeng for hver celle innenfor planområdet som inneholder adressepunkter.

Parametrene har følgelig fått like stor verdi i den samlede operasjonaliseringen av grad av urbanitet. Forskjellige vektinger av de ulike elementene i urbanitetsdefinisjonen er tenkelige, men jeg har ikke hatt noen holdepunkter for hvordan en eventuell vekting skulle se ut.

Det midlertidige urbanitetsrasteret har flere markante brudd der naboceller har svært ulik grad av urbanitet. Ut fra planen mener jeg at urbanitet må forstås som et kontinuerlig fenomen som ikke oppviser slike markante brudd over korte avstander. Det endelige rasteret med grad av urbanitet er derfor beregnet med naboskapsanalyse basert på gjennomsnitt for egen celle og de åtte nærmeste cellene, slik det er gjort rede for i avsnitt 3.5.

5.2 Indre sammenheng med sysselsettingsdataene

Parametrene handel, kort avstand mellom tjenester og differensiert næringsliv bygger alle på sysselsettingsdata. I disse parametrene inngår bedrifter eller, mer presist, observasjoner av unike kombinasjoner av koordinater og næringskoder som grunnlag. De kunnskapsintensive næringene, som jeg i kapittel 6 skal analysere i lys av fordelingen av urbanitet, omfatter 29 prosent av arbeidsplassene i planområdet. De er dermed en faktor som virker inn på parametrene handel (negativt), kort avstand mellom tjenester (positivt, siden de fleste bedriftene er tjenestebedrifter) og differensiert næringsliv (variabelt). Men analysen av fordelingen av arbeidsplasser benytter et annet geografisk nivå enn de angjeldende parametrene. Fordelingen av arbeidsplasser undersøkes med celler på 100 m · 100 m som enhet, mens handel, kort avstand mellom tjenester og differensiert næringsliv måles i sirkler med 500 m radius fra cellenes senter, det vil si at lokaliseringer innenfor 97 celler regnes sammen.

Sammensetningen av bedriftene i sentercellen har med andre ord liten innvirkning på disse parametrene.

Arealutnyttelse måles derimot med samme målestokk som analysen av fordelingen av arbeidsplasser, og mellom arealutnyttelse og antall arbeidsplasser er det en opplagt sammenheng. Fysisk tetthet (altså mangel på ubebygde områder) henger til en viss grad også sammen med arealutnyttelsen. Fordi disse parametrene utgjør to av fem parametre urbanitetsindeksen er sammensatt av, anser jeg disse forholdene som metodiske problemer av mindre betydning.

5.3 Romlig fordeling av urbanitet

Fordelingen av alle de ulike parametrene viser i grove trekk det samme mønsteret selv om graden av konsentrasjon er ulik. Den fysiske tettheten har minst variasjon innad i planområdet, mens handelen viser størst konsentrasjon.

Sentrum-periferi-dimensjonen er det mest påfallende ved fordelingen av urbanitet. Dette gjelder både grad av urbanitet og de enkelte parametrene. Konsentrasjonen av urbanitet i sentrum er sterk, men urbaniteten er også merkbar langs strøkgatene, selv om den svekkes med avstanden til sentrum (se figur 5.1 og tabell 5.1). Unntaket er Hegdehaugsveien/Bogstadveien, som danner en korridor av urbanitet fra sentrum til knutepunktet Majorstuen, det eneste knutepunktet som utmerker seg med en lokal konsentrasjon. Det er også en sterk konsentrasjon av urbanitet langs Henrik Ibsens gate/Bygdøy allé/Frognerveien, men denne når knapt halvveis til knutepunktet Skøyen. Den gjennomsnittlige graden av urbanitet for områder med sterk boligdominans, konsoliderings- og båndleggingsområdene, ligger rundt gjennomsnittet for hele området. Hjulstrukturen i planen er derfor reell struktur av urbanitet, men den er ikke ferdig utviklet ennå.

En annen interessant dimensjon er øst-vest-fordelingen. Holdes sentrumsområdet utenfor, har området vest for Uelands gate¹² en overrepresentasjon av urbanitetspoeng på 25 prosent, mens Østkanten har en underrepresentasjon på 23 prosent når celler uten adressepunkter holdes utenfor.

Tabell 5.1: Plankategorier og -områder og grad av urbanitet

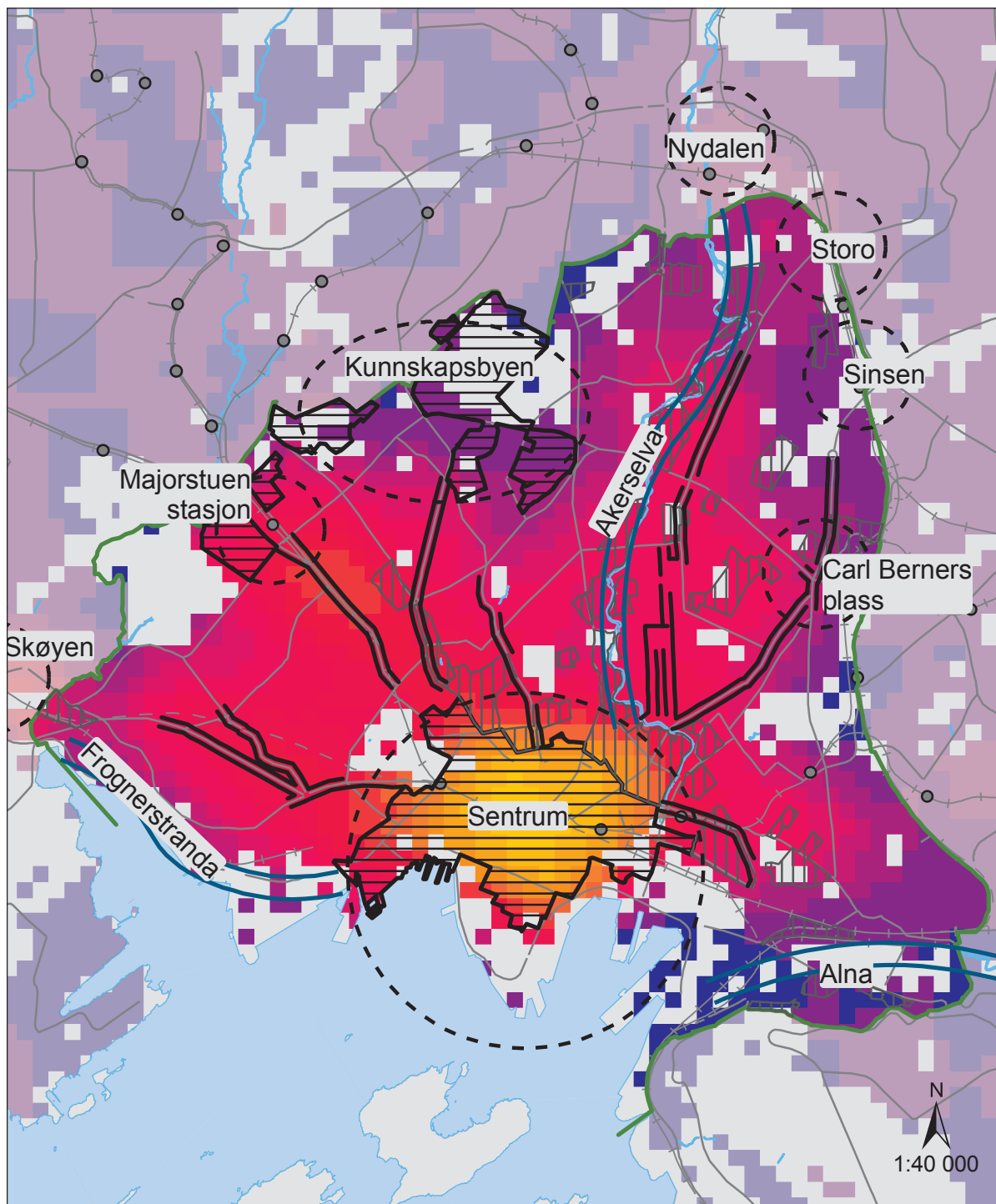
Område/ område-kategorier	Gjennomsnittlig grad av urbanitet	Andel av planområdet
<i>Navet</i>		
- Sentrum (S, H4, H3)*	11	8 %
<i>Eikene</i>		
- Strøkgatene (U5)	6	_***
- Akerselva (U4, I6)	4	2 %
<i>Ringene</i>		
- Kunnskapsbyen (I1,2,3,4)	1	4 %
- Knutepunktet Majorstuen stasjon (U2, I5)	5	1 %
- Knutepunktet Carl Berners plass (U2)	2	1 %
<i>Teppebyen</i>		
- Sentrumsranden	8	3 %
- Båndleggingsområder (B)	5	7 %
- Konsolideringsområder (K)	4	42 %
- Utviklingsområder innenfor konsolideringsområder (U3)	3	3 %
<i>Andre områder</i>		
Friområder og gravlunder (F)	-	15 %
Transformasjonsområder (T)	3	11 %
Historiske kjerneområder (H)	5	3 %
Sentrum	11	11 %
Øst	3	47 %
Vest	5	42%
<i>Hele planområdet</i>	5	100 %

Kilde: Egne data.

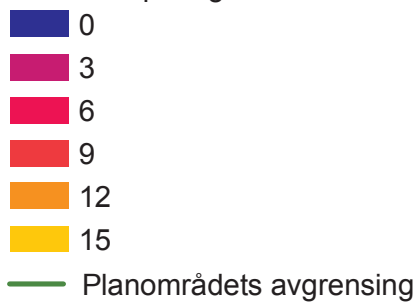
* Parkområdene av H3 og H4 er holdt utenfor.

** Strøkgatene er linjer som skjærer gjennom andre planområder. De har derfor intet areal.

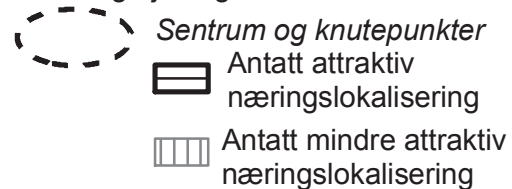
¹²Det symbolske skille mellom øst og vest i Oslo er Akerselva. Jeg har valgt Uelands gate, som går litt vest for Akerselva, som grense fordi de gamle industriområdene langs Akerselva og hele Sagene bydel dermed holdes innenfor Oslo øst.

Urbanitetspoeng

Navet og hjulringen

Eikene

Figur 5.1: Fordeling av urbanitet

5.4 Validitet og forklaringsverdi

Som vi har sett, er det et visst samsvar mellom vurderinger i planen av hvordan urbaniteten fordeler seg og resultatet av min egen operasjonalisering av urbanitet. I planen finnes også vurderinger av urbaniteten i enkeltområder. De områdene som fremheves som de mest urbane områdene i Delutredning III (Karl Johans gate, Vaterland, Rådhusplassen) har også fått høy grad av urbanitet i min egen operasjonalisering, selv om ikke min operasjonalisering stemmer i detalj med vurderingene i plandokumentene (Oslo kommune 2002b). Karl Johans gate fra Egertorget til Slottet fremheves som det mest urbane området i planen, mens området med høyest grad av urbanitet (15 urbanitetspoeng) er rundt midten av Karl Johans gate. Aker Brygge fremheves også i Delutredning III (Oslo kommune 2002b), men har kun fått middels høy grad av urbanitet (gjennomsnittlig 7 urbanitetspoeng). Kvadraturen har derimot fått en høyere grad av urbanitet enn det planen vitner om: et minimum på 11 urbanitetspoeng passer dårlig med utsagn om at «det ligger en betydelig utfordring i å styrke de urbane kvalitetene i Kvadraturen» (Oslo kommune 2005b, s. 27).

Noe av misforholdet mellom min operasjonalisering og vurderinger av enkeltområder i planen kan være at tetthet og arealutnyttelse veier tungt, samt at offentlighet ikke inngår i min operasjonalisering, fordi den har vist seg vanskelig å operasjonalisere. Samspillet «mellom gate-og byromsstrukturene og tilliggende bygg og anlegg av stor offentlig og allmenn interesse» (Oslo kommune 2005b, s. 21) er en nødvendig forutsetning for offentlighet. I Hovedrapporten finnes kartet «Oslo som offentlig arena», der de viktigste veiene og viktige offentlige og allmenntilgjengelige bygg er tegnet inn, samt åpne landsskapsrom og åpne havneområder. Denne grunnstrukturen er derimot ikke tilstrekkelig for offentligheten. Kartet «Sentrum som offentlig arena» på side 22 i Hovedrapporten tyder på at området i sentrum der offentligheten er realisert er mindre enn området med den nødvendige infrastrukturen (Oslo kommune 2005b). At Rådhusgaten fremstår på det siste kartet som en offentlig arena, men ikke

Tollbugata og Prinsens gate, virker rimelig på meg utfra mine egne inntrykk av gatene. Men det fremgår ingen redegjørelse i plandokumentene av hvilke egenskaper som utgjør forskjellen, og jeg har derfor ikke forsøkt meg på noen operasjonalisering av offentlighet.

Vedlegg 5 viser at mønsteret i kartene over offentlighetens infrastruktur passer nokså godt overens med min operasjonalisering av urbanitet. Tettheten av bygg av stor offentlig og allmennyttig interesse er størst i sentrum, der urbaniteten også er størst. Mange av veiene som utgjør byrommene som er viktige for offentligheten er også sentrums- eller strøkgater.

Konklusjonen er at min operasjonalisering av urbanitet ikke gir et perfekt, men et rimelig godt samsvar med forestillingene om urbanitet i planen.

5.4.1 Tilgjengelighet og sentralitet

Som det går frem av min redegjørelse ovenfor, er tilgjengelighet en uunngåelig faktor i operasjonaliseringen av urbanitet. Tilgjengelighet blir lite diskutert i forbindelse med urbanitet i planen, men spiller en rolle i identifiseringen av utviklingsområder i Delutredning IV (Oslo kommune 2003). I kart 5.9 i delutredningen betraktes sentralitet som nærhet til Hovedstadsområdet og massekommunikasjonsinfrastruktur. I dette kartet blir ringveisystemene rundt Oslo trinn i graderingen av urbanitet med store innfartsårer som korridorer med høyere sentralitet og T- og jernbanestasjoner som lokale punkter med høy sentralitet.

Vedlegg 5 viser et visst samsvar mellom sentralitet og min egen operasjonalisering av urbanitet. Graden av urbanitet er høyest i sentrum fordi sentrum er tilgjengelig med kollektivtransport fra hele byregionen i løpet av relativt kort tid. Tilgjengeligheten bygger opp under alle de fem parametere jeg har operasjonalisert. Dessuten viser kartet at også offentligheten er sentralisert.

Utenfor sentrum følger ikke urbaniteten tilgjengeligheten like godt. Enkelte av strøkgatene skiller seg ut med relativt høy grad av urbanitet, men ikke alle er lette å

få øye på. Kollektivknutepunktene er lite synlige. Utenfor sentrum er det bare ett knutepunkt som skiller seg ut med middels høy grad av urbanitet, nemlig Majorstuen stasjon.

5.4.2 Øst-vest-fordeling

Vektleggingen av mangfoldet i planen og likheten mellom beskrivelser av gentrifiserte områder og urbaniteten i planen skaper en forventning om at indre øst skal ha en høy grad av urbanitet. Urbanitetsrasteret viser derimot at indre øst har en underrepresentasjon av urbanitetspoeng i forhold til indre vest på 22 prosent. Grünerløkka, som av Jonny Aspen (2005) og Elin Børrud (2005) utpekes som brennpunktet for en ny urban kultur har fått en urbanitetsgrad lik gjennomsnittet for planområdet (5 urbanitetspoeng).

Det sosiokulturelle mangfoldet som er fremhevet i målene for indre Oslos urbanitet er derimot ikke en del av definisjonen av urbanitet. Målt etter andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn har de to bydelene i indre vest 16 prosent, mens de tre bydelene i indre øst har andeler mellom 20 og 33 prosent (Oslo kommune 2005c, tabell 2.15). En inkorporering av dette parameteret i urbanitetsindeksen ville endret fordelingen av urbanitetspoeng noe. Likevel tyder dette på at Plan- og bygningsetaten legger noe annet i idealet om urbanitet enn det kulturelle uttrykket Aspen og Børrud beskriver.

6 Hvor er kunnskapsøkonomien?

Som vist i kapittel 4 bygger Plan- og bygningsetaten i planen på et teoretisk grunnlag om at det er en sammenheng mellom urbanitet og kunnskapsøkonomien. Dette kapittelet har som mål å undersøke om den teoretiske sammenhengen mellom urbanitet og kunnskapsøkonomien har en empirisk motsvarighet. For å svare på denne problemstillingen må først kunnskapsøkonomien avgrenses. Utfra tolkning av planen identifiserer jeg «de kunnskapsintensive næringene» som en fruktbar operasjonalisering av planens forestilling om kunnskapsøkonomien. Disse næringene deles etter antagelser om likheter opp i fire undergrupper: finans-, forsikring-, eiendoms- og konsulentvirksomhet; forsknings- og utviklingsvirksomhet; høyteknologi og IKT; og media.

De kunnskapsintensive næringenes utvikling og deres stilling i Oslo gjøres rede for før problemstilling 3 besvares for næringene under ett og de fire undergruppene hver for seg. Til sist vurderer jeg funnene i forhold til det teoretiske grunnlaget for planen og antyder andre faktorer som kan forklare fordelingen.

6.1 De kunnskapsintensive næringene

Plan- og bygningsetaten ser «kunnskapsbaserte næringer¹³» som de viktigste næringene som skal sørge for en fortsatt høy levestandard i Norge i en globalisert økonomi. Forskning på næringsutvikling viser at dette er næringer som er konsentrert i byene og som derfra betjener sitt omland (Vatne 2005). En konsolidering av dette mønsteret er gjeldende næringspolitikk både i EU og på nasjonalt nivå (European Communities 1999, St.meld. nr. 31 2003). Hvilke næringer som utgjør de kunnskapsintensive næringene er det delte meninger om og i planen gis det ingen klare svar. I hovedrapporten brukes en rekke begreper om næringer som antyder

---

¹³Begrepet brukes i planen, men er misvisende. Det finnes ingen menneskelig næringsvirksomhet som ikke er basert på kunnskap. «Kunnskapsintensive næringer» viser derimot til den relative betydningen av kunnskapen som innsatsfaktor i forhold til andre innsatsfaktorer er høy. Jeg foretrekker derfor denne betegnelsen.

hvilke næringer det er snakk om: «kunnskapsbaserte næringer», «KIFT-næringer», «IKT og andre moderne næringer», «IKT-intensive næringer» (som brukes synonymt med «ny økonomi») og «nye næringer, knyttet til service og kunnskap» (som brukes synonymt med «bynæringer»). Av disse er det kun de IKT-intensive næringene som er presist definert og det er i tegnforklaringen til et kart:

- *Kunnskapsintensiv privat tjenesteyting (juridisk, regnskap, revisjon, konsulentvirks. mm)*
- *Finansiell tjenesteyting (bank, finans, forsikring)*
- *Databehandling*
- *Forskning*
- *Media (radio, fjernsyn, film video, nyhetsbyråer, forlagsvirksomhet (aviser, bøker, tidsskrift, ukeblad mm)*
(Oslo kommune 2005b, s. 41, kartet «Lokaliseringsmønster per nov. 2000 for bedrifter med intensiv bruk av IKT»)

For å få en forståelse av hvilke økonomiske funksjoner det skal satses på i planen har jeg sett på dokumenter som ligger til grunn for planen. Det er sparsomt med referanser i planen, men det fremkommer at undersøkelser i forbindelse med byforskningsprogrammet 2000–2005 har informert planarbeidet (Oslo kommune 2003). Næringsdelen av dette programmet er gjort rede for i Storbyene i kunnskapsøkonomien (2005). Storbymeldingen (St.meld. nr. 31 2003), som det er referert til i hovedrapporten, bygger også på disse undersøkelsene. Dessuten er Kommuneplan 2004s (Oslo kommune 2004b) del om næringspolitikken i Oslo en naturlig referanse. For å få klarhet i de løse betegnelsene som brukes i hovedrapporten har jeg derfor tolket avsnittene om næringsutvikling i plandokumentene i lys av Storbymeldingen, Storbyene i kunnskapsøkonomien og Kommuneplan 2004.

Kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting (KIFT) er i fokus i den økonomiske delen av byforskningsprogrammet fordi det antas at «de spiller en viktig rolle i en kunnskapsbasert økonomi hvor kreativitet og nyskaping, endrings- og læringsvilje står i sentrum» (Vatne 2005, s 16). Denne virksomheten trenger spesialisert arbeidskraft og geografisk nærhet til viktige kunder, derfor er dette i stor grad bynæringer (Vatne 2005, St.meld. nr. 31 2003). Storbymeldingen. Om utvikling

av storbypolitikk 2003). På to måter passer KIFT-næringene med begrepet nye næringer som brukes i planen: de har vokst frem som følge av vertikal desintegrasjon og de er næringer med intensiv bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (Vatne 2005).

Begrepet produsenttjenester har en lignende rolle i Saskia Sassens undersøkelser av den globale byen, men dette begrepet inneholder også finans-, forsikrings- og eiendomsnæringene (Sassen 2001, se s. 367, Appendix A: Classification of Producer Services by U.S., Japanese, and British SIC). Dette reflekterer den vertikale desintegrasjonen av store foretak og at finans- og eiendomsmarkedene har fått større vekt som plassering av kapital i den postfordistiske økonomien (Harvey 1990, Knox 1993). I disse omskiftelige markedene er et bredt og øyeblikkelig tilfang av kunnskap Alfa og Omega. Kontakt med kunnskapsrik kapital er et suksesskriterium ved oppstart av nye foretak og ved nyskapning (Langeland 2005). Også innenfor eiendomsforvaltning er kunnskap om næringstrender viktig for å kunne spesialisere sitt produkt for foretakskunder, blant annet ved å skape klynger av foretak innen samme næring (Naper 2003, Bowitz og Pettersen 2005).

Finans-, forsikrings- og eiendomsnæringene har jeg gruppert sammen med den delen av KIFT-næringene som ikke inngår i IKT-sektoren. Nærings- og arbeidslivsorganisasjoner har lignende funksjoner fordi de sprer kunnskap, enten som organisasjonskonsulenter for sine ansatte medlemmer og medlemsforetak eller som forhandlingsparter. Jeg har derfor også inkludert disse i næringsgruppen finans-, forsikrings-, eiendoms- og konsulentvirksomhet. Imidlertid har jeg holdt den halv-offentlige næringen boligbyggelag utenfor i likhet med borettslag og vaktmestertjenester.

Florida (2004) fokuserer på teknologisk nyskapning fremfor nyskapning i organiseringen av produksjonen. Han er for såvidt også opptatt av andre deler av økonomien, men den delen som til syvende og sist står for verdiskapningen er teknologien. For å etterprøve Floridas teorier har Arne Isaksen avgrenset høyteknologiske næringer (Isaksen 2005). Disse næringene har jeg gruppert sammen

med IKT-sektoren. Avgrensningen av denne følger Stambøl (2005), som igjen i det vesentlige følger den nordiske avgrensningen. Disse gruppene, samt noen tekniske konsulentnæringer, utgjør teknologisegmentet i min avgrensning av de kunnskapsbaserte næringene. Disse benevner jeg høyteknologi og IKT.

Det er et særlig fokus i planen på å tilrettelegge for at forsknings- og utviklingsvirksomheten får utvikle seg i Oslo og inngå fruktbare koblinger med andre deler av næringslivet. I Norge er forsknings- og utviklingsvirksomheten i stor grad offentlig finansiert og vi må regne med at ikke-bedriftsøkonomiske lokaliseringsfaktorer spiller en betydelig rolle ved lokaliseringsvalg. I planen fokuseres det også på den forskning- og utviklingsvirksomhet som foregår på sykehusene. Denne virksomheten fanges ikke opp i min avgrensning.

I planen er media, noe uventet, nevnt blant «næringer med intensiv bruk av IKT» som også omtales som «'ny økonomi'-næringer» (Oslo kommune 2005b, s. 41). Media er ikke en del av KIFT-næringene. Selv om deler av media har markedsføringsoppdrag, hører de ikke til blant produsenttjenestene. Imidlertid er media viktige spredere av kunnskap – et eksempel er børsenes umiddelbare respons på informasjon spredt gjennom et globalt nettverk av nyhetsbyråer. Den spesialiserte forleggervirksomhet kan dessuten fungere som spredere av nyskaping innenfor sitt fagfelt. For Oslo kommune er dessuten media viktig fordi medieforetakene i byen dominerer det nasjonale markedet (Oslo kommune 2004b).

Avgrensningen av de kunnskapsintensive næringene med unntak av media, faller innenfor perspektivet på kunnskapsøkonomien som finnes i byforskningsprogrammets rapport *Storbyene i kunnskapsøkonomien* (2005). I dette programmet er imidlertid også kunnskapsintensive økonomiske funksjoner utenfor de kunnskapsintensive næringene ivaretatt, slik som for eksempel hovedkontorfunksjonene. Jeg har ikke hatt tilgang på data som kunne identifisert denne delen av kunnskapsøkonomien.

Høyteknologi og IKT	67	Hjelpevirksomhet for finansiell tjenesteyting	
30	Produksjon av kontor- og datamaskiner	70.112	Utvikling og salg av egen fast eiendom ellers
31.3	Produksjon av isolert ledning og kabel	70.12	Kjøp og salg av egen fast eiendom
32	Produksjon av radio-, fjernsyns- og annet kommunikasjonsutstyr	70.202	Utleie av egen fast eiendom ellers
33.1	Produksjon av medisinsk og kirurgisk utstyr og ortopediske artikler	70.31	Eiendomsmekling
33.2	Produksjon av måle- og kontroll-instrumenter og -utstyr, unntatt industrielle prosesstyringsanlegg	70.321	Eiendomsforvaltning
33.3	Produksjon av industrielle prosesstyringsanlegg	74.1	Juridisk, administrativ og organisasjonsteknisk tjenesteyting og revisjon
51.433	Engroshandel med radio og fjernsyn	74.201	Arkitektvirksomhet
64.2	Telekommunikasjoner	74.202	Byggeteknisk konsulentvirksomhet
71.33	Utleie av kontor- og datamaskiner	74.4	Annonse- og reklamevirksomhet
72	Databehandlingsvirksomhet	91.1	Næringslivs- og arbeidsgiverorganisasjoner og yrkes-sammenslutninger
74.203	Geologiske undersøkelser	91.2	Arbeidstakerorganisasjoner
74.209	Annen teknisk konsulentvirksomhet	Forskning og utviklingsarbeid	
74.3	Teknisk prøving og analyse	73	Forskning og utviklingsarbeid
Finans-, forsikrings-, eiendoms- og konsulentvirksomhet		Media	
65	Finansiell tjenesteyting, unntatt forsikring og pensjonskasser	22.1	Forlagsvirksomhet
66	Forsikring og pensjonskasser, unntatt trygdeordninger underlagt offentlig forvaltning	92.1	Film og video
		92.2	Radio og fjernsyn
		92.4	Nyhetsbyråer

Tekstramme 6.1: De kunnskapsintensive næringene. Næringskoder etter Standard for næringsgruppering Statistisk sentralbyrå (2002).

Referansene til klyngeteori peker mot at Porters teori om næringsklynger har informert Plan- og bygningsetaten. I hans perspektiv på revitalisering av indre byområder er fokuset imidlertid ikke på spesielle næringer, men på konkurransedyktige, eksportorienterte foretak generelt (Porter 1995). Disse forholdene er ikke integrert i min operasjonalisering, selv om jeg antar at de kunnskapsintensive foretakene i stor grad konkurrerer også utenfor Oslo-regionen.

6.2 Statistisk kontekst

Før jeg besvarer problemstilling 3 redegjør jeg for den utvikling de kunnskapsintensive næringene har gjennomgått fra slutten av de siste årene frem til 2004. Dessuten belyser jeg Oslos posisjon som lokalisering for disse næringene.

I fjerde kvartal av 2004 omfattet de kunnskapsintensive næringene 23 prosent av alle arbeidsplassene i Oslo, med finans-, forsikrings-, eiendoms- og konsulentvirksomhet som den største med 12 prosent av totalen (tabell 6.1). Høyteknologi og IKT, media og forsknings- og utviklingsvirksomhet omfattet henholdsvis seks, fire og én prosent av arbeidsplassene i Oslo. I et nasjonalt perspektiv er mange av disse næringene konsentrert i Oslo og Akershus.¹⁴ Innenfor Oslo er planområdet den dominerende lokaliseringen for alle kunnskapsintensive næringer unntatt høyteknologi og IKT (se tabell 6.2).

Jeg har ikke hatt tilgang til data som viser utviklingen for alle enkeltnæringene innen de kunnskapsintensive næringene i Oslo de siste ti årene, men har måttet nøye meg med data som er offentlig tilgjengelig hos Statistisk sentralbyrå eller som finnes i Statistiske årbøker for Oslo 2000–2007. Utfra disse dataene kan jeg skissere utviklingen for noen av næringene.

Finansnæringene (næringskoder 65–67) omfattet halvparten av arbeidsplassene i finans-, forsikring-, eiendoms- og konsulentvirksomhet i Oslo i 2004 (vedlegg 6). Statistisk sentralbyrås tall tyder på at det har vært betydelig dynamikk i næringene. Tabell 03219 viser at antallet sysselsatte i Oslo var nærmest identisk i 2000 og 2005, men mye lavere i 2004 (Statistisk sentralbyrå 2008c). Tabell 03109 viser at antallet bedrifter har likevel økt (Statistisk sentralbyrå 2008b).

Med knapt 16 000 arbeidsplasser i Oslo er databehandlingsvirksomhet (næringskode 72) den største næringen innenfor høyteknologi og IKT (vedlegg 6). Fra 1998 til 2002 ble det skapt knapt 5 200 nye arbeidsplasser (41 prosent), men deretter sank antallet med drøyt 3 200 til 2004 (vedlegg 7). I hele perioden var uansett en økningen på 15 prosent. Et interessant poeng som kan tolkes som en fleksibilisering av næringen er at

---

¹⁴ Kilden oppgir ikke hvilket år det dreier seg om. «de hurtig voksende kunnskapsintensive KIFT-næringene synes å konsentreres i Osloregionen. Tjenesteproduksjon innen luftfart, post og tele, ulike deler av databransjen, administrasjon av finans- og forsikringsmarkedene, fonds og aksjemegling; juridisk, teknisk og administrativ rådgiving eller arkitektur-, revisjons-, markedsførings- og reklametjenester, har alle sitt nasjonale tyngdepunkt i Oslo både i absolutt og relativ forstand. Mediaindustrien innen både trykte medier, film, video, radio og TV synes også å hope seg opp i Oslo» (Vatne 2005, s. 37-38). I Kommuneplan 2004 finner vi at «Oslo og Akershus har omlag halvparten av landets samlede sysselsetting innen næringene kulturell tjenesteyting, media, databehandling, FoU-arbeid og annen forretningsmessig tjenesteyting (teknisk/økonomisk rådgivning, juridisk tjenesteyting, arkitektvirksomhet og markedsføring)» (Oslo kommune 2004b, s. 8).

antall bedrifter økte gjennom hele perioden uanfektet av dot com-krisen i 2001 (vedlegg 7). Jeg har ikke relevante data om utviklingen i den delen av høyteknologi- og IKT-næringsgruppen som inngår i industri, telekommunikasjon, utleie og engroshandel.

Som vist i tekstramme 6.1 differensierer jeg ned til et fem-siffer-nivå blant næringene under annen forretningsmessig tjenesteyting (næringskoder 74.1 - 4) og regner dem til forskjellige næringsgrupper. Juridisk, administrativ og organisasjonsteknisk tjenesteyting og revisjon (næringskode 74.1) og teknisk testing og analyse (næringskode 74.3) fikk flere arbeidsplasser mellom 1998 og 2004, mens arkitekt- og teknisk konsulentvirksomhet (næringskode 74.2) og annonse- og reklamevirksomhet (næringskode 74.4) hadde en negativ utvikling (vedlegg 7). Innenfor alle disse næringene har likevel antallet bedrifter økt i perioden, noe som tyder på betydelig dynamikk.

Forsknings- og utviklingsvirksomhet i Oslo er med sine knapt 3 700 arbeidsplasser mindre enn de andre kunnskapsintensive næringene (se tabell 6.1). Mellom 1998 og 2004 økte antall arbeidsplasser med 34 prosent og antall bedrifter med 183 prosent (vedlegg 7).

I 2004 var det rundt 14 500 arbeidsplasser i media i Oslo, hvilket utgjorde 4 prosent av de totalen (tabell 6.1). Data som kan si noe om utviklingen i media har jeg ikke hatt tilgang til.

En detaljert oversikt over arbeidsplassene i de kunnskapsintensive næringene i 2004 i planområdet finnes i vedlegg 6.

Tabell 6.1: Arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer i planområdet og i Oslo. Antall og andel.

Næringsgrupper ¹⁵	Oslo*		Planområdet	
	Antall	Andel	Antall	Andel
FFEK	43 402	12%	31 910	17%
FoU	3 671	1%	1 955	1%
HIKT	21 412	6%	6 553	4%
Media	14 521	4%	12 291	7%
KIN	83 006	23%	52 709	29%
Andre	274 619	77%	130 191	71%
Ukjent	860	0%	-	0%
Totalt	358 485	100%	182 900	100%

Kilde: Egne data.

* Forskjellen i forhold til den offisielle statistikken er gjort rede for i avsnitt 3.4.

Tabell 6.2: Fordeling av arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer i og utenfor planområdet.

Næringsgruppe	Planområdet	Resten	Oslo
FFEK	74%	26%	100%
FoU	53%	47%	100%
HIKT	31%	69%	100%
Media	85%	15%	100%
KIN	64%	36%	100%
Andre	47%	53%	100%
Totalt	51%	49%	100%

Kilde: Egne data.

6.3 Fordeling etter grad av urbanitet

I dette avsnittet beskrives fordelingen av arbeidsplassene i de kunnskapsintensive næringene i forhold til hjulstrukturen av urbanitet som er presentert i kapittel 4 og urbanitetsrasteret som er redegjort for i kapittel 5. Dette forholdet beskrives deretter i et statistisk språk. Fordelingen av de kunnskapsintensive næringene blir først presentert under ett og i neste avsnitt presenteres fordelingen av de fire

¹⁵Næringsgruppene referer seg til tekstramme 6.1 og forkortes i tabeller slik: FFEK = finans-, forsikring-, eiendoms- og konsulentvirksomhet, FoU = forsknings- og utviklingsvirksomhet, HIKT = høyteknologi og IKT og KIN = kunnskapsintensive næringer.

undergruppene. Spesiell oppmerksomhet blir viet observasjoner som bryter med det forventede mønsteret.

Tabell 6.3 viser et visst samsvar mellom grad av urbanitet og arbeidsplasser i de kunnskapsintensive næringene. Sentrum, området med høyest grad av urbanitet, har flest arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer og har også en overrepresentasjon av arbeidsplasser i disse næringene i forhold til alle næringer. Utenfor sentrum er knutepunktet Majorstuen stasjon det sterkeste tyngdepunktet for kunnskapsintensive næringer. Syv prosent av planområdets arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer befinner seg her og andelen arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer er svært høy (LK= 1,84, tabell 6.3). Området har likevel kun en middels grad av urbanitet. Kunnskapsbyen har også syv prosent av arbeidsplassene i kunnskapsintensive næringer. Andelen arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer er like høy som planområdet sett under ett, men graden av urbanitet er derimot lav.

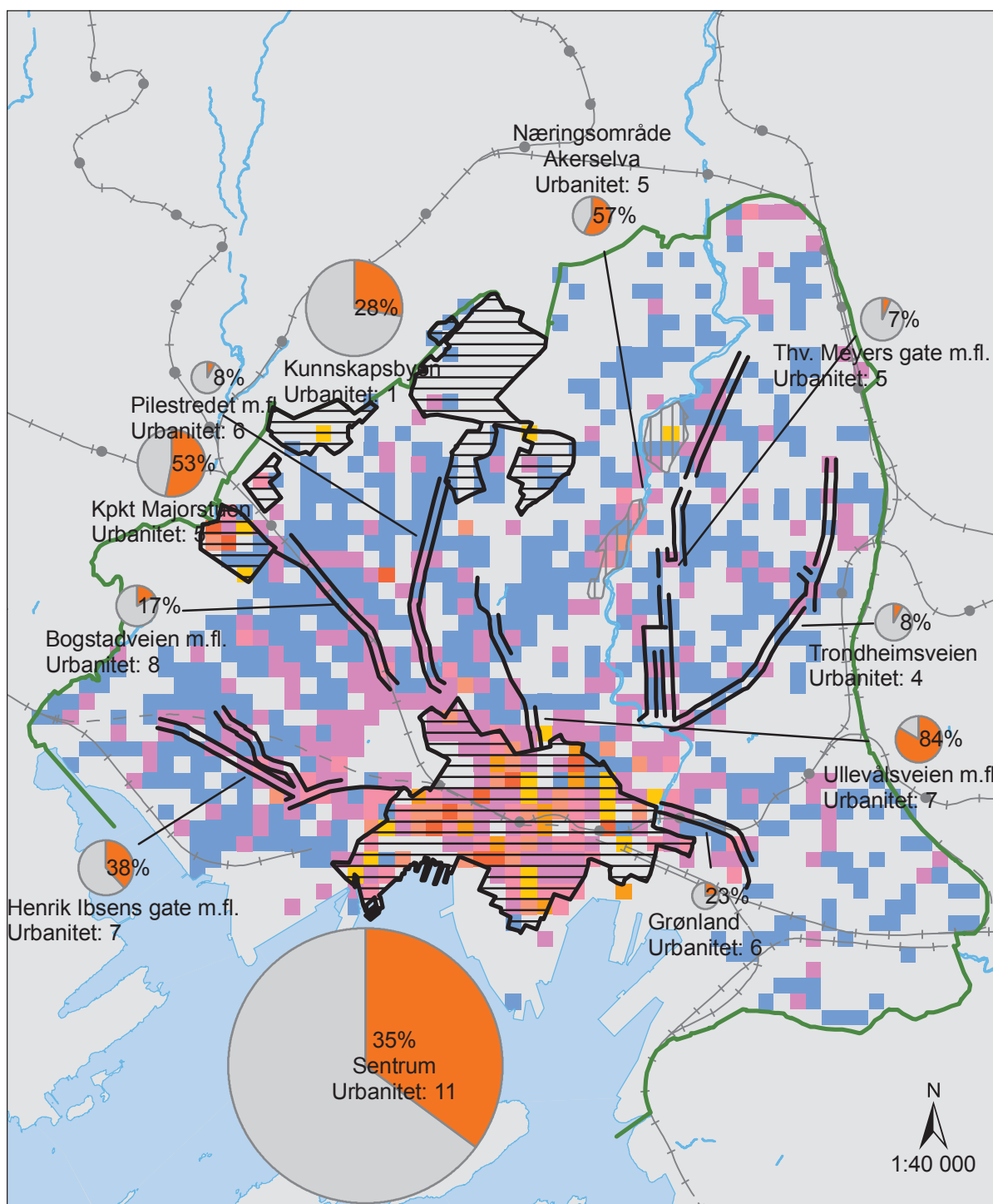
Majorstuen stasjon og Kunnskapsbyen passer inn i ringen i hjulstrukturen. Resten av hjulringen synes ikke på figur 6.1. Knutepunktene Skøyen, Blindern, Nydalen og Bryn har mange arbeidsplasser i de kunnskapsintensive næringer, men ligger utenfor planområdet. Knutepunktet Storo/Sinsen er ikke ferdig utviklet, mens knutepunktet Carl Berners plass rett og slett ikke har noe stort innslag av kunnskapsintensiv virksomhet.

Som vist på figur 5.1, inngår deler av strøksgatene i en etablert struktur av urbanitet, men strøksgatene utmerker seg verken med høye antall eller andeler av arbeidsplassene i kunnskapsintensive næringer. Unntaket er den vestligste strøksgatekorridoren (Henrik Ibsens gate/Bygdøy allé/ Frognerveien). Denne er en forlengelse av sentrumsområdet med en høy andel arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer. Utviklingskorridoren Akerselva synes også på figur 6.1. Tabell 6.3 viser at området har en høyere lokaliseringskoeffisient enn strøksgatenes samlede tilsvarende. Tyngdepunktet befinner seg der ring 2 krysser Akerselva, et område med mange gamle industrilokaler. Denne delen av

---

utviklingskorridoren har en høy andel av arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer, men en middels grad av urbanitet.

En god del kunnskapsintensive arbeidsplasser finnes i de boligdominerte områdene som ligger som et bakteppe for hjulstrukturen. Tabell 6.3 viser at 32 prosent av arbeidsplassene i kunnskapsintensive bedrifter befinner seg i båndleggings- og konsolideringsområder, planområder som nå har og etter planen fortsatt skal ha sterk boligdominans. Mange av disse bedriftene er enkeltpersonsforetak som antagelig er registrert på eierens boligadresse, men også større bedrifter har lokalisert seg i boligdominerte områder. Dette stemmer med kommentarer i planen og i rapporten fra byforskningsprogrammet om at funksjonsdeling ikke lenger avspeiler arealbruken (Bowitz og Pettersen 2005).

Figur 6.1: Arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer

Tabell 6.3: Plankategorier og planområder etter grad av urbanitet og andel arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer

Område/ områdekategorier	Gjennomsnittlig grad av urbanitet	Andel av KIN- arbeidsplassene planområdet	Lokaliserings- koeffisient
<i>Navet</i>			
- Sentrum (S, H4, H3)*	11	53%	1,22
<i>Eikene</i>			
- Strøks gatene (U5)**	6	(12%)	1,08
- Akerselva (U4, I6)	4	3%	1,11
<i>Ringene</i>			
- Kunnskapsbyen (I1,2,3,4)	1	7%	0,96
- Knutepunktet Majorstuen stasjon (U2, I5)	5	7%	1,84
- Knutepunktet Carl Berners plass (U2)	2	0%	0,73
<i>Teppebyen</i>			
- Sentrumsranden (U1)	8	5%	0,71
- Båndleggingsområder (B)	5	13%	0,44
- Konsolideringsområder (K)	4	19%	0,89
- Utviklingsområder innenfor konsolideringsområder (U3)	3	1%	0,29
<i>Andre områder</i>			
Friområder og gravlunder (F)	-	0%	0,12
Transformasjonsområder (T)	3	2%	0,60
Historiske kjerneområder (H)	5	0%	0,00
Hele planområdet	5	100%	1,00

Kilde: Egne data.

* Slottsparken og Akershus festning er holdt utenfor sentrum og tillagt historiske kjerneområder.

** Strøks gatene er linjer som skjærer gjennom andre planområder. Antall sysselsatte innenfor 50 m rundt strøks gatene er telt opp, men disse arbeidsplassene inngår også i andre kategorier.

Samlet sett viser tabell 6.6 en viss korrelasjon mellom grad av urbanitet og antall arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer. Som vist i avsnitt 5.2 vil antallet kunnskapsintensive bedrifter ha noe effekt på graden av urbanitet. Tilsvarende korrelasjoner for alle næringer i tabell 6.6 viser uansett at kunnskapsintensive arbeidsplasser i noe større grad konsentrerer seg i områder med høy grad av urbanitet. Likevel finnes det observasjoner som bryter med mønsteret. En god del celler har høy grad av urbanitet, men få arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer (se tabell 6.4). Figur 6.1 tyder på at mange av disse er i boligdominerte områder der vi ikke kan forvente mange arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer. Forøvrig tyder ikke kartet på noe meningsfullt mønster bak fordelingen av disse. Motsatt finnes det celler med lav grad av urbanitet og uventet mange arbeidsplasser i kunnskapsintensive

næringer. Disse cellene har tilsammen 4562 arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer hvorav et stort flertall befinner seg innenfor Kunnskapsbyen.

Tabell 6.4: Uventede observasjoner av arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer i forhold til grad av urbanitet

Variabler	Uventet få KIN-arbeidsplasser*	Uventet mange KIN-arbeidsplasser
Antall celler	47	30
Andel av alle celler	6% (N=748)	2% (N=1582)
Grad av urbanitet	6–15	0–3
Andel av planområdets KIN-arbeidsplasser	0%	9%

Kilde: Egne data. Cellene er delt opp i 6 like store klasser etter henholdsvis arbeidsplasser i kunnskapsintensive næringer og grad av urbanitet og gitt verdier etter klassen (1,2,3...6). Cellene der differansen mellom kunnskapsintensive næringer-klassen og urbanitetsklassen er størst er identifisert som uventede observasjoner.

* Celler med færre enn 20 arbeidsplasser totalt er utelatt.

De kunnskapsintensive næringenes andel av totale arbeidsplasser er et uttrykk for disse næringenes *relative* tilbøyelighet til lokalisering i områder med høy grad av urbanitet. Denne egenskapen er uttrykt ved lokaliseringskoeffisienter i tabell 6.5. Tabellen viser et samsvar mellom grad av urbanitet og andel kunnskapsintensive arbeidsplasser. Korrelasjonen er imidlertid betydelig svakere for slike relative verdier enn for de absolutte verdiene (se tabell 6.6). Som nevnt ovenfor kan vi forvente at mange av enkeltpersonsforetakene er registrert på eierens boligadresse. I valget av bolig må vi regne med at de bostedsrelaterte preferansene virker sterkere inn enn de næringsmessige.¹⁶ Hvis vi holder enkeltstående arbeidsplasser¹⁷ utenfor, øker korrelasjonen til et middels nivå. Alt i alt ser vi at de kunnskapsintensive næringene har en middels sterk tendens til lokalisering der graden av urbanitet er høyest.

¹⁶ECON viser i Delutredning IV at befolkning og næringsliv i stor grad deler lokaliseringspreferansene, men det gjelder på områdenivå og kan neppe anvendes på celler på 100m · 100 m (Oslo kommune 2003).

¹⁷Observasjoner av kombinasjoner av næringskode og koordinater der det kun finnes én sysselsatt.

Tabell 6.5: Antall arbeidsplasser etter grad av urbanitet. Totalt og kunnskapsintensive næringer. Lokaliseringskoeffisienter relativt til antall arbeidsplasser i alle næringer.

Grad av urbanitet	KIN		Alle næringer
	Antall	LK	Antall
<5	7 483	0,60	43 228
5–9	16 870	0,95	61 398
10–15	28 356	1,26	78 274
Total	52 709	1,00	182 900

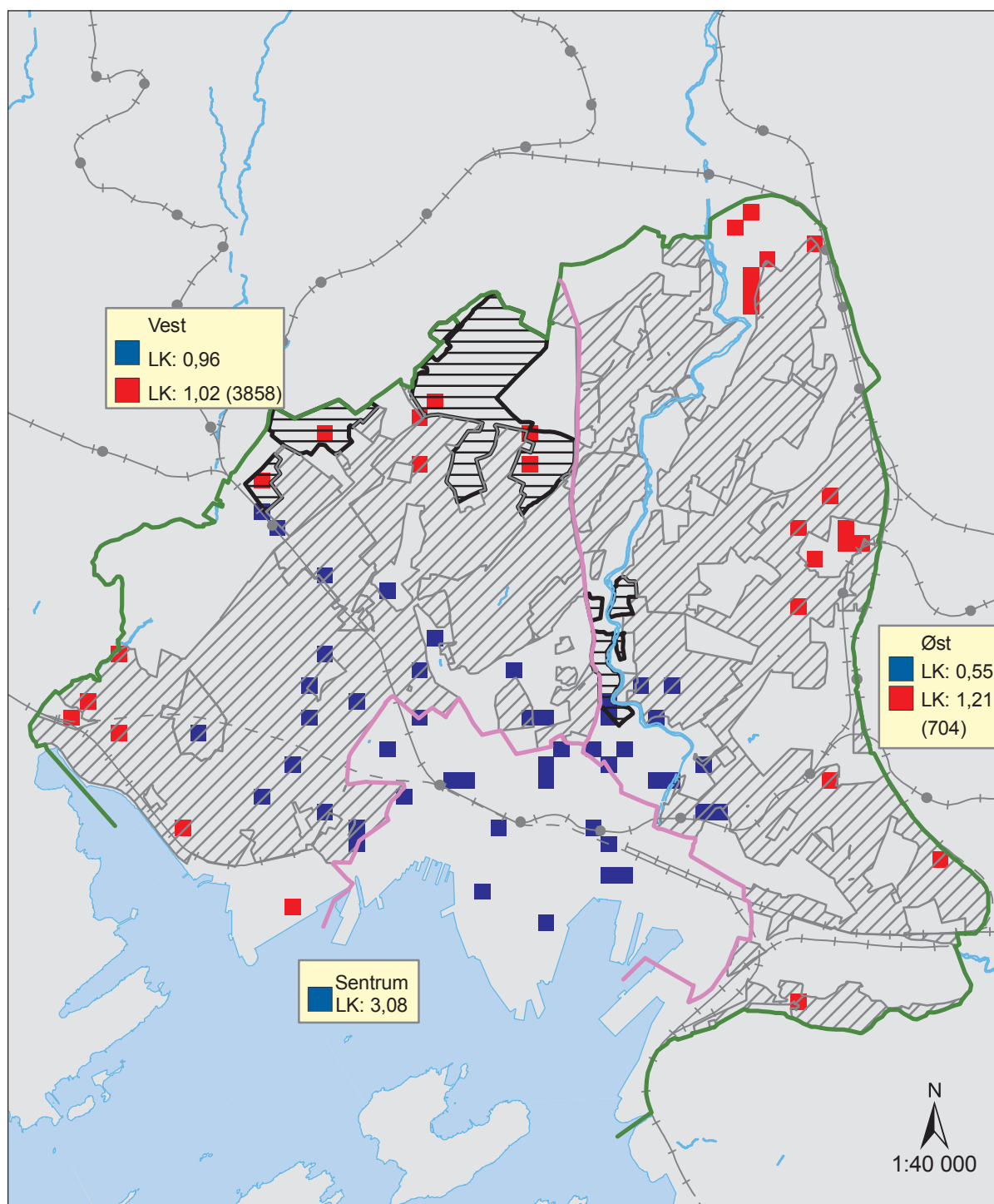
Kilde: Egne data.

Tabell 6.6: Korrelasjoner mellom grad av urbanitet, arbeidsplasser og arbeidsplasser utenom enkeltstående arbeidsplasser. Antall og andeler av totale arbeidsplasser. Kendalls τ .

Næringer	Arbeidsplasser		Arbeidsplasser utenom enkeltstående arbeidsplasser***	
	Antall	Andel*	Antall	Andel**
KIN	0,400	0,392	0,397	0,270
Alle næringer	0,197	-	0,379	-

Kilde: Egne data. N=1582 (* N= 1376,** N= 1163).

*** Se fotnote 17.

Celler med uventede observasjoner

- Uventet lav KIN-sysselsetting
- Uventet høy KIN-sysselsetting

Vest	
■	LK: 0,96
■	LK: 1,02 (3858)

Oppsummering for regioner
 Lokaliseringskoeffisienter for celler med uventet lav KIN-sysselsetting
 Tilsvarende for celler med uventet høy KIN-sysselsetting
 (Antall sysselsatte i sistnevnte)

Figur 6.2: Fordeling av uventede observasjoner

6.3.1 Næringsgrupper

Forholdet mellom grad av urbanitet og arbeidsplasser gir seg ulike uttrykk når de ulike næringsgruppene undersøkes. Kartet i vedlegg 8 viser at finans-, forsikrings-, eiendoms- og konsulentvirksomhet er konsentrert i sentrum, men har et lokalt tyngdepunkt ved Majorstuen stasjon, et område med middels grad av urbanitet. Næringene er overrepresentert i forhold til bygjennomsnittet i hele sentrum og tilgrensende områder, men overrepresentasjon er sterkest i området rundt Vika og Aker Brygge. Dette stemmer godt med bildet av området som det mest profilerte finansmiljøet i Norge.

Lokaliseringsmønsteret stemmer godt med fordelingen av urbanitet. Tabell 6.7 viser underrepresentasjon i områdene med lavest grad av urbanitet og overrepresentasjon i områdene med henholdsvis middels og høy grad av urbanitet. Korrelasjonene mellom grad av urbanitet og henholdsvis antall og andel arbeidsplasser i disse næringene er middels sterke og omtrent som for de kunnskapsintensive næringene under ett (se tabell 6.8).

Media er like sterkt konsentrert i sentrum som finans-, forsikrings-, eiendoms- og konsulentvirksomhet og har dermed en høy konsentrasjon i områdene med høyest grad av urbanitet. Tabell 6.7 viser imidlertid at media-arbeidsplassene er nesten like overrepresentert i områdene med lav grad av urbanitet som i dem med høy grad. Dette skyldes NRKs hovedkvarter på Marienlyst. Holdes dette området utenfor, gir det en lokaliseringskoeffisient i områdene med lavest grad av urbanitet på 0,70 og lokaliseringskoeffisienten i områdene med middels og høy grad øker til henholdsvis 1,06 og 3,35. Korrelasjonen mellom urbanitet og antall arbeidsplasser i media er derfor svakere enn tilsvarende for finans-, forsikrings-, eiendoms- og konsulentvirksomhet og for alle kunnskapsintensive næringer under ett. Kartet i vedlegg 9 viser en liten medieklynge med tyngdepunkt i gamle Myrens verksteds lokaler ved Akerselva.

Også høyteknologi og IKT er overrepresentert i områdene med høyest grad av urbanitet, og har korrelasjoner mellom grad av urbanitet og arbeidsplasser tilsvarende som for media (se tabell 6.7). Kartet i vedlegg 10 viser at sentrum er tyngdepunktet, dernest kommer næringsområdet ved Akerselva. Imidlertid mangler den viktigste delen av bildet, nemlig områdene utenfor planområdet. Som tabell 6.9 viser er næringen i planområdet som helhet underrepresentert i forhold til hele Oslo med 40 prosent. Tyngdepunktene i disse høyteknologi- og IKT-næringene ligger antagelig i de nye næringsområdene Skøyen, Forskingsparken, Nydalen og Bryn. I et regionalt bilde hører også Lysaker og Forneboområdet med.

Innenfor planområdet er forsknings- og utviklingsektoren konsentrert i de institusjonelle utviklingsområdene, særlig i Kunnskapsbyen (se vedlegg 11). Dette området har en lav grad av urbanitet. Korrelasjonene i tabell 6.7 mellom grad av urbanitet og antall og andel arbeidsplasser i næringen blir dermed svak.

Tabell 6.7: Kunnskapsintensive næringers andel av totalt antall arbeidsplasser etter urbanitet. Lokaliseringskoeffisienter.

Grad av urbanitet	FFEK	FoU	HIKT	Media	KIN
<5	0,67	1,26	0,98	0,92	0,77
5–9	0,96	0,86	0,97	1,04	0,97
10–15	1,36	1,00	1,07	1,01	1,24
Total	1,00	1,00	1,00	1,00	1

Kilde: Egne data.

Tabell 6.8: Korrelasjoner mellom grad av urbanitet og arbeidsplasser etter næringsgrupper. Antall og andeler av totalt antall arbeidsplasser. Kendalls τ .

		FFEK	FoU	HTIKT	Media	KIN
Arbeidsplasser	Antall	0,396	0,075	0,270	0,258	0,400
	Andel*	0,264	0,068	0,174	0,190	0,197
Arbeidsplasser utenom enkeltstående arbeidsplasser***	Antall	0,388	0,069	0,288	0,265	0,397
	Andel**	0,286	0,055	0,247	0,243	0,270

Kilde: Egne data. N=1582 (* N= 1376,** N= 1163).

*** Se fotnote 17.

6.4 Vurdering av funnene

Det ovenstående viser at første del av problemstilling 3 kan besvares positivt: Byrom med høy grad av urbanitet har jevnt over opphopninger av arbeidsplasser innenfor kunnskapsintensive næringer. Det gjelder riktignok i mindre grad forsknings- og utviklingvirksomhet og høyteknologi og IKT. For forsknings- og utviklingvirksomhet ligger det ventelig andre faktorer bak valg av lokalisering enn de som gjelder andre kunnskapsintensive virksomheter. De har ofte offentlig eierskap og er ofte knyttet til undervisning.

Om disse konsentrasjonene av arbeidsplasser har sine årsaker i slike egenskaper ved omgivelsene, som i planen omtales som urbanitet, er vanskelig å avgjøre. Dataene som ligger til grunn for min undersøkelse har ingen tidsdimensjon, de er kun uttrykk for lokalisering ved et bestemt tidspunkt i 2004. Data med en tidsdimensjon kunne fulgt bedrifters utvikling og deres lokaliseringsforløp og kvalitative data kunne fanget opp interessante sammenhenger. Det forblir ubesvart om de bymessige omgivelsene fører til nyskapning eller gjør at bedriftene fanger opp nye trender tidligere enn om de hadde hatt en annen lokalisering. Om urbane kvaliteter ved arbeidsstedet gjør det enklere for bedriftene å tiltrekke seg og beholde kreativ arbeidskraft kan jeg heller ikke gi noe svar på. Funnene tyder imidlertid på at gamle næringslokaler har en betydning som lokalisering for kunnskapsintensive næringer. Det virker sannsynlig at noen av disse lokalene egner seg som billige lokaler for gründervirksomhet, som Jacobs hevder og som planen forutsetter.

Kartene som er presentert i figur 6.1 og i vedlegg 8–11 kan tyde på klyngedannelser innenfor planområdet. Næringsområdene ved Majorstuen stasjon og der Ring 2 krysser Akerselva skiller seg ut som områder med lokale konsentrasjoner innenfor finans-, forsikrings-, eiendoms- og konsulentvirksomhet (Majorstuen) og media og høyteknologi og IKT (Akerselva). Sammensetningen av næringsvirksomheten i disse områdene kan tyde på at de er velfungerende klynger. Området på Majorstuen har sitt tyngdepunkt innen finansielle næringer, med bank- og revisjonsvirksomhet, annen kredittgivning, inkasso og kredittopplysningsvirksomhet, finansiell leasing, fonds- og

aksjemegling som ingredienser. Næringsområdet ved Akerselva fremstår som en mediaklynge med relaterte virksomheter innen annonse- og reklamevirksomhet, trykking og designvirksomhet. I tillegg finnes spesialiserte næringer som produksjon av uinnspilte media og reproduksjon av videoopptak. Det er også mulig at det finnes koblinger mellom disse virksomhetene og områdets mange arbeidsplasser innen databehandling. Koblinger mellom områdets bedrifter, særlig arkitektbedriftene, og Arkitektur- og designhøyskolen er også sannsynlige.

Om bedriftene virkelig konkurrerer med hverandre, inngår i leverandørforhold, utveksler kunnskap med hverandre og utvikler spesialiserte produkter har jeg ingen forutsetninger for å avgjøre. Ei heller vet jeg om bedriftene er konkurransedyktige. I Bowitz og Pettersens (2005) undersøkelse av nye næringsområder i Oslos randsoner trekkes eksistensen av lokaliseringsfordeler på dette geografiske nivået i tvil. I deres spørreundersøkelse blant foretak på Skøyen, Bryn/Helsfyr og i Nydalen svarer få respondenter at nærhet til andre foretak var viktig i lokaliseringsvalget. Skulle dette være en saksvarende beskrivelse av virkeligheten er det mer trolig å finne samme forhold i næringsområdet ved Majorstuen, som er en lignende kontekst, enn i næringsområdet ved Akerselva, som er mer ulik.

Det ulike lokaliseringsmønsteret for etablerte og nye næringer er interessant. Finans-, forsikrings-, eiendoms- og konsulentvirksomhet og media er gamle næringer selv om næringene har vokst de siste årene. Næringene har en tradisjon for å befinne seg i sentrum og denne tradisjonen kan være utslagsgivende også ved flyttinger og nyetablering. Jeg har ikke datamateriale for flyttinger og nyetablering, men finanssektorens inntagelse av Aker Brygge på slutten av 1980-tallet og Aftenpostens flytting fra Akersgata til Postgirobygget i 2003 tyder på at sentrum opprettholder sin status som tyngdepunkt for finans-, forsikrings-, eiendoms- og konsulentvirksomhet og media. Nyetableringer utenfor sentrum, slik som næringsområdene ved Majorstuen eller ved Akerselva, er svært beskjedne i forhold til sentrum.

Høyteknologi og IKT har derimot et tyngdepunkt innen nye næringer som også har gjennomgått mye turbulens. Denne næringsgruppen er både konsentrert i sentrum,

med høy grad av urbanitet, og i nye næringsområder utenfor sentrum med neppe mer enn en middels grad av urbanitet. Dette lokaliseringsmønsteret leder meg til å se på hva som er felles for de to typene lokalisering, nemlig god tilgjengelighet.

6.4.1 Tilgjengelighet og sentralitet

I Bowitz og Pettersens (2005) spørreundersøkelse er tilgjengelighet den viktigste lokaliseringsfaktoren for bedriftene på Skøyen, Bryn og i Nydalen. Disse områdene har, som sentrum og Majorstuen stasjon, god tilgjengelighet både kollektivt og med personbil og opphopninger av kunnskapsintensive bedrifter og -sysselsatte.

Observasjonene av strøkgatene peker i den andre retningen: disse har god tilgjengelighet med kollektivtrafikk, men få opphopninger av kunnskapsintensive bedrifter og sysselsatte. Porter (1995) ser nærheten til andre virksomheter som en viktig lokaliseringsfaktor, men mener at den må tenkes i form av tidsavstand, ikke fysisk avstand. Mangelen på parkeringsplasser kan i den sammenhengen utgjøre en betydelig forskjell mellom strøkgatene og de nye næringsområdene.

I et regionalt og et nasjonalt perspektiv utmerker kunnskapsintensive næringer seg med en sentral lokalisering. Som vist er Oslo tyngdepunktet for de fleste av disse næringene, men også innenfor byen har jeg funnet sterke tendenser til sentral lokalisering. Den sterkeste tendensen synes for media og finans-, forsikrings-, eiendoms- og konsulentvirksomhet. Henholdsvis 85 og 74 prosent av Oslos arbeidsplasser i disse næringene befinner seg i planområdet (tabell 6.2). Dette gir lokaliseringskoeffisienter på henholdsvis 1,66 og 1,44 i forhold til hele planområdet, med enda høyere tall for sentrum (tabell 6.9). Deler av disse næringene er avhengige av å være nær Norges politiske, kulturelle og økonomiske sentrum.

6.4.2 Øst-vest-fordeling

Fordelingen av de kunnskapsintensive næringene har en tydelig øst/vest-profil (se tabell 6.9). Fordelingen av arbeidsplasser er nokså jevn mellom øst og vest i planområdet. Indre by vest er derimot overrepresentert med sysselsatte innen alle

næringsgrupper utenom høyteknologi og IKT, og har andeler av kunnskapsintensive næringer som matcher sentrum. Indre by øst synes derimot å være dårligere integrert i kunnskapsøkonomien. Som vist har indre by vest jevnt over høyere grad av urbanitet, men områdets høyere prestisje synes å være en mer sannsynlig forklaring på fordelingen. Bowitz og Pettersen (2005) finner indikasjoner på at plasseringen langs en øst-vest-akse har betydning for prisforskjellene mellom de nye næringsområdene Skøyen, Nydalen og Bryn. Hvis dette er tilfellet i indre Oslos randsone vil antagelig forskjellene i etterspørsel mellom områdene i indre by vest og det ennå stigmatiserte indre by øst være enda større.

Høyteknologi og IKT skiller seg derimot ut ved å være overrepresentert i indre øst i forhold til indre vest. Denne næringsgruppen har antagelig mindre behov for prestisjefylt lokalisering enn de mer finansorienterte næringene. En annen forklaring på dette kan være stiavhengighet. Områdets industrielle fortid uttrykker seg i materielle strukturer og kan ligge i befolkningens kunnskap og kultur. Disse strukturene kan utgjøre en ressurs for nyetablering i nye teknologiske næringer. Filmstudioet i Myrens verksteds gamle lokaler ved Myrens er et eksempel på en slik ressurs.

Tabell 6.9: Grad av urbanitet og andel av arbeidsplasser relativt til total antall arbeidsplasser i hele byen. Lokaliseringskoeffisienter.

Næringsgruppe	Sentrum	Øst	Vest	Planområdet	Oslo
FFEK	1,79	0,55	1,71	1,44	1,00
FoU	0,37	0,39	2,69	1,04	1,00
HIKT	0,72	0,58	0,43	0,60	1,00
Media	2,05	0,75	1,88	1,66	1,00
KIN	1,50	0,58	1,45	1,24	1,00
Gjennomsnittlig urbanitet	11	3	5	5	-

Kilde: Egne data.

7 Avslutning

Det overordnede målet i denne oppgaven har vært å undersøke sammenkoblingen mellom byplanleggingen og næringsutvikling i forslaget til Kommunedelplanen byutvikling og bevaring for indre Oslo 2005–2020. Avslutningsvis vil jeg oppsummere planens teoretiske og empiriske grunnlag for sammenkoblingen av urbanitet og kunnskapsøkonomien, som har vært belyst ved hjelp av oppgavens tre problemstillinger. Disse funnene vil jeg sette inn i en teoretisk sammenheng og antyde hvordan nyanseringer av det teoretiske grunnlaget kan gjøre dette til et bedre kunnskapsgrunnlag for næringsutvikling.

7.1 Det teoretiske grunnlaget

I kapittel 2 har jeg redegjort for noen nyere teorier om næringsutvikling med fokus på kunnskapsøkonomien og dens rolle i storbyutviklingen. Disse teoriene avviker noe fra hverandre, men er fundert i det samme paradigmet om endogen vekst. Kapittelet setter disse teoriene i sammenheng med bredere økonomiske og kulturelle endringer generelt, og nye idealer innen byutviklingen spesielt. Da jeg ikke har hatt informasjon om resepsjons- og handlingsmønsteret hos forfatterne som kunne sannsynliggjort at forfatterne har vært bundet av paradigmet, har jeg betraktet de presenterte teoriene som et kunnskapsgrunnlag som forfatterne har forholdt seg refleksivt til.

Sammenfallet mellom planen og paradigmet om kunnskapsøkonomien har vært undersøkt i kapittel 4. Undersøkelsen har fokusert på forestillingen om urbanitet som er et sentralt begrep i planen. Begrepet, som på norsk tidligere ble brukt til å karakterisere menneskers oppførsel, brukes i planen av Plan- og bygningsetaten for å karakterisere egenskaper ved omgivelsene. Jeg har funnet at deres bruk av «urbanitet» knytter seg til forestillinger om flere forskjellige former for mangfold som preger indre by-områder: fysisk, økonomisk og sosiokulturelt. Denne sammenkoblingen av indre by og mangfold gjenfinnes i nyere teorier om kunnskapsøkonomien samt i mer

allmenne diskurser om by og livsstil. Tenkningen rundt urbanitet og mangfold refererer seg til et spenn i geografisk nivå fra bynivå til kvartalsnivå. På det laveste nivået uttrykkes målet om mangfold gjennom vide planformål og planbestemmelser som legger til rette for gateliv. Ingrediensene i mangfoldet og graden av mangfoldet skal imidlertid variere innenfor planområdet.

På tross av vektleggingen av mangfold er det likevel påfallende at visse typer mangfold *kobles fra* begrepet om urbanitet. Som handels- og møtepunkt er gode transport- og logistikkfunksjoner helt nødvendige for byene. Parallelt med at disse planformålene skyves ut fra planområdet synes disse funksjonene også å fortrenkes fra forestillingen om «den egentlige byen». Forestillingen om urbanitet har dermed et slektskap med den overfladiskheten postmodernismen kritiseres for.

Gjennom forestillingen om mangfold knyttes «urbanitet» sammen med en forestilling om kreativitet som er kjent fra Jacobs (1992). Vektleggingen av mangfoldet som en del av urbaniteten har imidlertid ikke kun en økonomisk begrunnelse: idealet om at byen skal fungere som et liberalt, demokratisk rom er en viktig begrunnelse i planen.

Koblingene mellom by, mangfold og nyskapning forhindrer ikke anvendelsen av det teoretiske alternativet: klyngeteorien om konkurranseevne basert på samlokalisering og spesialisering. Klyngeteorien blir imidlertid ikke direkte knyttet til forestillingen om urbanitet. Hever man det geografiske nivået kan imidlertid en spesialisering på et kvartalsnivå fremtre som en del av mangfoldet på bynivå.

Forestillingen om modernitet er også et viktig element i forestillingen om urbanitet. Moderniteten knyttes til «en forventning til det nye» som både virker som en magnet på et kreativt mangfold av mennesker, og som fungerer som en selvoppfyllende profeti for de kreative prosessene. Forestillingen finner gjenklang hos Florida (2004) som vektlegger følelsen en by gir av å være i forkant av utviklingen. Denne tankegangen viser seg i strategien om å bygge tidsmessig arkitektur for å uttrykke kapasitet for nyskapning og konkurranseevne.

Moderniteten er knyttet til byens plassering i en geografisk orden som samtidig innebærer et hierarki og en tidsdimensjon. Byen er moderne fordi den er senteret i et omland, og fordi den virkeliggjør de kontaktene ut i verden som gjør at byen ligger «foran» i den internasjonale utviklingen. Denne sammenhengen mellom by, modernitet og kunnskapsøkonomien synes å være en bevisst fremheving av et kjent aspekt ved byteorien for å understreke byplanleggingens betydning for næringsutviklingen.

At forestillingen om mangfold utgjør en kobling mellom byplanteorier og teorier om kunnskapsøkonomien begrunner seg i felles teori. Men Plan- og bygningsetaten synes bevisst å integrere næringspolitiske mål i begrepet urbanitet. At «mobilitet i arbeidsmarkedet» har fått plass i definisjonen av urbanitet tyder på dette.

På et dypere nivå kan denne sammenhengen forklares ved at forståelsen av tid og rom har endret seg fordi verdensøkonomien har endret seg. I kunnskapsøkonomien er tidshorizontene kortere enn i industriøkonomien og horisonten for de strategiske spørsmålene er sjeldnere det nasjonale, men spenner fra det lokale til det globale geografiske nivå fra sak til sak. På samme måte vektlegges både det internasjonale gjennom oppsiktsvekkende og tidsmessig arkitektur og det lokale særpreget gjennom bevaring av Oslos naturgitte og historiske karakter.

7.2 Det empiriske grunnlaget

I Plan- og bygningsetatens planarbeid har ikke sammenkoblingen mellom urbanitet og kunnskapsøkonomien vært undersøkt empirisk. Jeg har imidlertid belyst denne sammenhengen med egne undersøkelser i kapitlene 5 og 6. I undersøkelsene har jeg forsøkt å holde meg tett opptil planens egne forutsetninger. Med utgangspunkt i planens definisjon av urbanitet har jeg laget en urbanitetsindeks. Denne operasjonaliseringen innebærer at noen elementer i definisjonen ikke ble tatt med. Dessuten innebærer det et valg av 100 m · 100 m som geografisk nivå for analysen. Analysenivået kan diskuteres, men det er valgt i tråd med beskrivelser av urbanitet på

kvartalsnivå som forekommer i planen. Andre operasjonaliseringer av urbanitet og andre analysenivåer kunne også vært mulige.

I kapittel 5 har jeg undersøkt den geografiske fordelingen av urbanitet innenfor planområdet. Mønsteret i fordelingen av urbanitet stemmer delvis med strategien i planen om utviklingen av en hjulstruktur av urbanitet. I likhet med beskrivelser i planen er urbaniteten høyest i sentrum. Utenfor sentrum finnes konsentrasjoner langs noen strøgsgater – innfartsårer mot sentrum – og ved kollektivknutepunktet Majorstuen stasjon. Langs strøgsgatene og knutepunktene lenger øst er graden av urbanitet mindre. Den observerte fordelingen av urbanitet styrker antagelsen om at urbanitet og tilgjengelighet henger sammen.

Et uventet funn er at graden av urbanitet er tydelig mindre i den østre delen av planområdet enn i den vestre. Indre by øst går for å ha et større sosiokulturelt mangfold, med høyere innvanderandeler og et mer etnisk heterogent næringsliv. Det sosiokulturelle mangfoldet er fremtredende i forestillingen om urbanitet i planen, men ikke integrert i definisjonen og derfor heller ikke del av urbanitetsindeksen.

Kunnskapsøkonomien er vagt definert i planen. Jeg har operasjonalisert kunnskapsøkonomien basert på plandokumentene og andre relevante tekster. Resultatet av denne operasjonaliseringen, betegnet som «de kunnskapintensive næringene», består av fire undergrupper: finans-, forsikring-, eiendoms- og konsulentvirksomhet; høyteknologi og IKT; media og forsknings- og utviklingsvirksomhet. Fordelingen av de kunnskapsintensive næringene viser at byrom med høy grad av urbanitet jevnt over har opphopninger av bedrifter og arbeidsplasser innenfor kunnskapsintensive næringer. Men om dette skyldes mekanismer som er identifisert som det teoretiske grunnlaget for planen er usikkert.

Sentralitet synes å være en viktig faktor bak fordelingsmønsteret, særlig for media og finans-, forsikring-, eiendoms- og konsulentvirksomhet. Denne dimensjonen er forbundet med forestillingen om urbanitet, men den kan også tolkes som et behov for tilgjengelighet, et moment som i liten grad inngår i forestillingen om urbanitet i

planen. Fordelingsmønsteret for en ny næring som høyteknologi og IKT er mindre preget av betydningen av sentralitet enn fordelingen av etablerte næringer som media og finans-, forsikring-, eiendoms- og konsulentvirksomhet viser. Årsaker til forskjellen mellom disse fordelingsmønstrene kan knytte seg til historiske lokaliseringmønstre som gjør utflytting fra sentrumsnære områder vanskeligere for etablerte næringer.

Øst-vest-dimensjonen i funnene tyder på at betydningen av et sosiokulturelt mangfold i de kunnskapsintensive næringenes omgivelser er overdrevet. Hadde det sosiokulturelle mangfoldet vært del av urbanitetsindeksen ville et tydeligere brudd mellom fordelingen av urbanitet og kunnskapsintensive næringer blitt observert. Utenom høyteknologi og IKT er de kunnskapintensive næringene overrepresentert i vest i forhold til øst. Ser man på byen som helhet er denne næringsgruppen likevel underrepresentert i indre by øst. En forklaring på den bedre lokaliseringkoeffisienten i indre øst enn i indre vest kan ligge i områdets industrielle historie. Både de materielle strukturene og den teknologiske tradisjonen blant arbeidstagere og befolkning kan ha gjort at mulighetene til et skifte fra gammel til ny teknologi har vært enklere i dette området enn i indre vest.

7.3 Diskusjon

Paradigmeveksler kan være like dramatiske innenfor praktisk planlegging som innenfor akademiske disipliner. Den nye virkelighetsforståelsen åpner for nye perspektiver på byutviklingen, nye idealer for hvordan byen skal se ut og nye løfter om hva man kan få til. Imidlertid vil man vite lite om den nye kunnskapens praktiske og teoretiske begrensninger. Vektleggingen av mangfold innen byplanleggingen er et eksempel på at et paradigme ukritisk har blitt anvendt som løsning på nær sagt alle problemer, og i tillegg har overskygget innsikter fra andre paradigmer (Fainstein 2005).

Selv om paradigmeveksler kan frigjøre fra teoretiske hemske og utløse en kreativ prosess, kan man ikke like raskt frigjøre byen fra sine egne strukturer og historiske sedimenter eller det levde rom fra sine myter. Faren ved bruk av ny teori er at man lar seg rive med av nye byidealer og overser den materielle og sosiokulturelle tregheten. Byutvikling handler ikke bare om å forholde seg til nye trender, men enda mer å forholde seg til tunge føringer fra tidligere. Funnene tyder på at tregheten som ligger i det fysiske rommets strukturer og i det levde rommets myter har forhindre at de kunnskapsintensive næringene har hatt samme utvikling i indre øst som i indre vest.

I det følgende vil jeg med bakgrunn i undersøkelsen av det empiriske grunnlaget for planen diskutere hvordan planens teoretiske grunnlag kan nyanseres for å gi større forklaringskraft og dermed kunne utgjøre et bedre grunnlag for styring av byutviklingen.

7.3.1 Tid og geografisk nivå

Mangfold og spesialisering er sentrale momenter i forestillingen om kunnskapsøkonomien. Denne karakteristikken gjelder ikke bare produktspekteret, men også egenskaper ved og preferanser hos aktørene i kunnskapsøkonomien. Bedriftene har det til felles at kunnskap er deres viktigste produksjonsfaktor og at næringene er preget av omskiftelighet, men forøvrig er variasjonen stor: de kan produsere svært forskjellige produkter, de kan tilhøre både gamle og nye næringer, være gamle eller nyetablerte bedrifter, og dessuten er bedriftsstørrelsen varierende. Sammensetningen av faktorene som ligger bak en middelstor aksjemeglerbedrifts lokalisering vil være annerledes enn sammensetningene som bestemmer lokaliseringene av en stor bedrift som driver med vedlikehold av databaser, en liten eiendomsmeglerbedrift eller et arkitektbyrå med én person sysselsatt.

Fokuset på konkurransefortrinn knyttet til lokaliteter kan ha overskygget betydningen av tidsfaktoren i lokaliseringsvalg. Innenfor kunnskapsøkonomien er det en stor variasjon i tidshorisontene. Den korteste reaksjonstiden har finans- og investeringsmiljøene, som må respondere svært raskt på investerings signaler. Når slik

hurtig respons foregår i et tillitsfullt samarbeid med andre aktører, betinger dette muligheten av å kunne organisere et fysisk møte andre aktører innen kort tid. Dette leder til samlokalisering. Disse miljøene er kjent for å være svært konsentrert i de fleste byer (Sassen 2001). Funnene i oppgaven peker i samme retning, men næringsgruppen finans-, forsikring-, eiendoms- og konsulentvirksomhet er for uensartet med hensyn til tidshorisont til å kunne finne klarere indikasjoner.

Den korte tidshorizonten ligger antagelig også bak mediernes sentrale lokalisering. Avisenes lokalisering i Akersgata vegg-i-vegg med departementene er et uttrykk for dette. At Aftenposten i 2003 kun flyttet en knapp kilometer unna tyder på at kort avstand i tid fortsatt er viktig for journalistene, men at den korte responstiden kan håndteres annerledes med digital kommunikasjon tilgjengelig.

For bedrifter med lengre tidshorisonter vil også avstanden til kunder og leverandører kunne være lengre. For noen bedrifter vil en lokalisering innenfor Oslo være nok til å ha optimal responstid, mens for andre vil lokaliseringsvalget måtte ta hensyn til transportstrukturene i byen. Lokaliseringer med god tilgjengelighet langs hovedveiene kan være tilpasninger til responstider på 30 minutter for å nå kunder innenfor byen. Refleksjonen rundt tidsfaktoren understreker betydningen av å differensiere forståelsen av lokaliseringsfortrinn etter geografisk nivå. Samtidig innebærer det en kobling tilbake til et gammelt paradigme, Alfred Marshalls lokaliseringsteori, der tid spiller en overordnet rolle i forhold til rom (Gertler 2000).

7.3.2 Arbeidssted/bosted/fritidsarena

Teorier om sammenhengen mellom mangfold og kunnskapsøkonomien kan også nyanseres med hensyn til geografisk nivå. Jacobs (1992) kan forstås dithen at mangfoldige omgivelser på et lavt geografisk nivå kan virke direkte inn på bedriftenes nyskapingstakt. Selv om jeg ikke har noen data om graden av fysisk eller sosiokulturelt mangfold eller om nyskapingstakt på kvartalsnivå, er mangelen på kunnskapsintensive bedrifter øst i planområdet en indikasjon som peker i motsatt retning. Særlig Grünerløkka med sitt gateliv, sitt multikulturelle image og sine

innvandrede, unge akademikere burde hatt et visst innslag av kunnskapsintensive bedrifter hvis jacobs-eksternaliteter skulle gjøre seg gjeldende på et lavt geografisk nivå.

En undersøkelse av jacobs-eksternaliteter må ta hensyn til at arbeidstageren antagelig befinner seg på jobben mindre enn en tredjedel av døgnet timer. Resten av tiden beveger hun seg i andre rom og kan la seg utsette for et annet mangfold. Florida (2004) legger derfor først og fremst vekt på mangfold innenfor byregioner der mennesker ikke bare jobber, men også har sin fritid.

En oppfølging av dette ville være å undersøke hverdagslivsrommet til nøkkelpersonell i kunnskapsintensive næringer med henblikk på den kontakten disse menneskene har med hverandre og på hvilke steder denne kontakten forekommer. Hvor beveger disse individene seg? Hvilke mennesker beveger seg i de samme rommene? Er det noen kontakt mellom de kreative individene og andre som ferdes i de samme rommene? Hvilke fysiske og funksjonelle karakteristikk har byrom der slike møter oppstår?

Teoriene om sammenhengen mellom stedskvaliteter og konkurranseevne innenfor kunnskapsintensive næringer er de siste årene utsatt for kritikk med både teoretisk og empirisk bakgrunn. Storper og Manville (2006) mener teoriene ikke forklarer observerte regionale fordelinger av nyskaping, og etterlyser en teori som er mer nyansert i forhold til preferansene til nyskapende ansatte og de reelle valgalternativene de står overfor. En slik videreutvikling, hevder de, vil gjøre teorien mer relevant for planlegging. Power og Lundmark (2004) finner indikasjoner på at kunnskapsutvekslingen som foregår innenfor bedriftene og ved jobbskifter mellom bedriftene overskygger de antatte effektene av kunnskapseksternaliteter knyttet til klyngedannelser eller bymessige omgivelser. Skulle denne observasjonen vise seg å kunne generaliseres vil særlig Floridas (2004) teori måtte justeres.

7.4 Verdi som styringsgrunnlag

Kort oppsummert har oppsummeringen og diskusjonen vist svakheter ved planen som styringsgrunnlag. For det første er handlingsmulighetene i planen løsrevet fra den historiske konteksten. Planen teoretiserer i liten grad den materielle og sosiokulturelle tregheten i forhold til næringsutvikling, og effektene av sentralitet, tilgjengelighet og et sosiokulturelt mangfold overskygger derfor betydningen av øst-vest-dimensjonen i den lokale næringsgeografien. Først og fremst kan dette vise seg som en svakhet ved utviklingen av utviklingskorridoren gjennom Bjørvika og oppover langs Alna. Selv i et 15 års perspektiv kan de materielle og sosiokulturelle strukturene være hindre for utviklingen av et kunnskapsintensivt næringsliv i dette område.

Dernest reflekterer planen et teoretisk grunnlag som er blitt utfordret både på et teoretisk og et empirisk grunnlag. Plan- og bygningsetaten synes å ligge på etterskudd i forhold til den teoretiske fronten. Etterslepet innebærer at planen blir et mindre viktig instrument fordi den bygger på en mangelfull forståelse av utviklingen av kunnskapsintensivt næringsliv.

Vedlegg 1: Sitatstatistikk for Michael E. Porter

Results Analysis -- Web Of Science

Page 1 of 2

[<<< Back to results list](#)

Analyze Results

7,689 records. Cited Author=(Porter ME)

Rank the records by this field:

Analyze:

upTo records.

Set display options:

Show the top Results.
 Minimum record count
 (Threshold):

Use the checkboxes below to view the records.

Note: The number of records displayed may be greater than the listed Record Count if the original set contained more records than the number of records analyzed.

<input type="button" value="View Records"/>	Field: Publication Year	Record Count	% of 7689	Bar Chart	<input type="button" value="Save Analy"/>
☐	1996	496	6.4508 %	■	
☐	2007	459	5.9696 %	■	
☐	1997	450	5.8525 %	■	
☐	1995	449	5.8395 %	■	
☐	2005	432	5.6184 %	■	
☐	1994	422	5.4884 %	■	
☐	2006	421	5.4754 %	■	
☐	2004	392	5.0982 %	■	
☐	2002	372	4.8381 %	■	
☐	1993	369	4.7991 %	■	
☐	2003	357	4.6430 %	■	
☐	2001	347	4.5129 %	■	
☐	1992	338	4.3959 %	■	
☐	2000	334	4.3439 %	■	
☐	1998	320	4.1618 %	■	
☐	1999	315	4.0968 %	■	
☐	1991	291	3.7846 %	■	
☐	1990	233	3.0303 %	■	
☐	1989	206	2.6792 %	■	
☐	1988	158	2.0549 %	■	
☐	1987	144	1.8728 %	■	

<http://pcs.isiknowledge.com/analyze/ra.cgi>

16.02.2008

☐	1986	92	1.1965 %	
☐	1985	85	1.1055 %	
☐	1984	61	0.7933 %	
☐	1983	59	0.7673 %	
☐	2008	31	0.4032 %	
☐	1982	30	0.3902 %	
☐	1981	15	0.1951 %	
☐	1980	5	0.0650 %	
☐	1979	4	0.0520 %	

[View Records](#)

Field: Publication Year

Record
Count% of
7689

Bar Chart

[Save Analy](#)

(2 Publication Year value(s) outside display options.)

Please give us your [Feedback](#) on using ISI Web of Knowledge.

[Acceptable Use Policy](#)

Copyright © 2008 The Thomson Corporation

The Thomson logo consists of the word "THOMSON" in a bold, blue, sans-serif font. A horizontal line passes through the middle of the letters, with a small blue starburst or spark-like graphic at the center of the line.

Vedlegg 2: Sitatstatistikk for Richard Florida

Results Analysis -- Web Of Science

Page 1 of 1

[<<< Back to results list](#)

Analyze Results

387 records. Cited Author=(Florida R) AND Cited Work=(Rise Creative Class)

Rank the records by this field:

▲
 ▲
 ▲
 ▼

Analyze:

upTo records.

Set display options:

Show the top Results.
 Minimum record count
 (Threshold):

Use the checkboxes below to view the records.

Note: The number of records displayed may be greater than the listed Record Count if the original set contained more records than the number of records analyzed.

<input type="button" value="View Records"/>	Field: Publication Year	Record Count	% of 387	Bar Chart	<input type="button" value="Save Anal"/>
☐	2006	108	27.9070 %		
☐	2007	105	27.1318 %		
☐	2005	71	18.3483 %		
☐	2004	63	16.2791 %		
☐	2003	27	6.9767 %		
☐	2002	7	1.8088 %		
☐	2008	6	1.5504 %		

<input type="button" value="View Records"/>	Field: Publication Year	Record Count	% of 387	Bar Chart	<input type="button" value="Save Anal"/>
---	-------------------------	--------------	----------	-----------	--

Please give us your [Feedback](#) on using ISI Web of Knowledge.

[Acceptable Use Policy](#)
 Copyright © 2008 The Thomson Corporation

Vedlegg 3: Sysselsatte uten arbeidstedets koordinater oppgitt etter næringsgruppe og arbeidsgrunnkrets utenfor eller innenfor planområdet

Næringsgrupper	Innenfor planområdet*						Utenfor planområdet*						Hele Oslo					
	Uten koordinater		Med koordinater		Totalt		Uten koordinater		Med koordinater		Totalt		Uten koordinater		Med koordinater		Totalt	
	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
FFEK	518	2%	31 919	98%	32 437	13%	11 483	87%	13 134	5%	43 402	95%	2 169	5%	43 402	95%	45 571	
HIKT	4	0%	6 561	100%	6 565	5%	14 849	95%	15 567	3%	21 410	97%	722	3%	21 410	97%	22 132	
Media	28	0%	12 300	100%	12 328	13%	2 221	87%	2 548	2%	14 521	98%	355	2%	14 521	98%	14 876	
FoU	5	0%	1 955	100%	1 960	1%	1 716	99%	1 735	1%	3 671	99%	24	1%	3 671	99%	3 695	
KIN	555	1%	52 735	99%	53 290	8%	30 269	92%	32 984	4%	83 004	96%	3 270	4%	83 004	96%	86 274	
Andre	2 500	2%	130 276	98%	132 776	10%	145 131	90%	161 319	6%	275 407	94%	18 688	6%	275 407	94%	294 095	
Ukjent	1	2%	43	98%	44	99%	40	1%	2 877	97%	83	3%	2 838	97%	83	3%	2 921	
Alle næringer	3 056	2%	183 054	98%	186 110	11%	175 440	89%	197 180	6,00%	358 494	94%	24 796	6,00%	358 494	94%	383 290	

Kilde: Egne data.

* Grunnkretsene sammenfaller ikke nøyaktig med planområdets grense.

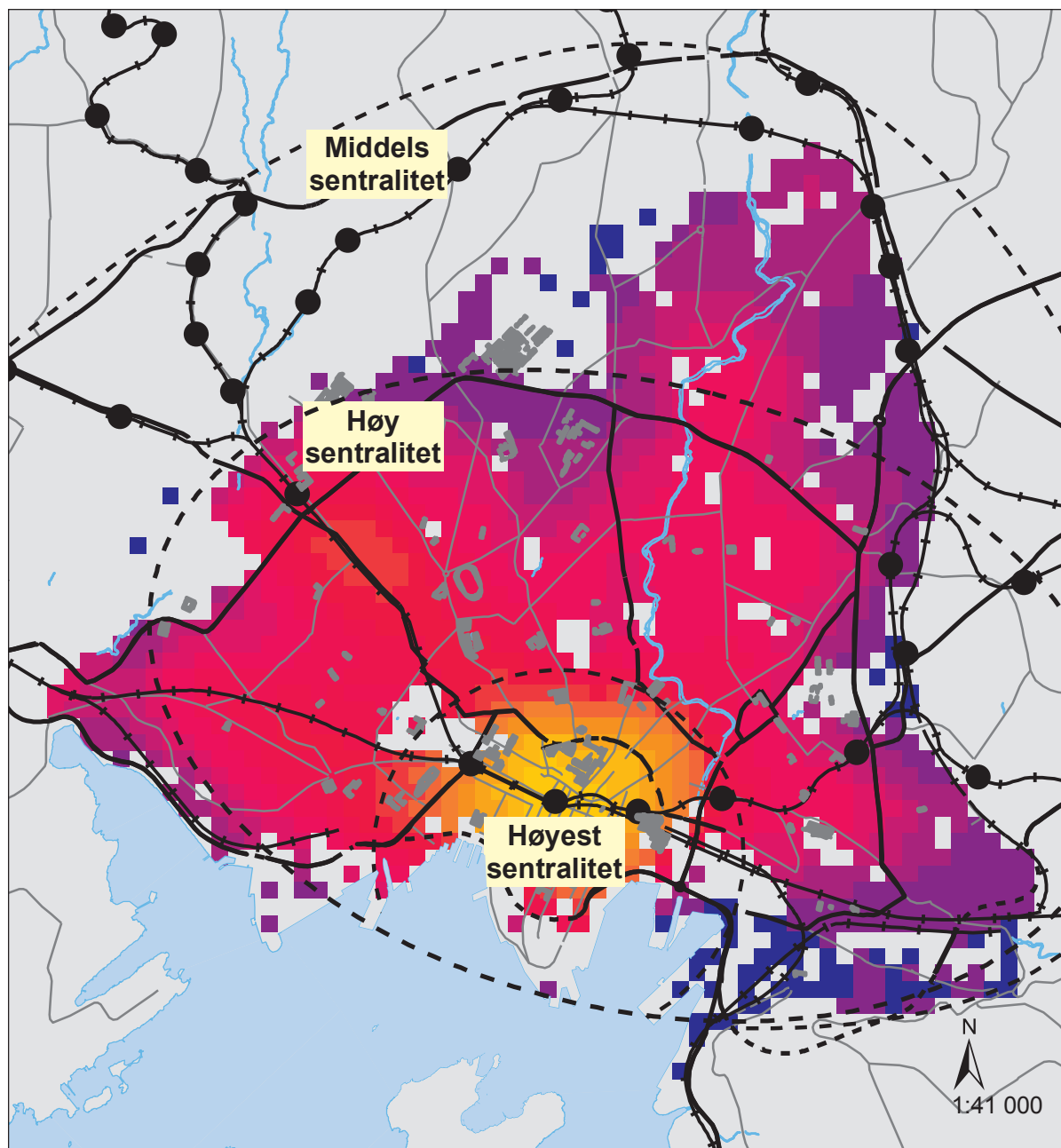
Vedlegg 4: Indre Oslos bymessige egenskaper

- Oslo har, som hovedstad, mange offentlige funksjoner og møteplasser som muliggjør interaksjon mellom mennesker og hvor samfunnsmessige ytringer kan eksponeres (for eksempel Stortinget, teatrene, Karl Johans gate og Youngstorget)
- Fra et nasjonalt perspektiv har Oslo en betydelig befolkningstetthet som gir byen fysisk tetthet muliggjør gode kollektive tilbud og et aktivt sosialt liv. Dette gir et aktivt uteliv med opplevelser og fornøyer. Parallelt med muligheten for sosial integrasjon ligger muligheten for anonymitet. Internasjonalt har Oslo en moderat befolkningstetthet.
- Oslo fremstår som et vellykket handelsområde der byen har en rekke handelsstrøk som tilbyr ulike og varierte vareutvalg. Som andre byer er handelen i indre Oslo påvirket av etableringen av kjøpesentra i utkanten av byen. Det er også etablert kjøpesentra/varehus innenfor den tette byen. Selv om handelens karakter er i sterk endring, synes tradisjonelle handelsgater (strøkgater) fortsatt å ha en sterk, men utsatt posisjon.
- Oslo har et differensiert næringsgrunnlag særlig knyttet til turisme, administrasjon, forskning, IKT og media. Som for de fleste større byer er næringsgrunnlaget i endring og meget følsomt for konjunktursvingninger.
- Oslo er en universitetsby og har dessuten et godt utbygd høyskoletilbud og generelt et differensiert utdanningstilbud bl.a. knyttet til helsevesen, teknologi og utdanningsinstitusjoner.
- Det er sammenfallende forventninger til Oslo og til det nye og moderne. Dette gjelder også for arkitekturen. I nyere tid har dette vist seg i bydeler som Vaterland og Aker Brygge og ulike offentlige byggverk som ny opera, universitetsbiblioteket og flytogterminalen. Arkitektkonkurranser og byutviklingsdiskusjoner om Bjørvika, Vestbanen og Tjuvholmen viser at Oslo er på offensiven når det gjelder å søke og foredle det nye. Det offentlige er på ulike måter aktører i disse prosjektene.
- Oslo har en tett og finmasket gate-, byroms- og bebyggelsesstruktur og et utvidet t-banesystem under utvikling. Dette gir korte avstander mellom bosted, arbeid og rekreasjon. Sett i et internasjonalt byperspektiv kan imidlertid tettheten i indre Oslo karakteriseres som høyst moderat.
- Oslo er en flerkulturell by med mennesker med ulik nasjonal, etnisk og kulturell bakgrunn. Dette påvirker byens kulturliv, handelstilbud og bruken av byen.
- Oslo preges av et mangfold av organisasjoner. Organisasjonsrikdom er et generelt norsk fenomen, men er spesielt sterkt til stede i Oslo, der mange organisasjoner og institusjoner har sine hovedkontor.
- Oslo har et bredt kulturtilbud innenfor kino, teater, opera, kunst, musikk, festivaler, utstillinger, idrett mm. Også mer uorganisert kulturvirksomhet, som kjennetegner storbyen, er til stede.

(Oslo kommune 2005b, s. 22-23)

Vedlegg 5: Offentlighet og fordeling av urbanitet

Tilgjengelighet

- T- og jernbanestasjon
- +— T- og jernbane
- Primærveier¹
- Sekundærveier¹
- ..... Tre trinn av sentralitet²

Offentlighet

- Viktige offentlige og allmenntilgjengelige bygg¹
- ▤ Viktige bindeledd¹

Grad av urbanitet

Urbanitetspoeng

- 0
- 3
- 6
- 9
- 12
- 15

Kilder:

1. Oslo kommune 2005b, kart på sidene 21 og 22
2. Oslo kommune 2003, kart 5.9 Sentralitet i Oslo

Vedlegg 6: Sysselsatte i kunnskapsintensive næringer innenfor planområdet

Næring	N.kode	Antall
Høyteknologi og IKT		6 553
Produksjon av kontor- og datamaskiner	30	9
Produksjon av isolert ledning og kabel	31.3	3
Produksjon av radio-, fjernsyns- og annet kommunikasjonsutstyr	32	80
Produksjon av medisinsk og kirurgisk utstyr og ortopediske artikler	33.1	211
Produksjon av måle- og kontrollinstrumenter og -utstyr, unntatt industrielle prosesstyringsanlegg	33.2	19
Produksjon av industrielle prosesstyringsanlegg	33.3	4
Engroshandel med radio og fjernsyn	51.433	55
Telekommunikasjoner	64.2	742
Utleie av kontor- og datamaskiner	71.33	8
Databehandlingsvirksomhet	72	4 763
Geologiske undersøkelser	74.203	54
Annen teknisk konsulentvirksomhet	74.209	368
Teknisk prøving og analyse	74.3	237
Finans-, forsikring-, eiendoms- og konsulentvirksomhet		31 910
Finansiell tjenesteyting, unntatt forsikring og pensjonskasser	65	9 571
Forsikring og pensjonskasser, unntatt trygdeordninger underlagt offentlig forvaltning	66	1 124
Hjelpevirksomhet for finansiell tjenesteyting	67	2 315
Utvikling og salg av egen fast eiendom ellers	70.112	187
Kjøp og salg av egen fast eiendom	70.12	198
Utleie av egen fast eiendom ellers	70.202	1 333
Eiendomsmekling	70.31	876
Eiendomsforvaltning	70.321	791
Juridisk, administrativ og organisasjonsteknisk tjenesteyting og revisjon	74.1	7 396
Arkitektvirksomhet	74.201	1 384
Byggeteknisk konsulentvirksomhet	74.202	497
Annonse- og reklamevirksomhet	74.4	1 880
Næringslivs- og arbeidsgiverorganisasjoner og yrkessammenslutninger	91.1	2 311
Arbeidstakerorganisasjoner	91.2	2 047
Forskning og utviklingsarbeid	73	1 955
Media		12 291
Forlagsvirksomhet	22.1	7 263
Film og video	92.1	915
Radio og fjernsyn	92.2	3 655
Nyhetsbyråer	92.4	458
Kunnskapsintensive næringer i alt		52 709

Kilde: Egne data.

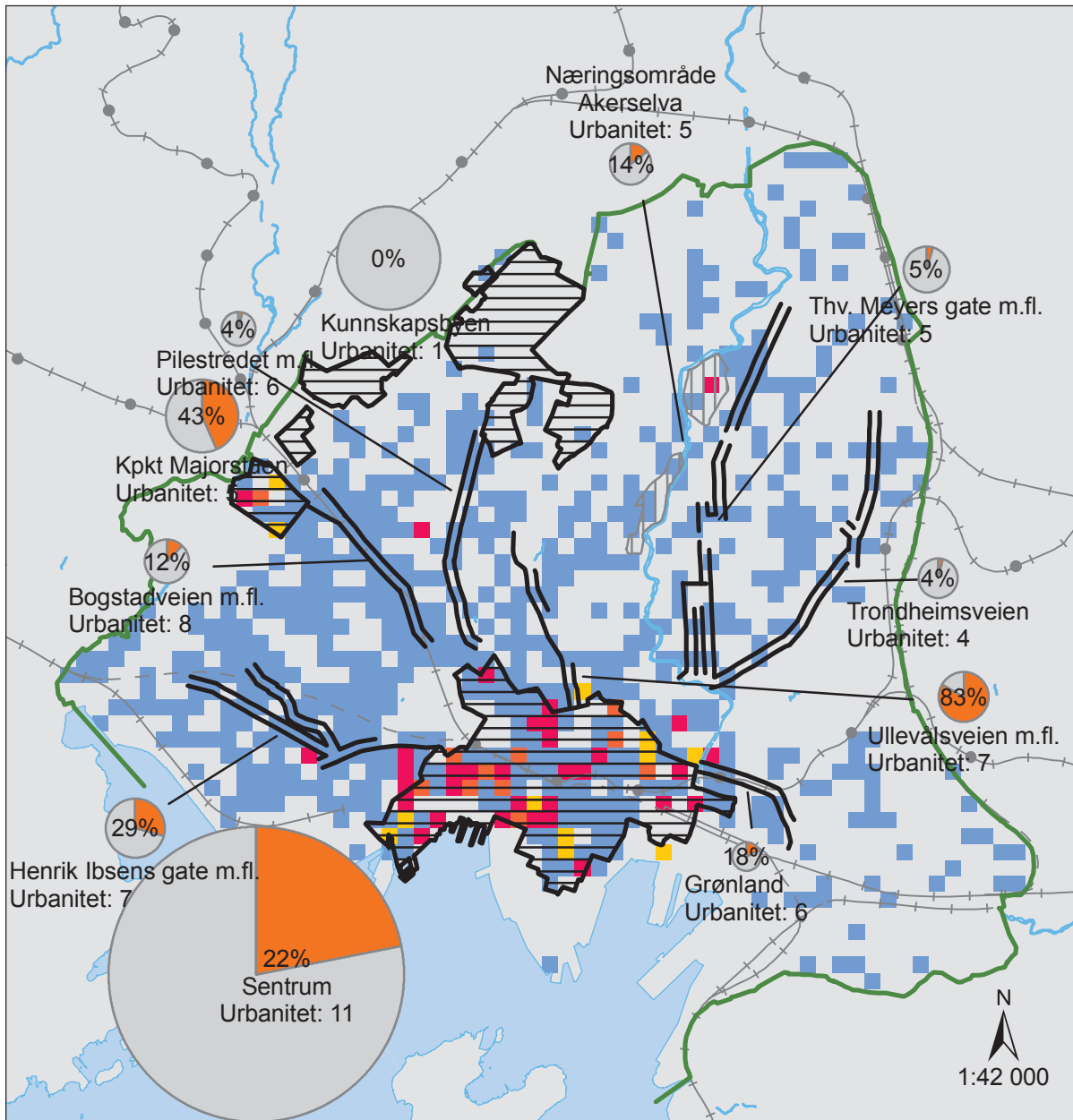
Vedlegg 7: Forretningsmessig tjenesteyting i Oslo 1998, 2000 og 2004

Næringsgruppe	Nær.kod	1998		2000		2004		Endring 1998-2004	
		Bedrifter	Syssels.	Bedrifter	Syssels.	Bedrifter	Syssels.	Bedrifter	Syssels.
Omsetning og drift av fast eiendom*	70	3 102	4 969	5 004	5 792	5 409	6 208	2 307	1 239
Omsetning og drift av egen fast eiendom*	70.1	621	852	1 025	902	1 100	1 056	479	204
Utleie av egen fast eiendom*	70.2	2 041	2 382	3 263	2 155	3 585	2 527	1 544	145
Omsetning og drift av fast eiendom på oppdrag*	70.3	440	1 735	716	2 735	724	2 625	284	890
Utleie av mask. og utstyr uten personellvarer til huset*	71	286	1 203	333	1 248	333	1 084	47	-119
Utleie av andre maskiner og utstyr*	71.3	148	572	145	580	150	564	2	-8
Databehandlingsvirksomhet	72	1 288	12 661	2 392	17 848	2 680	14 605	1 392	1 944
Konsulentvirksomhet tilknyttet maskinvare	72.1	20	110	29	158	22	85	2	-25
Kons.virksomhet tilknyttet system- og programvare	72.2	995	9 075	304	13 796	2 266	10 396	1 271	1 321
Databehandling	72.3	55	1 574	1 932	1 463	67	2 655	12	1 081
Drift av databaser	72.4	142	1 394	59	2 017	276	1 202	134	-192
Vedlikehold og reparasjon av kontor- og datamaskiner	72.5	41	395	40	351	37	255	-4	-140
Annens databehandlingsvirksomhet	72.6	35	113	28	63	12	12	-23	-101
Forsknings- og utviklingsarbeid	73	48	1 455	97	1 996	136	1 943	88	488
- innen naturvitenskap og teknikk	73.1	28	909	59	1 233	83	1 216	55	307
- innen samfunnsvitenskap og humanitære fag	73.2	20	546	38	763	53	727	33	181
Annens forretningsmessig tjenesteyting*	74	7 406	47 169	10 104	51 717	11 143	45 737	3 737	-1 432
Juridisk, administrativ og organisasjonsteknisk tjenesteyting og revisjon	74.1	2 210	10 139	2 878	12 465	3 386	11 821	1 176	1 682
Arkitekt- og teknisk konsulentvirksomhet	74.2	1 333	7 397	1 564	6 272	1 616	5 901	283	-1 496
Teknisk testing og analyse	74.3	66	452	83	556	83	619	17	167
Annonse- og reklamevirksomhet	74.4	807	3 651	893	4 441	844	2 884	37	-767
Forretningsmessig tjenesteyting i alt*	70-74	67 484	71 108	17 559	78 601	19 701	69 577	-47 783	-1 531

Kilder: Oslo kommune 2000, 2004a og 2006, tabeller 6.17.

* Inkluderer også næringer som ikke tilhører de kunnskapsintensive næringene.

Vedlegg 8: Arbeidsplasser i finans-, forsikrings-, eiendoms- og konsulentvirksomhet

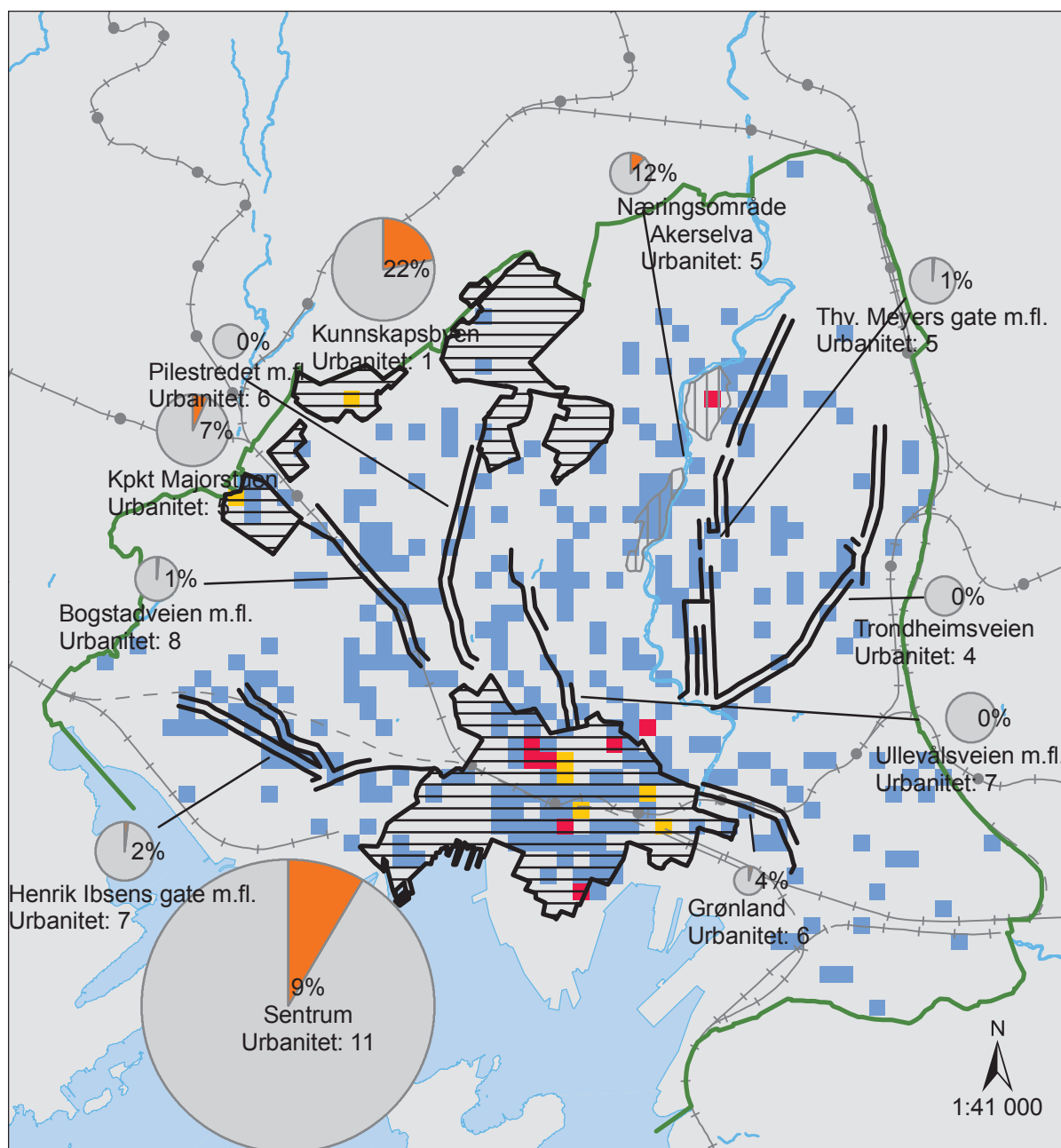
Arbeidsplasser i finans-, forsikring-, eiendoms- og konsulentvirksomhet

Blue	< 0,50 std.avvik: 1 - 129
Red	0,50 - 1,5 std.avvik: 130 - 296
Orange	1,5 - 2,5 std.avvik: 310 - 462
Yellow	> 2,5 std.avvik: 466 - 2926

Utvalgte næringsområder

Thick black outline	Antatt attraktiv næringslokalisering
Double black line	herunder strøkgater
Thin black outline	Antatt mindre attraktiv næringslokalisering
Pie chart	Fordeling av arbeidsplasser for markerte områder. Diagrammets størrelse er proporsjonal med antallet arbeidsplasser.
Orange	Finans-, forsikrings-, eiendoms- og konsulentvirksomhet
Grey	Andre næringer

Vedlegg 9: Arbeidsplasser i media

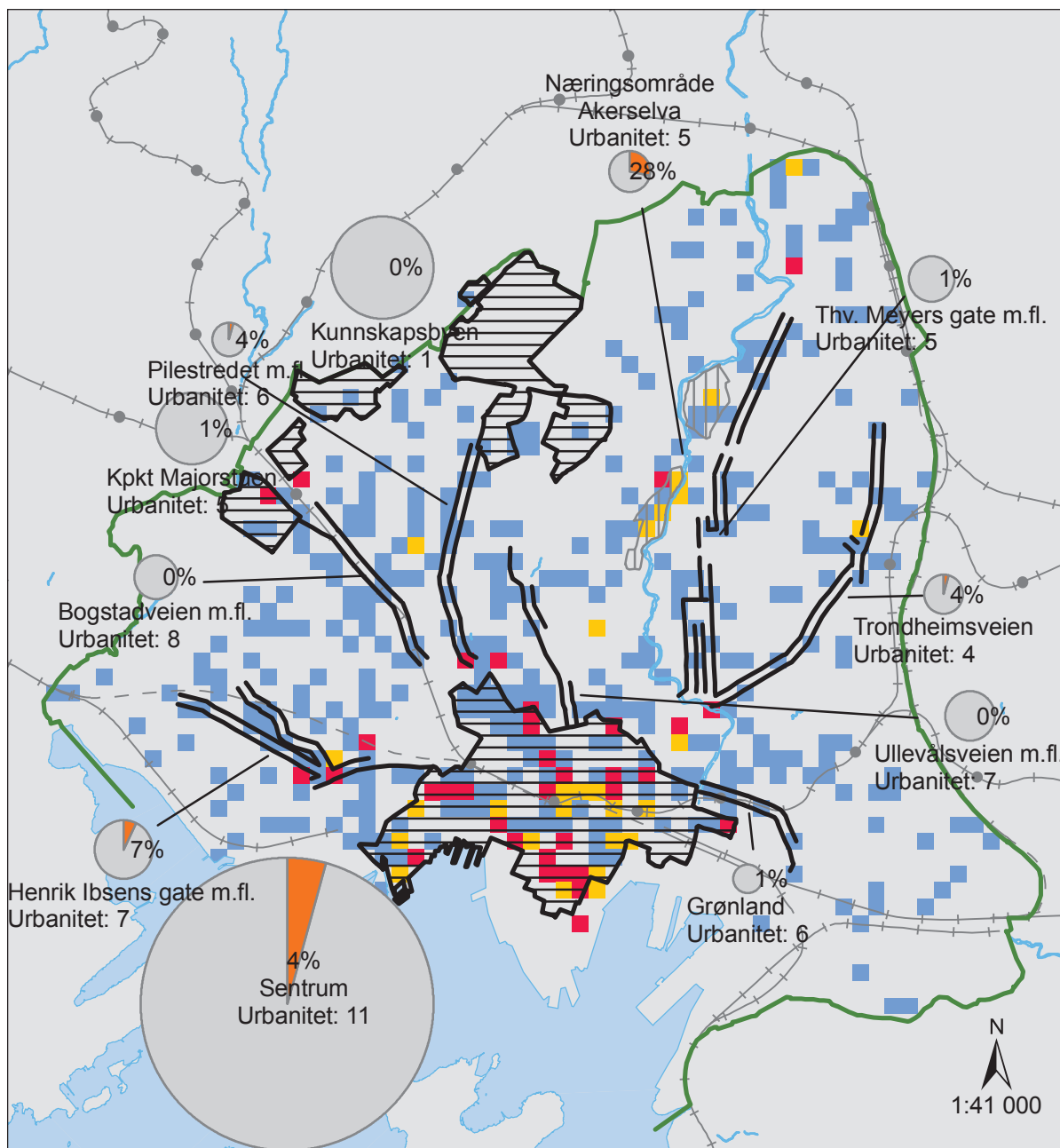
Sysselsatte i media

- < 0,50 std.avvik: 1 - 138
- 0,50 - 1,5 std.avvik: 173 - 343
- > 1,5 std.avvik: 365 - 2778
- Ingen sysselsatte

Utvalgte næringsområder

- Antatt attraktiv næringslokalisering
- herunder strøkgater
- Antatt mindre attraktiv næringslokalisering
- 9 700
 Fordeling av arbeidsplasser for markerte områder. Diagrammets størrelse er proporsjonal med antallet arbeidsplasser.
- Finans-, forsikrings-, eiendoms- og konsulentvirksomhet
- Andre næringer

Vedlegg 10: Arbeidsplasser i høyteknologi og IKT

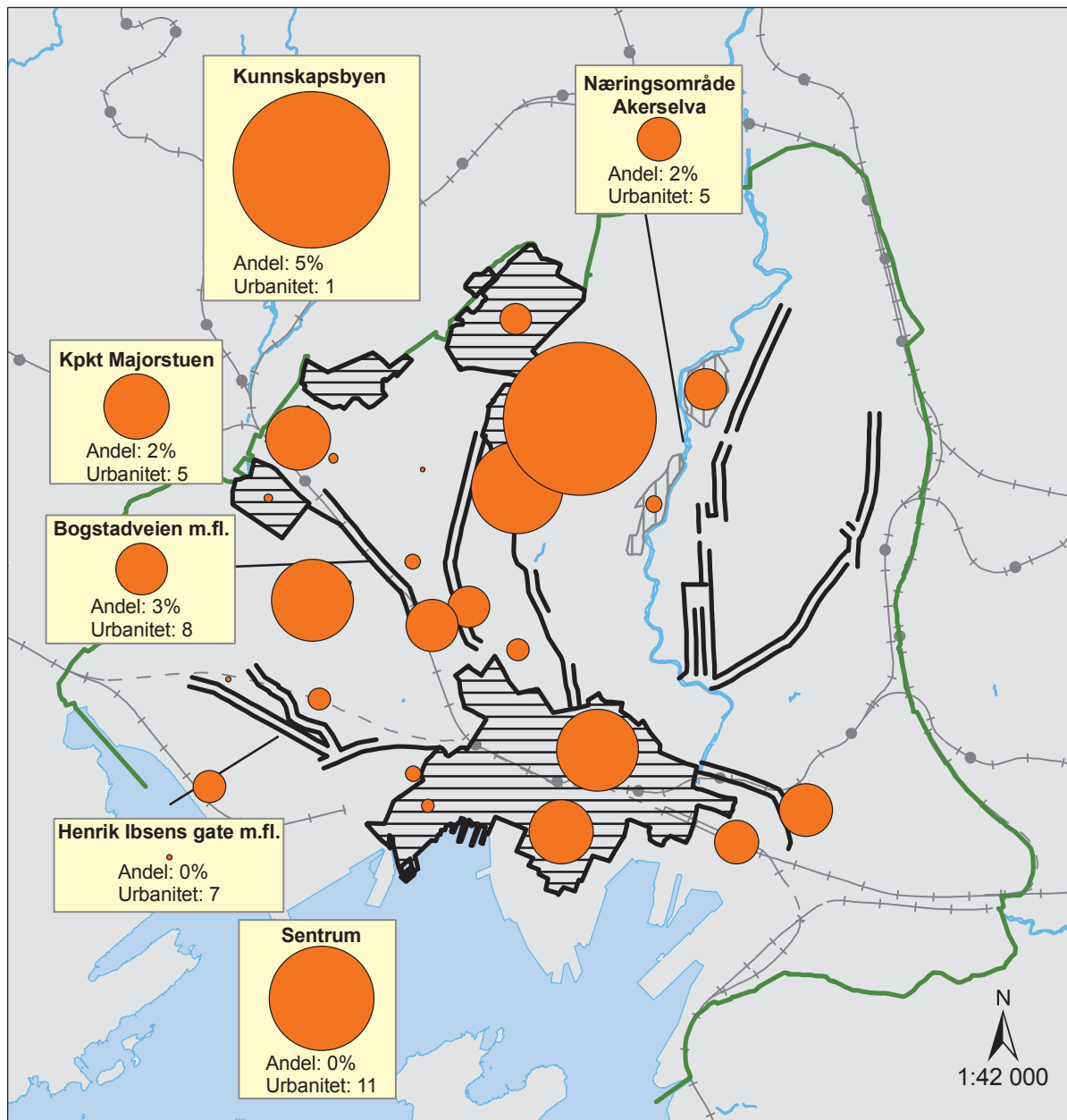
Arbeidsplasser i høyteknologi og IKT

- < 0,50 std.avvik: 1 - 31
- 0,50 - 1,5 std.avvik: 32 - 63
- > 1,5 std.avvik: 64 - 236

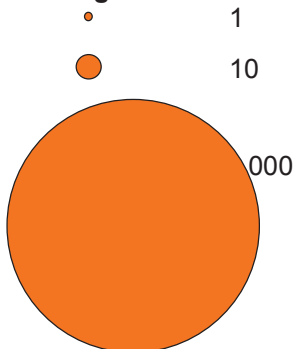
Utvalgte næringsområder

- Antatt attraktiv næringslokalisering
- herunder strøkgater
- Antatt mindre attraktiv næringslokalisering
- Fordeling av arbeidsplasser for markerte områder. Diagrammets størrelse er proporsjonal med antallet arbeidsplasser.
- Finans-, forsikrings-, eiendoms- og konsulentvirksomhet
- Andre næringer

Vedlegg 11: Arbeidsplasser i forsknings- og utviklingsvirksomhet

Arbeidsplasser i forsknings- og utviklingsvirksomhet

Utvalgte næringsområder

- Antatt attraktiv næringslokalisering
- herunder strøkgater
- Antatt mindre attraktiv næringslokalisering

Oppsummering for områder

Andel FoU-arbeidsplasser av alle arbeidsplassene i området
Gjennomsnittlig grad av urbanitet

Kildeliste

- Alvesson, Mats og Kaj Sköldberg (1994): *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund : Studentlitteratur.
- Aspen, Jonny (2005): «Gentrifisering som kulturell diskurs» I: Jonny Aspen (red.): *By og byliv i endring: Studier av byrom og handlingsrom i Oslo*. Oslo : Scandinavian Academic Press.
- Bernhardsen, Tor (2000): *Geografiske informasjonssystemer*. Nesbru : Vett & viten.
- Bowitz, Einar A. og Ivar Pettersen (2005): «Nye drivkrefter og aktører i byutviklingen i Oslo». I: Eirik Vatne (red.): *Storbyene i kunnskapsøkonomien: arena for kunnskapsdeling og nyskapning*. Oslo : Scandinavian Academic Press.
- Boyer, M. Christine (1993): «The city of illusion : New York's public places». I: Paul L. Knox (red.): *The restless urban landscape*. Englewood Cliffs : Prentice Hall.
- Boyer, M. Christine (1997): «Byer til salg: Markedsføringshistorie i South Street Seaport». I: Jonny Aspen og John Pløger (red.): *På sporet av byen : Lesninger om det senmoderne byliv*. Oslo : Spartacus.
- Børud, Elin (2005): «Hva skjer på Grünerløkka? - Raske endringer og stabiliserende transformasjon». I: Jonny Aspen (red.): *By og byliv i endring: Studier av byrom og handlingsrom i Oslo*. Oslo : Scandinavian Academic Press.
- Cappelens synonymordbok*: «mandig». Oslo : Cappelen, 1981.
- Duden : Rechtschreibung der deutschen Sprache*: «Urbanität». Bind 1. Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich : Dudenverlag, 1996.
- Eckberg, Douglas Lee og Lester Hill jr. (1979): «The paradigm concept and sociology: a critical review». I: *American Sociological Review*, vol. 44, nr. 6, s. 925-937.
- Ellefsen, Karl Otto (2005): «Studier av byens fysiske transformasjon - Oslos arkitektur i endring». I: Jonny Aspen (red.): *By og byliv i endring: studier av byrom og handlingsrom i Oslo*. Oslo : Scandinavian Academic Press.
- Elster, Jon (1989): *Vitenskap og politikk*. Oslo : Universitetsforlaget. (Det blå bibliotek)
- Engh, Pål Henry, Marie Claussen og Monica Lilloe Salvesen (2002): «Historiens avtrykk». I : *Delutredning III. Om Oslos særegne karakter og urbane*

- kvaliteter*. Oslo : Oslo kommune. (Vedlegg til kommunedelplan for byutvikling og bevaring i indre Oslo 2005-2020)
- European Communities (1999): *European spatial development perspective: towards balanced and sustainable development of the territory of the European Union*. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities.
- Fainstein, Susan S. (2005): «Cities and diversity : Should we want it? Should we plan for it?» I: *Urban affairs review*, vol. 41, nr. 1, s. 3-17.
- Florida, Richard (2004): *The rise of the creative class : and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York : Basic Books.
- Gertler, Meric (2000): «location theory». I: R. J. Johnston m.fl. (red.): *The dictionary of human geography*. Oxford - Malden : Blackwell.
- Harvey, David (1990): *The condition of postmodernity : an enquiry into the origins of cultural change*. Cambridge-Oxford: Blackwell.
- Hill, David R. (1988): «Jane Jacobs' ideas on big, diverse cities: a review and commentary». I: *Journal American Planning Association*, vol. 54, nr. 2, s. 302 - 314.
- Hjorthol, Randi og Torkel Bjørnskau (2003): *Byutvikling og arbeidsreiser - gentrifisering og reurbanisering som miljøfaktorer*. Oslo : Transportøkonomisk institutt. (TØI Rapport 642/2003)
- Isaksen, Arne (2005): *Den kreative klassen og regional næringsutvikling i Norge*. Oslo : NIFU STEP, Studier av innovasjon, forskning og utdanning. (Arbeidsnotat (NIFU STEP) 22/2005)
- Jacobs, Jane (1992): *The death and life of great American cities*. New York : Vintage Books.
- King, Anthony D. (2004): *Spaces of global cultures: architecture, urbanism, identity*. London-New York : Routledge.
- Knox, Paul L. (1993): «Capital, material culture and socio-spatial differentiation» I: Paul L. Knox (red.): *The restless urban landscape*. Englewood Cliffs : Prentice Hall.
- Kuhn, Thomas Samuel (2002): *Vitenskapelige revolusjoners struktur*. Oslo : Spartacus.
- Lae, Erling (2005): *Byens tilstand*. Tale til bystyret 25. januar 2005. URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/oslo/article956446.ece?service=print> [Lesedato: 28. januar 2005].

- Langeland, Ove (2005): «Kunnskapsrik kapital - finansiering av innovasjon og entreprenørskap» I: Eirik Vatne (red.): *Storbyene i kunnskapsøkonomien: arena for kunnskapsdeling og nyskaping*. Oslo : Scandinavian Academic Press.
- Lefebvre, Henri (1991): *The production of space*. Oxford-Cambridge : Blackwell.
- Ley, David (1996): *The new middle class and the remaking of the central city*. Oxford : Oxford Univ. Press. (Oxford geographical and environmental studies)
- Naper, Helge Gidske (2003): *Når steder blir produkter: en studie av merkevaren Nydalen*. Oslo : Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo. (Occasional paper 37, samfunnsgeografi)
- Oslo kommune (2000): *Statistisk årbok for Oslo 2000*. Oslo : Oslo kommune. (Statistiske årbøker for Oslo, vol. 100)
- Oslo kommune (2002a): *Høyhus i Oslo: vurdering av prinsipper for høyhusstrategi*. URL:http://www.plan-og-bygningsetaten.oslo.kommune.no/getfile.php/Plan-%20og%20bygningsetaten/Internett/Dokumenter/plan/planer/utredninger/h%C3%B8yhus_i_oslo_kap_1-2.pdf [Lesedato: 31.03.2005].
- Oslo kommune (2002b): *Delutredning III: Om Oslos særegne karakter og urbane kvaliteter*. Oslo : Oslo kommune. (Vedlegg til kommunedelplan for byutvikling og bevaring i indre Oslo 2005-2020)
- Oslo kommune (2003): *Delprosjekt IV: Endringskrefter og utviklingsområder*. Oslo : Oslo kommune. (Vedlegg til kommunedelplan for byutvikling og bevaring i indre Oslo 2005-2020)
- Oslo kommune (2004a): *Statistisk årbok for Oslo 2004*. Oslo : Oslo kommune. (Statistiske årbøker for Oslo, vol. 104)
- Oslo kommune (2004b): *Kommuneplan 2004: Oslo mot 2020*. Oslo : Oslo kommune.
- Oslo kommune (2005a): *Kommunedelplan for byutvikling og bevaring i indre Oslo 2005–2020 : Saksfremlegg*. Oslo : Oslo kommune.
- Oslo kommune (2005b): *Kommunedelplan for byutvikling og bevaring i indre Oslo 2005–2020 : Vedlegg 1:Hovedrapport*. URL:<http://www.plan-og-bygningsetaten.oslo.kommune.no/getfile.php/Plan-%20og%20bygningsetaten/Internett/Dokumenter/dokument/KDP%20bev-byutv%20hovedrapport.pdf> [Lesedato: 24.06.2005].
- Oslo kommune (2005c): *Statistisk årbok for Oslo 2005*. Oslo : Oslo kommune. (Statistiske årbøker for Oslo, vol. 105)

- Oslo kommune (2006): *Statistisk årbok for Oslo 2006*. Oslo : Oslo kommune.
(Statistiske årbøker for Oslo, vol. 106)
- Peet, Richard (1998): *Modern geographical thought*. Oxford : Blackwell.
- Pløger, John (1997): «På sporet av byteorien» I: Jonny Aspen og John Pløger (red.):
På sporet av byen : lesninger av senmoderne byliv. Oslo : Spartacus.
- Pløger, John (2001): *Byens språk*. Oslo : Spartacus. (Topos, nr. 2)
- Porter, Michael Eugene (1995): «The competitive advantage of the inner city». I:
Harvard Business Review, vol. 73, nr. 3, s. 55-71.
- Porter, Michael Eugene (1998): *The competitive advantage of nations: with a new introduction*. Basingstoke : Macmillan Business.
- Porter, Michael Eugene (2001): «Regions and the New Economics of Competition» I:
Allen J. Scott (red.): *Global city-regions: trends, theory, policy*. Oxford :
Oxford.
- Power, Dominic og Mats Lundmark (2004): «Working through knowledge pools:
labour market dynamics, the transference of knowledge and ideas, and
industrial clusters». I: *Urban Studies*, vol. 41, nr. 5 og 6, s. 1025-1044.
- Refsum, Christian (2002): «Oslos urbane kvaliteter i kjøpesenterets tid» I :
Delutredning III. Om Oslos særegne karakter og urbane kvaliteter. Oslo : Oslo
kommune. (Vedlegg til kommunedelplan for byutvikling og bevaring i indre
Oslo 2005-2020)
- Sassen, Saskia (2001): *The global city: New York, London, Tokyo*. Princeton :
Princeton University Press.
- Simmel, Georg (1981): *Hur är samhället möjligt? - och andra essäer*. Göteborg :
Korpen.
- St.meld. nr. 31 (2002–2003). Storbymeldingen. Om utvikling av storbypolitikk*. Oslo :
Kommunal- og regionaldepartementet, 2003.
- Stambøl, Lasse Sigbjørn (2005): «Arbeidsmarkedsmobilitet og framveksten av
kunnskapsbasert tjenesteyting» I: Eirik Vatne (red.): *Storbyene i
kunnskapsøkonomien*. Oslo : Scandinavian Academic Press.
- Statistisk sentralbyrå (2002): *Standard for næringsgruppering (SN2002)*.
URL:[http://www3.ssb.no/stabas/ItemsFrames.asp?ID=3152101&Language=n
b&VersionLevel=ClassVersion](http://www3.ssb.no/stabas/ItemsFrames.asp?ID=3152101&Language=nb&VersionLevel=ClassVersion) [Lesedato: 18.01.2008].
- Statistisk sentralbyrå (2008a): *Bedrifter og foretak*.
URL:<http://www.ssb.no/emner/10/01/naeringsliv> [Lesedato: 09.02.2008].

- Statistisk sentralbyrå (2008b): *Tabell: 03109: Bedrifter, etter næring og antall ansatte*. URL:<http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/> [Lesedato: 15.02.2008].
- Statistisk sentralbyrå (2008c): *Tabell: 03219: Foretak, omsetning og sysselsetting, unntatt offentlig forvaltning, etter næring, organisasjonsform og antall sysselsatte*. URL:<http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/> [Lesedato: 15.02.2008].
- Storbyene i kunnskapsøkonomien: arena for kunnskapsdeling og nyskapning*. Eirik Vatne (red.). Oslo : Scandinavian Academic Press, 2005.
- Storper, Michael og Michael Manville (2006): «Behaviour, preferences and cities: urban theory and urban resurgence». I: *Urban studies*, vol. 43, nr. 8, s. 1247-1274.
- Søk i elektroniske ordbøker*: Bokmålsordboka, oppslagsord: urbanitet. URL: <http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=urbanitet&begge=S%F8k+i+begge+ordb%F8kene&ordbok=begge&s=n>. [Lesedato: 21.01.2008]
- Taylor, P. J. (2006): «Jane Jacobs (1916-2006): an appreciation». I: *Environment and Planning A*, vol. 38, nr. 11, s. 1981-1992.
- Vatne, Eirik (2005): «Kunnskapssamfunnet og storbyenes rolle som arena for økonomisk utvikling» I: Eirik Vatne (red.): *Storbyene i kunnskapsøkonomien: arena for kunnskapsdeling og nyskapning*. Oslo : Scandinavian Academic Press.
- Zukin, Sharon (1997): «Postmoderne urbane landskap: Å kartlegge kultur og makt» I: Jonny Aspen og John Pløger (red.): *På sporet av byen : Lesninger av det senmoderne byliv*. Oslo : Spartacus.
- Wirth, Louis (1996): «Urbanism as a way of life» I: Robert T. LeGates og Frederic Stout (red.): *The city reader*. London-New York : Routledge.